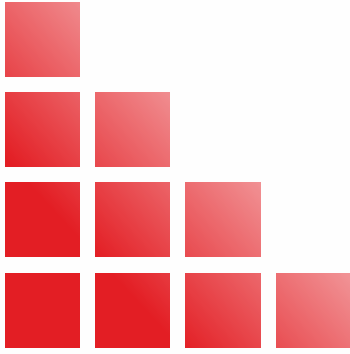

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi

Journal of Public Administration and Policy

Yıl / Year: 2020 / Cilt / Vol.: 1 / Sayı / No: 1

Editörler / Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu

Selçuk Üniversitesi

Doç. Dr. Elvettin Akman

Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan Erdoğan

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Onur Kulaç

Pamukkale Üniversitesi

Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya

Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan

Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada

Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu, Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Elvettin Akman, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye

Dr. Veronika Linhartova, University of Pardubice, Çekya

Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya

Dr. Onur Kulaç, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye

Dr. Oğuzhan Erdoğan, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan
Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya
Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere
Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan
Doç. Dr. Murteza Hasanoğlu, The Academy of Public Administration, Azerbaycan
Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya
Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam
Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya
Dr. Lucie Sobotkova, lucie.sobotkova@upce.cz, University of Pardubice, Çekya

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

- Prof. Dr. Namık Kemal Öztürk
Prof. Dr. Abdullah Yılmaz
Doç. Dr. Abdulvahap Akıncı
Doç. Dr. Abdullah Aydın
Doç. Dr. Hayriye Şengün
Doç. Dr. Ahmet Tunç
Doç. Dr. Halim Emre Zeren
Dr. Öğr. Üyesi Emine Çeliksoy
Dr. Öğr. Üyesi Recep Kahraman
Dr. Öğr. Üyesi Mısra Ciğeroğlu Öztepe
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Yemen Öcal

Kapak / Tasarım / Dizgi / Designers

Veli Koç / Enes Aktaş

Tarandığı Dizinler/endeksler / Abstracting/Indexing

Editörden

Başlarken...

Öncelikle değerli okuyucularımıza ilk sayımızın heyecanını, mutluluğunu bizlerle paylaştıkları için teşekkür ederiz. Bu sayıyla birlikte Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin yayın hayatına başladığını duyurmaktan kıvanç duymaktayız. İlk sayısını, uzun soluklu bir yolda atılmış ilk adım olarak gördüğümüz dergimizin akademiye katkı sağlaması ise en büyük temennimiz...

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin amacı, Türkiye’de kamu yönetimi ve kamu politikaları alanlarına yönelik bir bilgi merkezi olmaktır. Kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimlerin çalışmalarının alan yazına kazandırılması ana hedeflerimizdendir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek, akademik yayıncılıkta referans kaynağı olmak, kamu politikası, kamu yönetimi ve siyasi bilimlerin alanlarında sürdürülebilir ve kaliteden ödün vermeyen bir yayın anlayışı önceliklerimizdendir. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) Editörleri olarak ilkeli yayıncılık, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık düsturlarına sıkı sıkıya bağlı olmaya çalışacağımızı ifade etmek isteriz. Ayrıca KAYPOD merkezinde ve çevresinde farklı disiplinlerden istifade ederek ortak bir akademik platform oluşturulması ve akademik bir bakış açısının geliştirilmesi için çabalayacağımızı bildiriyoruz. Bir yandan uluslararası yazını takip eden bir yandan Türkiye ve etki alanlarını inceleyen, yaşanan gelişmeleri ve değişimleri analiz eden çalışmalarla dergimizin alan yazına katkı sunacağını ümit etmekteyiz. Bu süreçte tüm desteklere açığız, bu süreçte tüm eleştirilere açığız, bu süreçte elbirliğiyle akademiye, idari ve siyasi kurumlara katkı sunacak tüm çalışmalara açığız. Vira bismillah dedik bir kere...

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi ilk sayısında birbirinden kıymetli beş makaleye yer verilmiştir. Bu çalışmalardan ilki; Ceray Aldemir ve Merve Kaya tarafından hazırlanan “Bilgi Toplumu, Siber Güvenlik ve Türkiye Uygulamaları” adlı çalışmadır. Bu çalışmada bilgi toplumu kavramı tartışılmış, siber güvenlikle bilgi toplumunun ilişkisi sorgulanmış ve Türkiye üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. İkinci çalışma, “Çevre Yönetimi Uygulamalarının Çevre Politikaları Doğrultusunda İncelenmesi: Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği”dir. Seda Kulu Bay ve Ali Fuat Gökçe çalışma kapsamında örnek uygulama analizi gerçekleştirmiş, çevre politikalarının yerel yansımaları sorgulanmıştır. Çalışmada belge analizleri üzerinden Adana Büyükşehir Belediyesi örneği ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bakko Mehmet Bozaslan ve Eray Acar, “Rus ve Türk Tipi Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz” adlı çalışmalarında Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu’nu farklı idari yapılar ve gelenekler üzerinden değerlendirerek iki ülke arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden karşılaştırmalar yapmıştır. Çalışmalarında başkanlık sistemleri üzerinden hareket eden yazarlar, karşılaştırmalı kamu yönetim yazınına yönelik katkı sunmuşlardır. Bu sayıda yer bulan dördüncü çalışma Necmettin Mutlu tarafından hazırlanan “Tekno-Milliyetçilik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme” adlı çalışmadır. Sayın Mutlu, Japonya ve Çin özelinde teknoloji ve milliyetçilik kavramlarını inceleyerek ulus devlet perspektifiyle teknoloji konusuna odaklanmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında tekno-milliyetçilik kavramı ve kamu yönetimi alanına yönelik yansımaları değerlendirilmiştir. Bu sayının son makalesinde Abdullah Abalı, “Seyahat Özgürlüğünün Genel Sağlık Nedeniyle Sınırlandırılmasının Anayasaya Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışma ile anayasal bir temel hak olan seyahat özgürlüğünün

2020 yılında yaşanan pandemi süreci kapsamında kısıtlanması konusunu değerlendirmiştir. Abdullah Abalı, bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti anayasasında yer alan kısıtlama gerekçeleri üzerinden pandemi dönemi uygulamalarını incelemiştir.

Derginin hazırlık sürecinden yayın sürecine kadar yaklaşık iki yıl pek çok zorlukla karşılaştık, bu süreçte bizi destekleyen tüm değerli Hocalarımıza ve meslektaşlarımıza minnet borçluyuz. Ayrıca TÜBİTAK çalışanlarının teknik destekleri ve DergiPark altyapısı olmasaydı bu süreci başarmamız mümkün değildi, kendilerine de hassaten teşekkür ediyoruz. Bize akademik ve teknik destekleriyle katkı sunan danışma ve editör kuruluna müteşekkirimiz. İlk sayılar her zaman özeldir. Bu sayıda bize katkı sunan tüm yazarlara defaten teşekkür ediyoruz. Her şeyden öte bu sayıdaki çalışmalarını değerlendiren hakemlere teşekkür borçluyuz. Onların değerli katkılarıyla ilk sayımız hazır. Hem yazarların hem hakemlerin katkıları çok mühim hem alana yönelik hem dergimize yönelik katkıları çok kıymetli...

Kamu yönetimi ve kamu politikaları alanlarının müstakil bir akademik dergiye daha kavuşmuş olmasını da ayrıca kıymetli buluyoruz. Bu vesileyle derginin akademik başarısını arttıracak her türlü öneriye ve eleştiriye de açık olduğumuzu tekrar belirtmek isteriz. Önümüzdeki sayılarda çalışmalarını, araştırmalarını ya da derlemeleriyle katkı sunacak tüm akademisyen ve araştırmacılara da şimdiden *hoşgeldiniz* diyoruz ve tabii Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi – KAYPOD, hoş geldin...

14.07.2020

*Cenay Babaoğlu
Elvettin Akman
Onur Kulaç
Oğuzhan Erdoğan*

İÇİNDEKİLER
(CONTENTS)

	Sayfa (Page)
CERAY ALDEMİR, MERVE KAYA	6
BİLGİ TOPLUMU, SİBER GÜVENLİK VE TÜRKİYE UYGULAMALARI INFORMATION SOCIETY, CYBER SECURITY AND TURKEY APPLICATIONS	
SEDA KULU BAY, ALİ FUAT GÖKÇE	28
ÇEVRE YÖNETİMİ UYGULAMALARININ ÇEVRE POLİTİKALARI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ: ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ ANALYZED OF ENVIROMENTAL POLICIES IN DIRECTION OF PRACTISES OF ENVIROMENTAL MANAGEMENT: EXAMPLE OF MUNICIPALITY OF ADANA	
BAKKO MEHMET BOZASLAN, ERAY ACAR	49
RUS VE TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ RUSSIAN AND TURKISH PRESIDENTIAL SYSTEMS: A COMPARATIVE ANALYSIS	
NECMETTİN MUTLU	60
TEKNO-MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME A CONCEPTUAL EVALUATION ON TECHNO-NATIONALISM	
ABDULLAH ABALI	78
SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GENEL SAĞLIK NEDENİYLE SINIRLANDIRILMASININ ANAYASAYA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ CONSTITUTIONAL CONFORMITY ASSESSMENT OF THE RESTRICTION OF FREEDOM OF TRAVEL DUE TO GENERAL HEALTH CONCERNS	

BİLGİ TOPLUMU, SİBER GÜVENLİK VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

INFORMATION SOCIETY, CYBER SECURITY AND TURKEY

Ceray Aldemir¹

Merve Kaya²

Öz

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği kavramlardan biri olan bilgi toplumu, içinde bulunduğumuz teknoloji temelli bu dönemde hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Bilgi temelli oluşan bu toplum düzeninde bilginin üretilmesi, işlenmesi, kullanılması gibi hususların önemi anlaşılmış ve bu alanlar ile ilgili çeşitli hedefler oluşturularak politikalar geliştirilmiştir. Bu doğrultuda karşımıza çıkan diğer bir kavram, bilginin korunması ve kötüye kullanımına yönelik geliştirilen güvenlik stratejilerini ifade eden siber güvenlik kavramıdır. Siber güvenlik kavramı hem birey hem de kurum bazında, ilgili tedbirlerin alınması ve muhtemel kayıpların önüne geçilmesi yönünde dikkatle incelenmesi gereken bir konudur.

Bu çalışmada nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan literatür analizi aracılığı ile bilgi toplumu kavramı bağlı olduğu kavramlar ile birlikte incelenmiştir. Buna ek olarak Türkiye’de bilgi toplumu düzeyine erişme ve siber güvenliği sağlamak için atılan adımlardan bahsedilmiştir. Araştırma sonucunda, bu iki kavramın gerekliliklerini yerine getirilebilmek, bilgi toplumu çağında var olabilmek için; Türkiye’de alınan önlemlerin geliştirilmesi, alana verilen önemin artırılması ve yasal düzeneklerin iyileştirilmesi gerekliliği kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi Toplumu, Bilgi Güvenliği, Siber Güvenlik, Türkiye’de Bilgi Toplumu, Türkiye’de Siber Güvenlik.*

Abstract

Information society, which is one of the concepts brought by globalization, has become a part of our life in this technology-driven period. In this knowledge-based society, the importance of issues such as the production, processing, and use of information has been understood and policies have been developed by creating various targets related to these areas. Another concept that we encounter in this direction is the cyber security, which expresses the security strategies developed for the protection and abuse of information. The concept of cyber security is an issue that needs to be carefully examined to take relevant measures and prevent possible losses, both on an individual and corporate basis.

In this study, the concept of information society has been examined together with the concepts it is connected through the literature analysis, which is one of the qualitative data analysis methods. In addition, the level of access to the information society in Turkey and the steps taken to ensure cyber security have been discussed. As a result of this research, in order both to fulfill the requirements of these two concepts, and to exist in the age of information society; Turkey needs to increase and improve the legal regulations.

Keywords: *Information Society, Information Security, Cyber Security, Information Society in Turkey, Cyber Security in Turkey.*

¹Dr. Öğretim Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, cerayaldemir@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7996-4886

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, merve.kaya9511@gmail.com, ORCID 0000-0002-0667-9582

Makale Geliş Tarihi: 24 Nisan 2020 Makale Kabul Tarihi: 14 Haziran 2020

I. GİRİŞ

Teknoloji, bir süreç tarihi olan insanlık tarihinin başlangıcından beri tarihte kendine yer edinmiştir. Bu durumun bir göstergesi de bugün içinde bulunduğumuz dönemin temel dayanaklarının tekerleğin icat edilmesi, ateşin keşfedilmesi gibi olgulara dayanmasıdır. Tarihte oluşum gösteren ilk toplumlardan bugün içinde yaşadığımız bilgi ve teknoloji temelli toplum düzenine geçiş, toplumsal yapının dinamik bir temele sahip olduğunu kanıtlar (Çalık ve Çınar, 2009: 77-78).

Değişen ve gelişen toplum olgusu, teknolojiyi de beraberinde dönüşüme uğratarak bugün karşımıza sıklıkla çıkmakta olan bilgi toplumu ve siber güvenlik kavramlarını hayatımıza dahil etmiş, günümüzün ve geleceğin en önemli konuları arasında yer almasına neden olmuştur (Yılmaz vd., 2015: 133). Yeni toplum düzeni içerisinde ekonomik temelde var olabilmek için bireylerin ve toplumların değişime ayak uydurabilme potansiyelini taşıması, kendini revize edebilmesi gerekir (Bedir, 2002: 62). Kendi kendine yeten toplum algısı, küreselleşmenin getirdiği bilgi toplumu çerçevesinde artık geçerliliğini koruyamayacak, yeniliklere açık ve kendini geliştirebilen toplumlar süreci başarılı ile tamamlayabileceklerdir (Balay, 2004: 77). Bilgi toplumu seviyesini yakalamak, değişime ayak uydurabilmek, bilgi temelli toplum oluşturabilmek bu kadar önemliyken, bilgiye erişmek ve üretip kullanmak kadar bilgi güvenliğinin sağlanması da en temel hedeflerden biri haline almıştır (Özdemirci ve Torunlar, 2018: 79).

Bu çalışmanın amacı, geçmişten günümüze evrilerek gelen bilgi toplumu olgusunu açıklamak ve çağımızın en önemli problemlerinden biri olan siber güvenlik kavramı ile arasındaki bağı Türkiye özelinde incelemektir. Bu bağlamda çalışma üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda çalışmanın temelini oluşturan kavramlar tanımlanmıştır. İkinci kısımda Türkiye'nin bilgi toplumu içerisindeki konumu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü kısımda ise Türkiye'de siber güvenlik politikaları, uygulamaları ve alınan önlemlere değinilmiş, verilen tüm bilgiler ışığında bir değerlendirme yapılarak alan nezdinde öneriler ortaya konulmuştur.

1. Kavramsal Çerçeve

Çağımızın en önemli kavramlarından biri olan bilgi ve beraberinde getirdiği olguların hem bireyi hem de bireylerden oluşan toplumu dönüşüme uğratan ve geliştiren bir olgu olduğu bilinmektedir. Bu bölümde hem günlük hayat akışı içerisinde hem de istihdam, eğitim, hizmet, teknoloji gibi birçok alanda sıklıkla karşımıza çıkan bu kavramların ne anlama geldikleri ve tarihsel arka planlarına değinilmiştir. Ele alınan kavramlar ise bilgi, bilgi toplumu, bilgi güvenliği ve bağlantılı olduğu siber güvenlik kavramlarıdır.

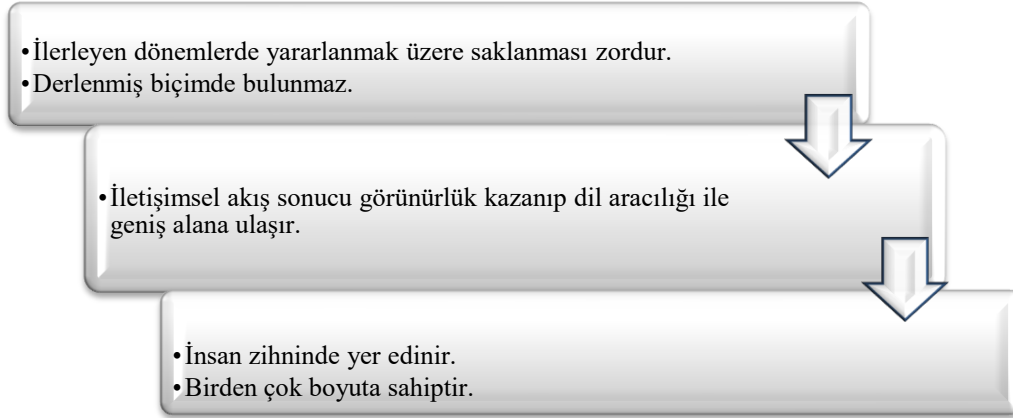
1.1. Bilgi. Dahil olduğu alanlar ve kültürler farklılaştıkça anlamı da değişen bilgi kavramı için tek bir tanımlama bulunmamakta, ancak üzerinde görüş birliğine varılan “*mantıklı bir yargı ya da*

deneysel bir sonuç sunan, başkalarına sistemli şekilde bir iletişim aracıyla ulaştırılan, olgulara ya da düşüncelere ilişkin düzenli ifadeler dizisidir” şeklindeki ifade literatürdeki yerini almaktadır (Bell, 2013: 175). Uçak (2010: 707)’a göre ise bilgi kavramının tanımlanmasında üzerinde durulacak olgular bireyin zihinsel sistemi içerisinde bulunan yapı ve bu yapıya bağlı olarak iletim işlevinin gerçekleşmesi hususlarıdır. Farklı bir perspektiften bakıldığında ise mesajın iletilmesi için kullanılan hem iletişim kanalının hem alıcının bir fonksiyonu, bazen de kaynağın bir fonksiyonu olan ve veri (data) olarak ifade edilen bir kavram olarak karşımıza çıkar (Orkan, 1992: 93).

Veri, belli bir olguya ait ağırlık, hacim, uzunluk gibi nicel ya da sembol, resim, ses gibi nitel kayıtlar bütünü (Kitchin, 2014: 2-4) olarak nitelendirilebilen kavramdır. Veri kelimesi ile genel olarak anlatılmak istenen enformasyona dönüşecek basit olgu olduğu ve enformasyon ile beraber ele alındığı zaman sonucunda bilgiye ulaşılacağıdır. Enformasyon ise verilerin belli bir amaç doğrultusunda bir araya getirilmesi ile oluşur (Yılmaz, 2009: 98). Toparlanacak olursa enformasyon işlenmiş bir veri, bilgi ise zihinsel kurgularla, değerlendirme, karar verme, tahmin yürütme gibi süreçler sonunda kullanılabilir enformasyon olarak karşımıza çıkmaktadır (Durna ve Demirel, 2008: 132-134). Bu anlatılar ışığında diğer bir tanımlama ise “*sonuçlara, kavramlara, yorumlara, fikirleri gözlemlere ve yargılara bağlı kişiselleşmiş enformasyonlardır*” biçiminde literatürdeki yerini almaktadır (Alavi ve Leidner, 2001: 109).

Şekil 1: Bilgi Kavramının Özellikleri

Kaynak 1: Özsağır (2013: 76)'dan uyarlanmıştır.

1.2. Bilgi Toplumu. İnsanlık ve toplum olguları tarih boyunca belli dönemlerden geçerek varlığını günümüze kadar ulaştırmıştır. Bilgi toplumu kavramı ve özelliklerine geçmeden önce yaşanan dönemleri ana hatlarıyla belirtmek sürecin algılanabilmesi açısından yararlı olacaktır.

Yaşanılan dönemlerden ilki, bireyin kendisine yetecek kadar bir hayat tarzını benimsediği, temel amacının fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak ve üretimin yok denecek seviyede az olduğu avcılık

toplayıcılık dönemidir (Kutlu ve Taban, 2007: 4-5). Beslenme ihtiyacı avlanma ile karşılanırken, barınma ihtiyacı için çözüm mağara ve ağaç kovuklarında bulunmuştur (Fındıkcı, 1997: 41). Alım-satım ilişkisinin temeli ise takasa dayanmakta (Mayor, 2013: 229). Toprağın işlenmeye başlanması ile birlikte hayat tarzında değişiklikler yaşanmış, köy denilen yerleşim yerleri oluşturulmuş ve tarım toplumu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2006: 4). Teknoloji ile yavaş yavaş tanışılmaya başlanmış ve üretim toprağa dayalı biçimde artmaya başlamıştır (Erkan, 1998: 134). Bu durum da beraberinde ekonominin para ve üretilen tarımsal ürünlerin değiş tokuşuna dayanmasına yol açmıştır (Arklan ve Taşdemir, 2008: 69).

Sanayi devrimi ile geçilen yeni dönemde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel hayatta değişiklikler meydana gelmiş, yeni hayat tarzı ve üretim ilişkileri gelişmiştir (Erkan, 1994: 3). Üretimin fabrika düzeyine erişerek büyük oranda gelişme göstermesi, beraberinde pazar arayışını, sömürgecilik olgusunu ve sosyal sınıf oluşumunu getirmiştir (Çalık ve Çınar, 2009: 82). Bu dönemde emek yoğun üretim şekli, yerini makine gücüne devretmiştir (Özdemir, 2014: 6). Gelişen teknoloji, yeni hayat tarzı ve makineleşme gibi olgular, sanayi toplumunu revizyona uğratarak farklı bir döneme geçilmesi ihtiyacını doğurmuş, bu yeni toplum düzeni ise bilgi toplumu kavramı çerçevesinde hayat bulmuştur (Erkan, 2004: 205). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş kadar hızlı gerçekleşen bir olgu değildir. Bunun sebebi ise gelişen teknoloji ile beraber bilinçlilik düzeyi artan bireylerin bu sürece daha kolay adapte olabilir hale gelmesinde yatmaktadır (Çalık ve Çınar, 2009: 82-83).

Yeni toplum düzeni olan bilgi toplumu, gelişen teknoloji ile beraber bilgi odaklı sermaye ve buna bağlı olarak bilgi sektörünü oluşturan, alanda uzmanlaşmış insan unsurunu önemli hale getiren, üretim sürecinde bilgiyi ön plana çıkaran, eğitim sürecinin dönemsel değil ömür boyu olduğu bir süreci ifade etmektedir (Aktan ve Vural, 2016: 3). Para ve sanayi temelli ekonomik düzen yerini bilgi ve dijitalleşmeye dayalı düzene devrederken, temeli makineye dayanan altyapı ise kaynağını araştırma ve geliştirmeye dayandırmış, bu durumun bir sonucu da büyük fabrikaların yerini ofis ortamlarının alması olmuştur (Alpaslan ve Kutanis, 2007: 59). Bu toplum yapısı, “*Fritz Machlup tarafından “bilgi ekonomisi”, Rolf Dahrendroff tarafından “post-kapitalizm”, Masuda tarafından “Information Society” ve Daniel Bell “post-endiüstriyel” dönem*” olarak adlandırılmıştır (Erkan, 1994: 71-72).

İçerisinde barındırmış olduğu bu özellikler sayesinde istihdam da artık sanayi toplumunda yapılan meslekler aracılığı ile gerçekleştiremeyecek hale gelmiştir (Kocacık, 2003: 5). Yeni meslek yapılarının gerektirdiği bu toplumda bilginin üretiminden dağıtımına kadar görev alan işçiler Drucker tarafından “bilgi işçisi” olarak nitelendirilmiş ve öğrenme ve araştırmaya meraklı, var olan soruna karşı çözüm üretme potansiyeline sahip olan, yeniliğe açık üretken bireyler bu kavram perspektifinde ele alınmıştır (Drucker, 1994: 186).

Şekil 2: Sanayi ve Bilgi Toplumu Arasındaki Farklar

Konu	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Sermaye	Maddi sermaye	Bilgi ve insan sermayesi
Dönem Başlangıcı	Buhar Makinası	Bilgisayar
Güç Kaynağı	Kol gücü	Beyin gücü
İnsan Kaynağı	Fiziksel insan sermayesi	Nitelikli insan sermayesi
Ürün	Sanayi mal ve hizmetleri	Bilgi ve teknoloji üretimi
Üretim Alanı	Fabrikalar	Bilgi ağları ve veri bankaları
Dönemsel Etkiler	İşsizlik	İşgücü tasarrufu
Eğitim ve Bilgi Kaynağı	Genel ve temel nitelikteki eğitim	Bireysel ve sürekli eğitim
Sektörler	Tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri	Bilgi sektörü
Üretim Faktörleri	Emek, tabiat, sermaye, girişimci	Sanayi faktörlerine ek olarak bilgi faktörü
Yönetişim	Temsili demokrasi	Katılımcı demokrasi

Kaynak 2: Aktan ve Vural (2016: 4-5)' dan uyarlanmıştır.

Bilgi toplumu düzeni, yaşamı oldukça kolaylaştırıp profesyonelce gelişen bir hayat tarzı sunmasına karşın, devletin bilgi tekeline sahip olması, devlet gücünün merkezileştirilmesi, toplumda bilgi eliti denen, bilgiye ulaşım kolaylığını elinde bulunduran, gerekli ekipman ve teknik donanım maliyetine katlanabilen bir kesimin oluşması, bilginin kolay elde edilebilmesinden kaynaklı kişisel hakların risk altında bulunması, erişim kolaylığından kaynaklı bilginin kötü amaçla kullanılabilmesi, bilgisayar karşısında uzun süre kalmaktan kaynaklı göz bozukluklarının oluşabilmesi, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında eşitsizlik yaratması gibi sorunlara yol açabilmektedir (Şanlısoy, 1999: 171-179).

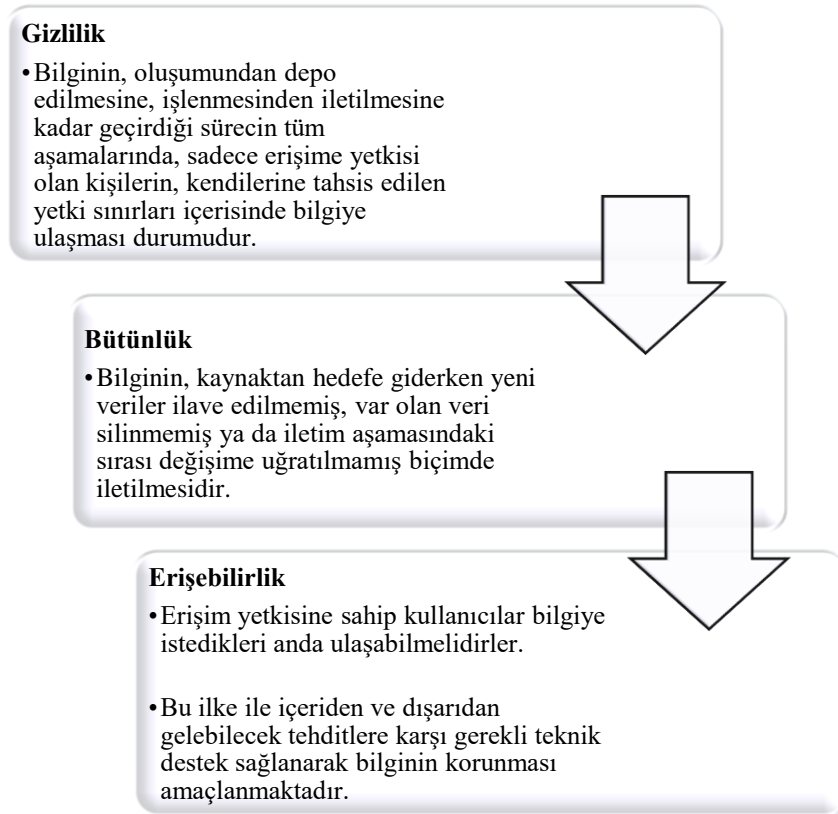
1.3. Bilgi Güvenliği. 1990'lı yıllara tekabül eden ve dünyanın her yerinde yaşanan teknolojik gelişmeler, bilgi ve bilgi tabanlı sistemlerin yaygınlaşması, yoğun internet kullanımı gibi olgular bilginin korunması hususundaki hassasiyet gün geçtikçe açığa çıkarmaktadır (Clarke ve Knake, 2010: 74-85; Aktaran: Aslay, 2017: 24). Hayatımızın her alanına nüfuz eden interaktif akış, beraberinde bankacılık hizmetleri, kamu hizmetleri gibi sistemlerin dijital ortamda kullanımını ve bu sistemlerin de saldırıya açık bir hedef haline almasını getirmiştir (Doherty vd., 2009: 449-450). Özel ya da kamusal olmak üzere her alanda işlenen, dönüştürülen ve kullanılabilen, en önemli üretim faktörlerinden biri olan bilgi, gerekli tedbirler alınarak iletilmesi gereken noktaya kadar, siber güvenlik tehditlerinden arındırılarak güvenle taşınmalıdır (Vural ve Sağıroğlu, 2008: 3).

Bilgilere, yetki kapsamı dışında ulaşıp kullanılması, ortaya çıkarılması, silinmesi, değiştirilmesi veya zarar verilmesi kısaca kişisel veya kurumsal mahremiyeti, bütünlüğü ve ulaşılabilirliği ihlal eden olguların öne geçilmesine bilgi güvenliği denilmektedir (Baykara vd., 2013: 231-232). Bilgi güvenliği, sadece edinilen bilginin kötüye kullanılmamasını değil, edinildiği kaynağın yasal olması, iletim aşamasındaki kanalların güvenli olması ve gerektiği zaman güvenli bir şekilde yok edilmesi unsurlarını da kapsayan bir sürecin ifadesidir (Eminağaoğlu ve Gökşen, 2009: 7-9).

Bilgi güvenliği kavramı, içerisinde gizlilik, bütünlük, erişilebilirlik gibi üç ana unsuru (Saltzer ve Schroeder, 1975: 1280) ve buna ek olarak kayıt tutma, kimlik tespiti, güvenilirlik, inkâr edememe gibi yan unsurları barındıran bir kavramdır (Tekerek, 2008: 133). Bu çalışmada kavramın temel üç ana unsuru olan gizlilik, bütünlük ve erişilebilirlik kavramları ele alınmıştır.

Şekil 3: Bilgi Güvenliği Kavramının Unsurları

Kaynak 3: Yılmaz, (2013: 15); Peltier, (2005: 39); Tekerek, (2008: 133) 'den uyarlanmıştır.

Bilgi güvenliğinin sağlanması için tüm unsurlar titizlikle kontrol edilip gerekli tüm teknik destek sağlansa dahi, insan unsurunun bu sürecin hem en önemli hem de en zayıf halkası olduğu göz ardı edilmemelidir (Yılmaz, 2013: 18). Bilgi güvenliği ile ilgili gerekli tüm eğitimler hem özel kuruluşlar hem de kamu kurumları tarafından çalışanlara verilmeli, tedbirler üst seviyeye çıkarılarak yaşanabilecek maddi ve manevi kayıplar önlenmeye çalışılmalı, kurum içerisinde istihdam edilen

personelin hatalı davranışları ve ihlalleri yüzünden bilgi güvenliğinin sekteye uğraması engellenmelidir (Vural ve Sağıroğlu, 2008: 5).

1.4. Siber Güvenlik. Gelişen teknoloji, getirdiği yenilikler, bilgisayar kullanımının giderek artması, internetin hayatımızın bir parçası haline gelmesi, yönetim ve hizmet anlayışının dijital ortamda kendini revize etmesi, gündelik hayat akışının elektronik ortama taşınması gibi olgular her türlü dijital ortamı içinde bulunduran, sanal bir ortam olan, kara, deniz, hava ve uzaydan farklı bir olgu olma özelliği taşıyan siber uzay (siber ortam, siber alan) da hayat bulmuş olgulardır (Akyazı, 2013: 216). İlk olarak 1982 yılında William Gibson tarafından “*Burning Chrome*” adlı eserde görünürlük kazanan siber uzay kavramı (Libicki, 2009: 12-13), sadece internet temelli ağları değil, iletişim temelli cep telefonları, telsiz sistemleri, uçaklar ve insansız hava araçları gibi bilgi sistem teknolojilerini kullanan kapalı ağlar dahil tüm ağları kapsamaktadır (Çifçi, 2013: 5).

Dijital imkanların birey, kurum, devlet gibi aktörler tarafından tüm alanlarda kullanılmasıyla birlikte, bilginin olduğu her ortamın bir hedef haline geldiği siber uzayda, bilgi güvenliğinin sağlanması kapsamında alınacak tedbir ve önlemler siber güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır (Choucri, 2012: 5; Aktaran: Tarhan, 2017: 5). Siber güvenlik olgusu bütünlük, gizlilik ve erişilebilirlik unsurlarının bir arada bulunduğu bilgi güvenliğini sağlamak adına atılan olgular bütünü olarak kavramsallaştırılır (Hekim ve Başbüyük, 2013: 137).

Türkiye'nin “*Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı*” içerisinde siber güvenlik kavramı için yapılan tanımlama, bilişim sistemlerinin birleşerek oluşturduğu ve siber ortam olarak kavramsallaşan ortamı, saldırıları tespit etmek suretiyle kayıplardan korumaya, saldırının tespiti halinde gerekli teknik desteği devreye sokmaya ve saldırı öncesi konuma geri döndürmeye odaklı stratejiler bütününe verilen addır (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013-2014: 9).

Siber saldırı ise “*2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi*” ne göre, siber uzay denilen boyutun içerisindeki tüm sistemlere, bilgi güvenliği unsurlarının kişi ya da sistem nezdinde bilinçli olarak ihlal edilmesi sonucu yapılan kötü amaçlı müdahaleleri kapsamaktadır (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016-2019: 8).

Bu kötü amaçlı müdahaleler, sisteme yetkisi dışındaki kişilerin erişimi, bilgilerin çalınması, ifşa edilmesi, değiştirilmesi veya yok edilmesi, cihazlara kullanıcının yetkisi dışında virüs bulaştırılması, hesaplara ilişkin şifrelerin çalınması, bireylere “spam” denilen istenmeyen e-postaların yollanması, saldırganın bireyi kendi isteği doğrultusunda hareket etmesine neden olan sosyal mühendislik saldırısı başta olmak üzere çok çeşitli müdahaleleri kapsamaktadır (Rittinghouse vd., 2003: 334). Bu saldırıların önüne geçilmesi ve güvenli bir dijital ortam sağlanması hedefleri ışığında hükümetler, şeffaflık unsuru çerçevesinde gerekli ağlara erişimin sağlanması, bireylerin çevrimiçi

ortamlardaki haklarına saygı gösterilmesinin gerçekleştirilmesi ve internet ortamında güven unsurunun görünürlük kazanması gibi olguları hedeflemektedirler (Önen ve Kurnaz, 2017: 733). 2017 yılında ABD'nin bütçe içerisinde 13,152 milyar dolar gibi büyük bir miktarı siber güvenlik alanına tahsis etmesi, politika hedefleri ve alanın önemi kapsamında verilebilecek örnekler bir tanesidir (Aldemir ve Şen, 2019: 1570).

Siber güvenlik olgusunun önemini kavrayabilmek adına küresel düzeydeki saldırılar ve yol açtığı maddi/manevi kayıplar kapsamında verilebilecek ilk örnek Estonya' da gerçekleşen siber saldırıdır. 2007 yılının Nisan ayı sonlarına doğru Estonya, bankalar, medya şirketleri, devlet kurumları gibi ülkenin temel taşı niteliğinde olan birçok kurum ve kuruluşu hedef alan çok büyük bir siber saldırıya maruz kalmıştır (Traynor, 2007; Aktaran: Bıçakçı, 2012: 215). Hem kamuya ait hem de özel yapılmaya sahip internet sitelerinin çökmesiyle ülkenin sahip olduğu iletişim ve e-devlet altyapısı kullanılamaz hale gelmiş, bunun yanı sıra ticaret alanında gerçekleşen etkinlikler kesintiye uğramıştır (Kara, 2013: 47-48). Verilebilecek diğer bir örnek ise 2010 yılındaki "Stuxnet" saldırısıdır. Bu saldırının 2010 yılının Haziran ayında İran'ın sahip olduğu nükleer tesislere kadar ulaştığı ve nükleer bazlı faaliyetleri yavaşlatıp neredeyse durdurduğu bilinmektedir (Langner, 2011: 49-50)

Sony firmasına ise 2014 yılında kendi yapım firmasınınca yayınlanması tasarlanan Kuzey Kore lideri Kim Jong-un' u hedef alan ve suikast konusu ile gündem yaratan "The Interview" (Röportaj) filmine dayalı bir saldırıya maruz kalmıştır. Bu saldırı maddi temelde görülen hasarın yanında, bireylerin düşünce ve buna dayalı olarak eyleme döktükleri ifade olgusunu sınırlaması gerekçesiyle büyük ses getirmiştir (Keleş ve Sal, 2013: 33-34). Anonymous grubu tarafından gerçekleştirilen ve "OpIsrael" adı ile anılan siber saldırı ise, Gazze olayı temelinde binlerce İsrail hükümet yetkilisinin kişisel hesapları, İsrail Savunma Kuvvetleri ve İsrail'e ait kamu kurumlarının siteleri etkisiz hale getirilmiştir (AA, 2012).

Oluşabilecek muhtemel kayıpların önüne geçilmesi adına siber saldırıların hedefi halinde bulunan bireyler ve kurum personellerinin, alacağı eğitimler sayesinde konunun önemi hakkında gerekli bilince sahip olmaları sağlanmalıdır (Yılmaz vd., 2015: 143). Siber saldırının önüne geçmek için verilen savaşta hem kamu hem de özel sektör uyum içinde çalışmalı, yazılımlar millî nitelik kazandırılarak daha güvenli hale getirilmeli, hız kavramı göz önünde bulundurularak değişime uyum sağlanmalı ve yasal nitelikteki oluşumların güncelliği korunmalı, hizmet akışının kesintiye uğrayabilmesi ihtimaline karşı devreye sokulacak bir risk planı oluşturulmalıdır (Öğün ve Kaya, 2013: 171-173).

II. Türkiye'nin Bilgi Toplumu İçerisindeki Konumu

Küresel düzen içerisindeki her ülkede 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgi toplumu seviyesine ulaşma adına adımlar atılmaya başlamıştır (Ezer, 2018: 21). Türkiye de bu amaç doğrultusunda politikalar geliştirmiş ve bilgi toplumu olma yolunda yadsınamayacak kadar büyük adımlar atmıştır (Çukurçayır ve Çelebi, 2012: 67).

Bu adımlar ise, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi, (2020) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- Ülkemiz ve Dünya Bankası beraberliğinde oluşturulan “*Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Raporu*” (1993)
- Ulaştırma Bakanlığı ve TÜBİTAK iş birliğinde gerçekleştirilen “*Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana planı (TUENA)*” (1999)
- Dış Ticaret Müsteşarlığının başkanlığını üstlendiği “*Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu*” (1998-2002),
- Başbakanlık Müsteşarının başkanlığını üstlendiği “*Kamu-Net Üst Kurulu ve Kamu-Net Teknik Kurulu*” (1998-2002),
- “*e-Türkiye Girişimi*” (2001)
- “*e-Dönüşüm Türkiye Projesi*” (2002-...) ve bu projenin hayata geçmesini sağlamak adına “*Bilgi Toplumu Dairesi*” nin kurulması (2003) ve sonucunda oluşturulan “*2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı*”
- “*2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı*” tamamlandıktan sonra ise “*2005 Eylem Planı*” ve ardından “*2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı*”
- “*2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı*”

Tüm bu gelişmelerin, planların ve oluşumların yanı sıra kamuya ait hizmetlerin bürokratik engelleri ve zaman alan prosedürleri aşarak hızlı ve güvenli bir şekilde dijital ortama taşınması işlevini yerine getiren “e-devlet kapısı” uygulaması, bilgi toplumu olma adına gerçekleştirilen faaliyetlere verilebilecek en güzel örnektir (İşbilen, 2016: 77; Ulusoy ve Karakurt, 2002: 135). “*Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yatırımları*” raporu incelendiği zaman, 2019 yılına ait yatırımların 2 milyar 693 milyon TL olduğu ve bu yatırımların büyük bir oranının, e-devlet hususunda önemli adımlar atan Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi kurumlara tahsis edileceği öngörülmektedir (Kamu Bilgi ve

İletişim Teknolojileri Yatırımları, 2019: 1-2). Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “*e-devlet Kalkınma Endeksi*” 2018 verilerine göre ise Türkiye, bilgi ve iletişim teknolojileri temelinde yaşanan ilerlemeler ve ülkedeki bireylerin bu ilerlemeye sağladığı adaptasyon bazında 193 ülke içinde 53. sırada yerini almaktadır (TÜİK, 2020b)

Ancak karşımıza çıkan durum, gelişen teknoloji ve yaşanan hızlı dönüşüm süreciyle beraber gelen seviye olan bilgi toplumu düzeyine ulaşabilmek için yeni politikalar hayata geçirmesi gerektiği ile ilgilidir (Bozkurt, 2000: 214). Uluslararası Telekomünikasyon Birliği tarafından hazırlanan, “*Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi*” değerlerine göre 2017 verileri incelendiği zaman, Türkiye’nin 176 ülke içinde 67. sırada olduğu görülmektedir (TÜİK, 2020c). Bilgi toplumu düzeyine erişebilmenin teknolojiye yapılan yatırımlara, üretimlere ve bu alanda lider haline gelen rakiplerle rekabet edebilir hale gelmeye bağlı olduğu durumda, Türkiye’de alan ile ilgili yeterli üretim yapılamamaktadır (Aktel, 2003: 239).

İnternet kavramının ülkeye dahil olmasının 1993 yılına tekabül ettiği Türkiye’ de (Yıldız, 2003: 311) 2019 yılı itibariyle nüfusun %94,9’ luk dilimi internet, %96,7’ lik dilimi ise bilgisayar kullanmaktadır (TÜİK, 2020a). Ancak bilgisayar ve internet kullanımına ilişkin oranlar bu kadar fazlayken, 2018 yılı itibariyle GSYH içerisinde sadece %1,03’ lük bir dilim Ar-Ge harcamaları için ayrılmıştır (TÜİK, 2020a). Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere bilgi toplumu içerisinde nitelikli insan faktörünün önemi göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Ancak Türkiye’ de bilim ve teknoloji alanında yüksek eğitime sahip insan oranı 2019 yılı itibariyle aktif nüfusun %30,3’ lük bir dilimini kapsamaktadır (Eurostat, 2020).

Üretim, ekonomi, sosyal yaşam gibi tüm alanlar ve bu alanlarda geçirilen aşamaların temeli bilgiye dayanmalıdır (Saran, 2015). Hem sanayileşme devrini hem de teknolojik gelişimini kendi üretim imkanları dahilinde değil dışarıdan aldığı destekle gerçekleştiren Türkiye, bilgi toplumu olgusunun gerekliliklerini tam anlamıyla yerine getirememektedir (Çukurçayır ve Çelebi, 2012: 77). OECD tarafından sunulan, “İşletmelerde Bilgi ve İletişim Teknolojileri Erişimi ve Kullanımı” istatistikleri 2019 verilerine göre Türkiye’de %51,51’ lik bir dilim bu imkanlardan yararlanabilmektedir (OECD,2020). Verilen bilgiler ışığında Türkiye’nin hem yeterli üretim kapasitesine sahip olmadığı hem de ithal ettiği teknolojiyi de işletmeler temelinde yeterince aktif kullanmadığı söylenebilir.

Yenilik temelli oluşan bilgi toplumunda, bütçe içerisinde Ar-Ge faaliyetlerine ve bilgi toplumu olmanın en temel koşullarından birisi olan teknoloji alanına yatırımın artırılması gerekmektedir (Aktaş, 2007: 191). Bu duruma ek olarak, nitelikli personel hedefi ışığında gerekli eğitimlere önem vermeli, insan ve bilgi odaklı çalışmalar sürdürmelidir (Kocacık, 2003: 9). Bilgi

toplumu düzeyine erişme hedefindeki Türkiye, halihazırda sanayi toplumunun gerekliliklerini de tam anlamıyla yerine getiremediği için alan nezdinde politikalar tasarlayarak küreselleşme olgusu ve beraberinde getirmiş olduğu sürece adapte olmaya çalışmalıdır (Aktan ve Tunç, 1998: 133).

Hem bireylerin hem de kurumların sahip olduğu teknolojik gereçler sayesinde iletişim kavramı, başta internet olmak üzere diğer bileşenleri de içine alarak ulus boyutundan çıkıp ulus ötesi bir görünüm kazanmıştır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003: 6). Bilgi temelinde oluşan, teknoloji, hız, bilişim gibi kavramları hayatımıza dahil eden bilgi toplumu olgusu bu nedenlerle, güvenlik kavramının önemini anlaşılmasında da büyük rol oynamıştır (Koçak ve Memiş, 2018: 1). Bu noktada sahip olunan bilgi ve iletişim temelli oluşum ve sistemler, muhtemel zararlara karşı hassasiyetle korunmalıdır (Vural ve Sağıroğlu, 2008: 3). Türkiye kapsamında, bahsedilen bilinç ve farkındalık düzeyine erişilip erişilemediği ise çalışmanın bir sonraki bölümünde ele alınmıştır.

III. Türkiye’de Siber Güvenlik Politikaları, Uygulamaları ve Alınan Önlemler

Siber güvenlik kavramının tanımı, önemi, dikkat edilmemesi halinde oluşabilecek maddi manevi kayıplar çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilmiştir. Hal böyleyken Türkiye kapsamında alınan tedbirler ve kavramın yasal dayanaklarına değinmekte yarar vardır. Bilgi toplumu düzeninin gereklilikleri ve yaşanan dijitalleşme süreci, geleneksel güvenlik önlemlerinin de revize edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Coşkun ve Yıldırım, 2019: 1560). Bu noktada güvenlik önemleri hakkında nihai söz söyleme yetkisi sadece hükümet esaslı olmamalı, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gibi oluşumların iş birliğine dayanmalıdır (Eryılmaz, 2001: 28).

Siber güvenlik ile ilgili dolaylı olarak birçok kanun düzenlenmiştir. Gelişen teknoloji ve artan bilgi güvenliği ihtiyacı Türkiye’de de gündeme gelmiş, 2003’te başlayan “Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi” çalışmaları titizlikle incelenmeye başlanmıştır (Şener ve Erdikmen, 2019: 130-131). Bu bağlamda oluşturulan 5070 sayılı “*Elektronik İmza Kanunu*”, 5809 sayılı “*Elektronik Haberleşme Kanunu*” ve ek olarak 5237 sayılı “*Türk Ceza Kanunu*” bilişim suçları, bilgi güvenliği ve siber güvenlik ile ilgili atılan önemli adımlardandır (Coşkun ve Yıldırım, 2019: 1560). 5651 sayılı “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi*” hakkındaki kanunun çıkması ile siber suçlar ile mücadele edilmesi adına bir gelişme yaşanmıştır (Kılınç, 2016: 584).

Türkiye’de 2012 yılına kadar siber suçlarla mücadele kapsamında yetkili kurum olan TÜBİTAK, Bakanlar Kurulunun 2012/3842 sayılı “*Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar*” ile yetkisini Ulaştırma, Denizcilik ve

Haberleşme Bakanlığı'na devretmiştir (Şentürk vd., 2012; Aktaran: Bıçakçı vd., 2015: 9). Söz konusu karar uyarınca “Siber Güvenlik Kurulu” kurulmuş ve bakanlık bünyesine bilgi güvenliğini ve gerekli altyapı hizmetlerini korumak, alanda istihdam edilecek personelin donanım kazandırılmasını sağlamak, milli üretimi desteklemek gibi sorumluluklar yüklenmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 2012). Oluşturulan “Siber Güvenlik Kurulu”, “2018/3 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi” ile kaldırılarak, görevleri Cumhurbaşkanı'na devredilmiştir (2018/3 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 2018).

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı çatısı altında oluşturulan “*Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı*” ile “Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM)” ve “Sektörel ve Kurumsal Siber Olaylara Müdahale Ekiplerinin (SOME)” oluşturulması tasarlanmış, gerekli yasal düzenlemeler ile siber güvenlik hususundaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmış, nitelikli insan faktörü göz önünde bulundurularak yerli yazılım ve donanımın geliştirilmesi, altyapının iyileştirilmesi gibi hedefler çerçevesinde siber güvenliğin sağlanıp saldırıların önüne geçilmesi planlanmıştır (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013-2014: 17-21). Bir sonraki adım olarak nitelendirilebilecek, 73 kurum ve kuruluş içerisinde toplam 126 uzmanın katılımı doğrultusunda, Ortak Akıl Platformu perspektifinde ülkemizin siber güvenlik alanında atması gereken adımlar, stratejiler belirlendiği “*2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi*” oluşturulmuştur (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016-2019: 6). Ulus bazında, siber uzay olarak nitelendirilen boyuttaki tüm paydaşları içine dahil eden bu plan, siber güvenlik alanında gerekli önlemlerin alınması ve bilgi güvenliği ilkelerinin korunması adına atılan eylemler bütünü olma özelliğini göstermektedir (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016-2019: 9).

Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) çatısında yapılan “USOM” siber güvenliğin sağlanması adına hem ulusal hem de uluslararası arenayı da kapsayan bağlantı merkezi olma niteliği taşır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2019). “SOME” ise siber saldırılar ile mücadele kapsamında kurumsal nitelikte yapılan ve gerekli olduğu takdirde ilgili diğer yapılanmaları konu hakkında aydınlayabilecek kuruluş olma özelliği taşımaktadır (T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013-2014: 19). Bu oluşumların yanı sıra TÜBİTAK bünyesinde oluşum gösteren “Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Araştırmalar Merkezi” (Sanalp, 2016: 40), “TSK Siber Savunma Komutanlığı” (Yalçın, 2019: 94), EGM çatısında oluşturulan “Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı” da siber güvenliğin sağlanması hususunda yararlanan kurumlardandır (Bıçakçı vd., 2015: 36). Tüm bu yapılanmaların, konulan hedeflerin, hayata geçirilen planların yeterli düzeyde olmadığı ise 2017 senesinde yapılan ulusal siber savunma tatbikatı ile açığa çıkmış, tedbirlerin iyileştirilmesi ve siber savunma alanının güçlendirilmesi gerekliliği olgusu ortaya konmuştur (Bıçakçı, 2013: 45-46).

Gelinen son nokta olan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş ile birlikte yapılanma gösteren ve Kamu Dijital Dönüşüm Liderini kendine başkan edinen “Dijital Dönüşüm Ofisi” ile,

bilginin her ortamda titizlikle korunmasını sağlayacak projeler geliştirilmesi hedeflenmiştir. İlgili mevzuatta, muhtemel saldırılara karşı tedbirler alınması ve özellikle milli yazılım ve ürünler geliştirilmesi gerekliliği ile güvenliğin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca ofisin, siber güvenlik konusu ile ilgili gerekli kurumlara ilgili önerilerde bulunarak uygulanacak olan faaliyetlerde çalışmalarla öncülük etmek gibi bir sorumluluğu vardır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018).

Dokuz birimi bünyesinde bulunduran ofisin birimleri ise şu şekildedir:

Şekil 4: Dijital Dönüşüm Ofisi Hizmet Birimleri

Kaynak 4: Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018).

Verilen bilgiler ışığında, siber güvenlik alanı ile ilgili milli teknolojik yapıların geliştirilmesi hedefinin her dönem güncelliğini koruduğu söylenebilir. Bu durumun önemi kapsamında, ABD, Rusya, Çin, Hindistan, İsrail gibi siber güvenlik alanında lider olma istekleri ile gündeme gelmiş ülkelerin, kendi yazılımlarının ve programlarının üretilmesi adına yapılan Ar-Ge çalışmalarını destekleyeceklerini dile getirmeleri ele alınabilir (Kotik, 2015: 69-70). Estonya ve İran örneklerinde de görüldüğü gibi siber saldırılar ciddi oranda maddi ve manevi kayıplara yol açmıştır ve ülkelerde siber güvenlik konusundaki hassasiyet giderek artmıştır (Tatar vd., 2014: 211).

Siber güvenlik alanı ile ilgili önem arz eden yasaların görünürlük kazanmaması ve ilgili kurumlarda alanda nitelikli ve bilinçli insan faktörünün azalması Türkiye’de siber güvenlik alanının gelişmemesinin başlıca nedenleri arasındadır (Bıçakçı, 2015: 61). Ayrıca faaliyetlerin bakanlık bünyesindeki alt alanlar içerisinde değil, ayrı bir oluşum olarak görünürlük kazanması gerekmektedir (Sanalp, 2016: 50). Ülkelerin siber güvenlik güç kapasitelerine önemli bir dayanak olan ve bu alanda gelişim seviyelerini gösteren “GCI (Küresel Siber Güvenlik Endeksi)” 2017 verilerine göre Türkiye

164 ülke arasında 43.sırada (ITU, 2017: 60), 2018 verilerine göre ise 175 ülke arasında 20.sırada yer almaktadır (ITU, 2018: 62). Bu veriler ışığında, Türkiye'nin henüz ilk sıralarda yerini almamış olmasına istinaden, siber güvenlik alanında öncü ülke konumunda olmadığı ancak aşama kaydederek ilerlediği iddia edilebilir. Durum, kaydedilen bu aşama ile sınırlı kalmamalı, siber güvenlik hususu ile ilgili bilincin, eğitimin belirli kademelerine kadar indirilip bireylere aşılması, milli yazılımlarla bilgi güvenliğinin korunması hatta bu durumun ötesine geçilip ilgili yazılım programları ile küresel düzeyde yer edinerek ekonomik fayda sağlanması gerekmektedir (Kotik, 2015: 70). Burada ise tüm sorumluluk devlete düşmemekte, bireyler, özel ve kamusal nitelikteki tüm kurum ve kuruluşlar birlikte çalışmalı ve gerekli faaliyetlerde bulunmalıdır (Yalçın, 2019: 96).

SONUÇ

Bir süreç tarihi olan insanlık tarihi belli dönemlerden geçerek bilgi toplumu seviyesine ulaşmıştır. Bu geçiş aşamasında ise fiziksel güç ve paraya dayalı sermaye yerini beyin gücü ve bilgiye dayalı sermayeye bırakırken, hiyerarşiye dayalı yönetim yapısında yönetim temelinde oluşmaya başlamıştır (Kutlu ve Taban, 2007: 15-21). Geline nokta olan bilgi toplumu seviyesi ise bilginin en önemli güç unsuru haline geldiği bir toplum düzeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktan ve Vural, 2016: 3). Bu noktada bilginin üretilmesi, kullanılması, işlenmesi gibi olguların geçerlilik düzeyini koruması ve günden güne gelişimini arttırması, bir ülkenin küresel ölçekteki rakipleriyle rekabet edebilir hale gelmesine olanak sağlamıştır (Aktel, 2003: 239).

Ancak çalışma içerisindeki ilgili literatüre dayanarak varılan sonuç, Türkiye'nin bilgi toplumu seviyesine henüz erişemediği yönündedir. Türkiye' de bilgisayar ve internet kullanımı oldukça fazla olmasına rağmen Ar-Ge harcamaları için ayrılan bütçe çok düşük bir düzeydedir (TÜİK, 2020a). Sadece bilgisayar ve internet kullanımının bilgi toplumu kavramı ile eş değer olmadığı "*Bilgi toplumunu yakalamış olmak tek başına bilgisayar kullanımının belli bir düzeye gelmiş olması ve ağ teknolojilerinin günlük hayatta yaygın bir biçimde yer almasıyla sınırlı değildir*" (Saran, 2015) sözü ile geçerliliğini korumuştur. Eğitimin, nitelikli insan faktörünün oldukça önem kazandığı toplum düzeninde (Kocacık, 2003: 9), Türkiye' de bilim ve teknoloji alanında nitelik kazanmış insan oranı nüfusa oranla düşük bir seyir izlemektedir (Eurostat, 2020). Bu düzeye erişebilmek adına yeni politikalar geliştirmeli (Bozkurt, 2000: 214), alanın temel taşı niteliğinde olan teknoloji alanına, Ar-Ge faaliyetlerine ve insan faktörüne yatırım yapması gerekmektedir (Aktaş, 2007: 191).

Bilgi kavramı ve beraberinde getirdiği toplum düzeni bu kadar önemli bir çizgide ilerlerken, bilgi güvenliği de üzerinde hassasiyetle çalışılması gereken bir konu haline dönüşmüştür (Koçak ve Memiş, 2018: 1). Gelişen teknoloji ve yaygınlaşan internet kullanımı sonucunda karşımıza çıkan kavram ise siber güvenlik olmuştur (Choucri, 2012: 5; Aktaran: Tarhan, 2017: 5). "*Yakın gelecekte çıkabilecek büyük bir savaşta ilk mermi internette atılacaktır*" sözü ile bilgi güvenliği ve siber

güvenlik kavramlarının önemi ve değeri gözler önüne serilmiştir (Nato Güvenlik Danışmanı- Rex Hughes). Yaşanan/yaşanması muhtemel siber saldırılarla bilgi çalınabilir, kötüye kullanılabilir, yetkisiz kişileri eline geçebilir, değiştirilebilir bir unsura dönüşmüştür (Rittinghouse ve Hancock, 2003: 334). Bu doğrultuda hükümetler ilgili tedbirlerin alınması yönünde adımlar atmış ve faaliyetlerde bulunmuşlardır (Önen ve Kurnaz, 2017: 733).

Türkiye kapsamında bilgi güvenliği ve siber güvenlik alanı ile ilgili gerekli maddi, beşerî ve sosyal sermayeye sahip olunmadığı görülmektedir (Yılmaz vd., 2015: 145). Her ne kadar eylem planları geliştirilse, önemli yapılanmalar oluşturulsa da alanda uzman ve yeterli teknik donanıma sahip insan kaynağının olmadığı yapılan siber güvenlik tatbikatında ortaya çıkmıştır (Bıçakçı, 2013: 45-46). Bu doğrultuda, yerli yazılımların ve bilişim sistemlerinin üretilmesi ve kullanılması, yönetim esaslı uygulama ve kararlar oluşturulması, geçmiş saldırılardan ders alınarak daha güçlü sistemler oluşturulması, zararın sadece dış kaynaklardan değil iç kaynaklardan da gelebileceğinin bilincinde olarak kurum içi personele ilgili güvenlik eğitimlerin verilmesi aracılığı ile siber güvenlik olgusunun gereklilikleri tam anlamıyla yerine getirilmelidir (Yalçın, 2019: 96-97).

KAYNAKÇA

2018/3 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (2018) Resmî Gazete (Sayı: 30497), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180802.htm>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.05.2020.

AA (2012), İsrail Ordusu Siber Savaşı Kaybetti, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ordusu-siber-savasi-kaybetti/307287>, Erişim Tarihi/Access Date: 21.05.2020.

Aktan, C. C.; Tunç, M. (1998) "Bilgi Toplumu ve Türkiye", Yeni Türkiye Dergisi, 4(19), s. 118-134.

Aktan, C. C.; Vural, İ. Y. (2016) "Bilgi Toplumu, Yeni Temel Teknolojiler ve Yeni Ekonomi", Yeni Türkiye (Bilim ve Teknoloji Özel Sayısı), 1(88), s. 1-37.

Aktaş, C. (2007) "Enformasyon Toplumu Bağlamında Türkiye", Selçuk İletişim, 4(4), s. 181-193.

Aktel, M (2003) Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Akyazı, U. (2013) "Uluslararası Siber Güvenlik Strateji ve Doktrinleri Kapsamında Alınabilecek Tedbirler", 6. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı, (Eylül 20-21, Ankara), s. 216-220.

Alavi, M.; Leidner, D. E. (2001) "Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues", MIS quarterly, 25(1), s. 107-136.

- Aldemir C.; Şen, E. (2019) “Türkiye’nin Ulusal Siber Güvenlik Stratejisinde Siber Güvenlik Yönetimi”, 13.Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM13), (Nisan 18-20, Gaziantep), s. 1566-1576.
- Alpaslan, S.; Kutanis, R. (2007) “Sanayi ve Bilgi Toplumu Yönetim Metaforlarının Karşılaştırılması”, Akademik İncelemeler Dergisi (AID), 2(2), s. 49-71.
- Arklan, Ü.; Taşdemir, E. (2008) “Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet”, Selçuk İletişim, 5(3), s. 67-80.
- Aslay, F. (2017) “Siber Saldırı Yöntemleri ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Mevcut Durum Analizi”, International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies, 1(1), s. 24-28.
- Bakanlar Kurulu Kararı (2012) Resmî Gazete (Sayı: 3842), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121020-18.htm>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.05.2020.
- Balay, R. (2004) “Küreselleşme, Bilgi toplumu ve Eğitim”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(2), s. 61-82.
- Baykara, M.; Daş, R. & Karadoğan, İ. (2013) “Bilgi Güvenliği Sistemlerinde Kullanılan Araçların İncelenmesi”, 1st International Symposium on Digital Forensics and Security (ISDFS’13), (Mayıs 20-21, Elazığ), s. 231-244.
- Bedir, E. (2002) “Yirmibirinci Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim-İstihdam İlişkisi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), s. 53-64.
- Bell, D. (2013) İdeolojinin Sonu: Ellilerdeki Siyasi Fikirlerin Tükenişine Dair (Çev.) Volkan Hacıoğlu, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Bıçakçı S. (2012) “Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO’nun Yeniden Doğuşu”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9(34), s. 205-226.
- Bıçakçı, S. (2013) 21. Yüzyılda Siber Güvenlik, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bıçakçı, S.; Ergun, D. & Çelikkpala, M. (2015) “Türkiye’de Siber Güvenlik”, Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM) Siber Politika Kağıtları Serisi, (1), s. 1-35.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2019), USOM ve Kurumsal Siber Olaylara müdahale, <https://www.btk.gov.tr/usom-ve-kurumsal-siber-olaylara-mudahale-ekibi>, Erişim tarihi/Access Date: 18.12.2019.

Bilgi Toplumuna Dönüşüm Politika Belgesi (2005), http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_Toplumuna_Donusum_Politika_Belgesi_2005.pdf, Erişim Tarihi/Access Date: 20.05.2020.

Bozkurt, V. (2000) Enformasyon Toplumu ve Türkiye (3. Baskı), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Coşkun, B.; Yıldırım, Ç. P. (2019) “Kolluk Hizmetinden Siber Güvenliğe: Güvenlik Yönetiminde Değişim”, 13.Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM13), (Nisan 18-20, Gaziantep), s. 1555-1566.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018). Resmî Gazete (Sayı: 30474), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>, Erişim Tarihi/Access Date: 19.12.2019.

Çalık, D.; Çınar, Ö, P. (2009) “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet”, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı (Aralık 12-13, İstanbul), s. 77-88.

Çifçi, H. (2013) Her Yönüyle Siber Savaş, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları

Çukurçayır, M. A.; Çelebi, E. (2012) “Bilgi Toplumu ve E-devletleşme Sürecinde Türkiye”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 5(9), s. 59-82.

Doherty, N. F.; Anastasakis, L. & Fulford, H. (2009) “The Information Security Policy Unpacked: A Critical Study of the Content of University Policies”, International Journal of Information Management, 29(6), ss. 449-457.

Drucker, P. F. (1994) Yeni Gerçekler (Çev.) Birtane Karanakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Durna, U.; Demirel, Y. (2008) “Bilgi Yönetiminde Bilgiyi Anlamak”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (30), s. 129-156.

Eminağaoğlu, M.; Gökşen, Y. (2009) “Bilgi Güvenliği Nedir, Ne Değildir, Türkiye’de Bilgi Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(4), s. 1-15.

- Erkan, H. (1994). Bilgi toplumu ve Ekonomik Gelişme, İstanbul: Türk İş Bankası Yayını.
- Erkan, H. (1998) “21. Yüzyıla Girerken Bilgi Toplumu ve Türkiye”, Yeni Türkiye Dergisi, 4(19), s. 134-143.
- Erkan, H. (2004) Ekonomi Sosyolojisi 5.Baskı, İzmir: Barış Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2001) Kamu Yönetimi, İstanbul: Erkam Matbaası.
- Eurostat (2020), Human Resources in Science and Technology (HRST), <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tsc00025/default/table?lang=en>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.05.2020.
- Ezer, M. (2018) “Türkiye’de Bilgi Toplumunun Gelişimi: Kişisel İnternet Kullanım Amaçları Üzerine Bir Uygulama (Tez No: 497948) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fındıkçı, İ. (1997) Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme, İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları.
- International Telecommunication Union (ITU) (2017), Global Cybersecurity Index, https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2017-R1-PDF-E.pdf, Erişim Tarihi: Access Date: 25.05.2020
- International Telecommunication Union (ITU) (2018), Global Cybersecurity Index, https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2018-PDF-E.pdf, Erişim Tarihi: Access Date: 25.05.2020
- Hekim, H.; Başbüyük, O. (2013) “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2), s. 135-158.
- İşbilen, F. M. (2016) “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Türkiye” (Tez No: 448668) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yatırımları (2019), http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2019/08/Kamu_bit_yatirimlari_2019.pdf, Erişim Tarihi: Access Date: 22.05.2020.
- Keleş, A. R.; Sal, Y. (2013) Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni Bir Siyaset Biçimi, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınevi.

- Kitchen, R. (2014) *The Data Revolution: Big Data, Open Data, Data Infrastructures and Their Consequences*, London: Sage.
- Kara, M. (2013) “Siber Saldırıları-Siber Savaşlar ve Etkileri”, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Akademi/2013-TEZ-Siber%20Sald%C4%B1r%C4%B1lar%20Siber%20Sava%C5%9Flar%20ve%20Etkileri.pdf>.
- Kılınç, D. (2016) “5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un 9/A Maddesi Çerçevesinde Özel Hayatın Korunması”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(2), s. 577-624.
- Kocacık, F. (2003) “Bilgi toplumu ve Türkiye”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1), s. 1-10.
- Koçak, H.; Memiş, K. (2018) *Bilgi Toplumunda Korku: Bilgi Güvenliği ve Risk Toplumuna*, Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, 20(3), s. 1-10.
- Kotik, Ö. Y. (2015) “Uluslararası İlişkilerde Siber Güvenlik Algısı ve Ulus Devletin Değişen Stratejisi” (Tez No: 417580) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, E.; Taban, S. (2007) *Bilgi Toplumu ve Türkiye*, Ankara: Pelikan Yayınevi.
- Langner, R. (2011) “Stuxnet: Dissecting a Cyberwarfare Weapon”, IEEE Security & Privacy, 9(3), s. 49-51.
- Libicki, M. C. (2009) *Cyberdeterrence and Cyberwar*, Santa Monica: Rand Corporation.
- Mayor, T. (2013) “Avcı-toplayıcılar: Orijinal Liberteryenler” (Çev.) Atilla Yayla, *Liberal Düşünce*, (71), s. 227-246.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2020), *ICT Access and Usage by Businesses*, <https://stats.oecd.org/>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.05.2020.
- Orkan, A.L. (1992) “Bilişime Teorik Yaklaşım ve Bazı Temel Kavramlar”, *Marmara İletişim Dergisi*, (1), s. 93-108.
- Öğün, M.N.; Adem, K. (2013) “Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(18), s. 145-181.

- Önen, S.M.; Kurnaz, S. (2017) “Siber Güvenlik Politikalarının Kamu Yönetimine Yansımaları”, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi IV (Mayıs 11-12, Malatya), s. 732-753.
- Özdemir, Ş. (2014) “Sanayi Devriminin Bilim Tarihi Üzerindeki Etkisi: Bilim ve Teknoloji İç İç”, Üretim Ekonomisi Kongresi, (Mart 21-22, İstanbul), s. 1-11.
- Özdemirci, F.; Torunlar, M. (2018) “Bilgi-Değişim-Siber Güvenlik-Bağımsızlık”, Bilgi Yönetimi, 1(1), s. 78-83.
- Özsağır, A. (2013) Bilgi Ekonomisi: Tanım-Uygulamalar-Örnekler, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Peltier, T. R. (2005) “Implementing an Information Security Awareness Program”, Information Systems Security, 14(2), s. 37-49.
- Rittinghouse, J.; Hancock, W. M. & Cissp, C. (2003) Cybersecurity Operations Handbook, USA: Digital Press.
- Saltzer, J. H.; Schroeder, M. D. (1975) “The Protection of Information in Computer Systems”, Proceedings of the IEEE, 63(9), s. 1278-1308.
- Sanalp, S. (2016) “Çeşitli Ülkelerde USOM ve SOME Yapılandırılması ve Türkiye Modeli Önerisi” (Tez No: 431496) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saran, U. (2015), Türkiye Bilgi Toplumu Olmaya Ne Kadar Yakın? <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-bilgi-toplumu-olmaya-ne-kadar-yakin>, Erişim Tarihi/Access Date: 23.05.2020.
- Şanlısoy, S. (1999) “Bilgi Toplumunda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), s. 169-194.
- Şener, G.; Erdikmen, A. (2019) “Yeni Medya Çalışmaları V: Türkiye İnternet Tarihi”, iç. Türkiye’de Erken Dönem İnternet Aktivizmi, (Ed.) Erkan Saka, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınevi. s. 129-184.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi (2020), <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/>, Erişim Tarihi/Access Date: 20.05.2020.

- T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2013-2014), Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/2-1-strateji-eylem-planı-2013-2014-5a3412cf8f45a.pdf>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.12.2019.
- T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2016-2019), 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi, <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/2016-2019guvenlik.pdf>, Erişim Tarihi/Access Date: 23.12.2019.
- Tarhan, K. (2017) “Siber Uzayda Realist Teorinin Değerlendirilmesi”, *Cyberpolitik Journal*, 2(3), s. 1-17.
- Tatar, Ü.; Çalık, O.; Çelik, M. & Karabacak, B. A. (2014) “A Comparative Analysis of the National Cyber Security Strategies of Leading Nations”, *Proceedings of the 9th International Conference on Cyber Warfare and Security (March 24-25, West Lafayette, Indiana, USA)*, s. 211-218.
- Tekerek, M. (2008) “Bilgi Güvenliği Yönetimi”, *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*, 11(1), s. 132-137.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020a), *Bilgi Toplumu İstatistikleri, 2004-2019*, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi/Access Date: 22.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020b), *E-devlet Kalkınma Endeksi*, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>, Erişim Tarihi/Access Date: 24.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020c), *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi*, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>, Erişim Tarihi/Access Date: 24.05.2020.
- Uçak, N. Ö. (2010) “Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram”, *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), s. 705-722.
- Ulusoy, A.; Karakurt, B. (2002) “Türkiye’nin E-Devlete Geçiş Zorunluluğu”, *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Mayıs 10-11, İzmit)*, s. 131-144.
- Ulusoy, A.; Karakurt, B. (2002) “Türkiye’nin E-Devlete Geçiş Zorunluluğu”, *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Mayıs 10-11, İzmit)*, s. 131-144.
- Vural, Y.; Sağiroğlu, Ş. (2008) “Ülke Bilgi Güvenliği”, *3.Uluslararası Katılımlı Bilgi güvenliği ve Kriptoloji Konferansı (Aralık 25-27, Ankara)*, s. 3-20.

- Yalçın, İ. (2019) “Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Türkiye’de Siber Güvenlik” (Tez No: 545623) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçınkaya, T.; Özsoy, E. (2003) “Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut”, II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Mayıs 17-18, İzmit), s. 1-10.
- Yıldız, M. (2003) “Elektronik E-Devlet Kuram ve Uygulamasına Genel Bir Bakış ve Değerlendirme”, iç. Çağdaş Kamu Yönetimi- I, (Ed.) Muhittin Acar, Hüseyin Özgür, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 305-327.
- Yılmaz, B. (2013) “E-dönüşüm Sistemlerinin Bilgi Güvenliği Açısından İncelenmesi E-devlet Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma (Tez No: 327359) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E.N.; Ulus, H.İ. & Gönen, S. (2015) “Bilgi Toplumuna Geçiş ve Siber Güvenlik”, Bilişim Teknolojileri Dergisi, 8(3), s. 133-146.
- Yılmaz, M. (2009) “Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 49(1), s. 95-118.
- Yılmaz, T (2006) “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinin Türkiye’de Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkisi” (Tez No: 189714) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇEVRE YÖNETİMİ UYGULAMALARININ ÇEVRE POLİTİKALARI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ: ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

ANALYZED OF ENVIROMENTAL POLICIES IN DIRECTION OF PRACTISES OF ENVIROMENTAL MANAGEMENT: EXAMPLE OF MUNICIPALITY OF ADANA

Seda Kulu Bay ¹

Ali Fuat Gökçe ²

Öz

Sanayileşme sonrası özellikle sanayisi gelişmiş ülkelerde fabrikalar, yoğun göç sonucu oluşan kentleşme çevre kirliliğini de beraberinde getirmiştir. 20. yüzyılda insan sağlığını ve ekolojii olumsuz olarak etkileyen bu sorun hem küresel çapta hem de yerel düzeyde gündem olmaya başlamıştır. Çevre kirliliğini çözmek için gerekli olan çevre politikaları akademisyenlerce üretilmiştir. Bu politikaların uygulanabilirliği genelde yerel bazlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her bölgenin iklimi ve karşılaştığı Çevre sorunları farklıdır. Bu çalışmada, bir Yerel yönetim birimi olan Büyükşehir Belediyesi uygulamaları doğrultusunda Çevre politikalarının Çevre yönetimindeki etkinliği araştırılacaktır. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma türü uygulanarak belgeye dayalı analiz yapılacak olup bu yöntem doğrultusunda öncelikle Çevre ve Çevre politikası kavramlarının tanımı yapılacak ve Adana Büyükşehir Belediyesi'nin uygulamaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Politikası, Yerel Yönetimler, Büyükşehir Belediyesi.

Abstract

After industrialisation, factories and urbanization that becoming after immigration bring with enviromental pollution especially in industrial countries. This situation which creating negative effect on human health and ecology at 20. century, become most important topic in global and local level. Enviromental policies are creating by academicians for solving enviromental pollution. This policies are workableness on local level. Because every regions' climate and enviromental pollutions' are different each other. In this study, Municipality that body of local government practises will be searched Enviromental policies affectiveness on Enviromental management. In this study it will used historical and descriptive research methods and it will be make documented analyse. At first, it will be defined environment and enviromental policies. Then, it will be analyzed practices Municipality of Adana.

Key Words: Enviroment, Enviromental Policies, Local Administrations, Metropolitan Municipality.

¹Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü sedakulu@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6989-0695

²Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, afgokce@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6484-8305

Geliş Tarihi: 30 Mayıs 2020 / *Makale Kabul Tarihi:* 19 Haziran 2020

I.GİRİŞ

18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların etkisiyle üretimde yeni bir dönem başlamıştır. Buhar gücüyle çalışan makinelerin üretimlerinin ve kullanımlarının yaygınlaştığı ve arttığı bu dönemde, Sanayi Devrimi gerçekleşmiş ve dünya çapında geri dönülemez sonuçların yaşanacağı yeni bir çağ yaşanmaya başlanmıştır. Yakın Çağ olarak adlandırılan bu çağda teknoloji hızla ilerlemiş ve sanayinin daha çok geliştiği bazı kentlere yoğun göçler yaşanmaya başlamıştır. Yoğun göçün yaşandığı kentlerde hem sanayinin gelişmesi hem de kentin kapasitesinden daha çok kişinin yaşamasıyla çevre olumsuz etkilenmeye başlamıştır. Sanayinin etkisiyle çevre kirlenmesinde yaşananlara havanın kirlenmesi, atıkların sulara boşaltılması nedeniyle suların kirlenmesi örnek olarak gösterilebilir. 17. ve 20.yüzyıllar arasında çevrenin kirlenmesi ile ilgili bir önlem uluslararası camiada gündeme gelmemiştir. Fakat 20. yüzyıla gelindiğinde belli bölgelerde yaşanan bozulmalarla tüm dünyanın aynı kaderi paylaşacağı üzerinde durulmuş ve çözüm yolu üzerinde durulmaya başlanmıştır (Keleş ve Hamamcı, 2005; s.190). Bunun üzerine, 1970 yılında UNESCO İnsan ve Biyosfer adlı özel araştırma programını başlatmış, 5 Haziran 1972’de Stockholm’de 113 ülkenin katılımıyla toplanan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı gerçekleşmiştir (Keleş, 2005, s. 198-199),(Topçu, 2008). Belirli aralıklarla farklı ülkelerde yapılan bu tür konferans ve araştırmalar yıllardır devam etmektedir.

Yapılan bu konferans ve araştırmalarda çevre kirliliğinin küresel çaptaki etkileri üzerinde durulmakta ve yeni politikalar üretilmektedir. Çevre kirliliğinin ve çevre sorunlarının önüne geçilmesinde küresel anlamda alınması gereken önlemler üzerinde durulsa da üretilen politikaların işlevselliği ve uygulanabilirliği her zaman daha ön planda olmalıdır. Konferanslarda üretilen çevre politikaları her ne kadar küresel olsa da çevre sorunları incelendiğinde yerel bazlı politikaların üretilmesi ve bölgesel olarak önlemler alınması daha doğru bir çözüm olabilir. Bu sebeple, küresel olarak alınan önlemler doğrultusunda yerel bazlı politikalar üretilmeli ve uygulanmalıdır.

Günümüzde uluslararası düzeyde yaşanmakta olan çevre sorunlarının birçoğu ülkemizde de yaşanmaktadır. Özellikle hava, toprak ve su kirliliği, katı atıkların yönetiminde yaşanan sorunlar, tarım arazilerinin imara açılarak özellikle fabrika vb. işletmelerin kurulmasıyla amaç dışı kullanılması, ülkemizde görülen çevre sorunları olarak sayılabilir (Kırımhan, 2005).

Türkiye, doğanın kirlenmesi sorunlarını kısa bir süredir gündemine almaktadır. Bu sebeple de kamuoyu çevre sorunlarının tam bilincine henüz varamamış durumdadır (Keleş, Kentleşme Politikası, 2017, s. 649). Türkiye çevreye yönelik 40 civarı uluslararası sözleşme ve 30 civarında protokole taraftır. Aynı zamanda bazı deklarasyonlara, karar metinlerine ve uluslararası organizasyonların uygulamalarına da katılmaktadır (Ulucak ve Erdem, 2012, s. 83). Bu durum ülkemizde çevreye karşı olan duyarlılığın artmaya başladığını göstermekte ve aynı zamanda çevre ile ilgili politikaları da gündeminde tuttuğuna işaret etmektedir. Türkiye’de çevre politikaları özellikle Kalkınma Planlarında yer almaktadır. Örneğin III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ayrı bir çevre bölümü bulunmaktadır (III.

Kalkınma Planı, 1972). Anayasa başta olmak üzere birçok yasada kendisine yer bulan çevre sorunları Belediye Yasası'nda önemli bir yer tutmaktadır. Belediyelerin görevleri arasında önemli bir yer tutan çevre korunması (5393 Sayılı Kanun, 2005), her belediyenin ve büyükşehir belediyesinin kendi politikalarıyla dikkatle yürütülmelidir.

Bu çalışmada, Türkiye'de çevre sorunlarına yerel bazda dikkat edilmesinin gerekliliği üzerinde durulacaktır. Çalışmada, çevre sorunlarını çözmek için geçerli olan politikaların merkezi idare tarafından değil yerel yönetimler tarafından oluşturulup uygulandığında daha iyi sonuçlar elde edilebileceği hipotezi sınanacaktır. Hipotez sınanırken Adana Büyükşehir Belediyesi'nin çevre politikaları incelenecektir. Adana kentinin seçilmesindeki etmenler ise; 15 barajının ve 2 nehrinin bulunması (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 2020), Akdeniz'e kıyısı bulunması yönünden deniz kirliliğinin yaşanması, 2.237.940 nüfusunun olması (Nüfusu.com, 2020), yoğun iç göç olmasıdır (TÜİK, 2020). Çalışma hazırlanırken öncelikle matbu kaynaklardan çevre politikası kavramı ve çevre politikaları incelenecektir. İnternet ortamından ulaşılan Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planları, Faaliyet Raporları incelenerek çevre politikalarına uygunluğu çalışma içinde tartışılarak hipotez sınanacaktır. Bu doğrultuda, literatür taraması yapılarak konuyla ilgili farklı çalışmalardan da yararlanılacaktır.

Çalışmada ilk olarak, çevre ve çevre politikasının farklı kaynaklardan tanımları yapılarak kavramlar incelenecek ve Ruşen Keleş'in genel çevre yaklaşımı çerçevesinde sınıflandırması doğrultusunda çevre politikaları açıklanacaktır. İkinci bölümünde, Yerel Yönetimlerde Çevre Yönetimi başlığıyla belediyeler, il özel idareleri ve köylerdeki çevre yönetimleri incelenecektir. Son bölümde ise, tanımları yapılan çevre politikasının çevre yönetiminde nasıl uygulandığı Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 2015-2016-2017-2018 yıllarına ait Yıllık Faaliyet Raporları, 2015-2019 Yılları Stratejik Planı üzerinden incelenerek analiz edilecektir.

II. ÇEVRE VE ÇEVRE POLİTİKASI KAVRAMLARI

1. Çevre Kavramı

Çevre kavramı, hızla gelişmiş, sınırları oldukça genişlemiş, kapsamlı bir kavramdır. Keleş çevre kavramını iki boyutta sınırlayarak kavramın açıklanabilirliğini ve anlaşılabilirliğini artırmıştır. Keleş'in sınıflandırmasıyla çevrenin boyutları şu şekildedir; niteliksel boyut ve mekânsal boyut. Niteliksel boyut fiziksel ve toplumsal çevre olarak ikiye ayrılmaktadır. Mekânsal boyut ise; yerleşme yerlerine göre ve ölçeklere göre ayrılmaktadır. Çevre kavramının tanımı; ekoloji, doğa, yaşam kalitesi, yaşam çerçevesi ve ortak mirası kapsamaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005). Boyutlarına ve kapsamına göre yapılabilecek en geniş tanımlardan birisini yine Keleş şu şekilde yapmıştır: "Çevre, evrensel değerler bütünüdür." (Keleş ve Hamamcı, 2005; s. 33). 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda ise çevre :

“Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” olarak tanımlanmaktadır(2872 Sayılı Çevre Kanunu). Çevre üzerine yazılmış neredeyse her kitap ve makalede çevrenin farklı bir bakış açısıyla yapılmış bir tanımına yer verilmektedir. Bu sebeple bu çalışmadaki çevre kavramı tanımı şu şekildedir; Çevre, insanı ve doğayı etkilerken aynı zamanda onlardan etkilenen her şeydir.

1.1 Çevre Politikası Kavramı

Çevre politikası kavramının tanımına geçmeden önce politika kavramına da değinilmesi gerekmektedir. Kaypak politika tanımını şu şekilde yapmaktadır; “Politika, amaçlara ulaşmak için kararların alınmasında ve faaliyetlerin yönlendirilmesine yol gösterici rehber niteliğinde kabul görmüş kurallara denir” (Kaypak, 2013, s. 22). Ali Püsküllüoğlu ise politikayı; “Bir amaca ulaşmak için düşündüğünden başka türlü davranmak, karşındakilerin duygularını okşamak ya da aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak gibi yollarla işini yürütme” olarak tanımlamıştır (Püsküllüoğlu, 2012, s. 1566).

Çevre politikaları genellikle çeşitli yönetim kademeleri arasında belli bir sistem çerçevesinde oluşturulmaktadır (Gündüz & Agun, 2013). Ülkelerin çevre konusundaki amaç ve tercihlerini belirlemede olan çevre politikaları, çevresel sorunların çözümünde alınması gereken önlemlerin ve benimsenmesi gereken ilkelerin tümünü kapsamaktadır (Aydın ve Çamur, 2017; s.24).

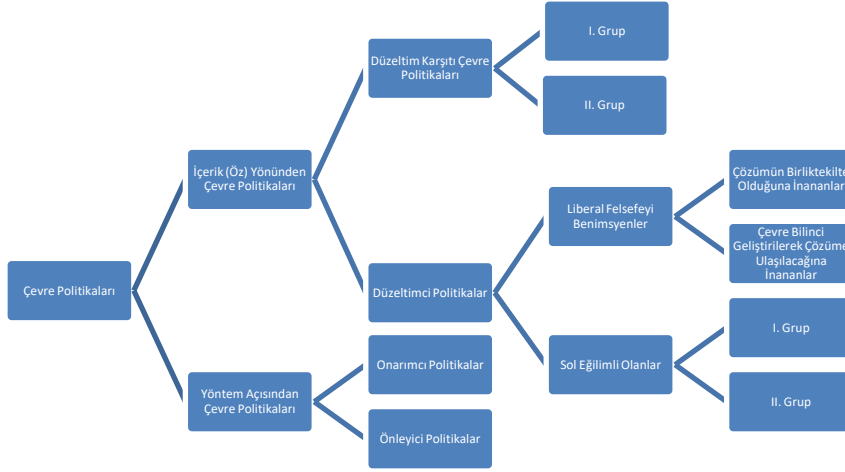
Çevre politikasının tanımları ise tıpkı çevre kavramında olduğu gibi farklı kapsam ve boyutlarla ele alınarak tanımlanmıştır. Aydın ve Çamur; “bütün ülkelerin tek başlarına ya da birlikte çevre ile ilgili hedeflerini, tercihlerini ve çözümlerini belirledikleri bir yol haritası” (Aydın ve Çamur, 2017; s.25) olarak tanımlarken, Kaypak; “Çevre politikası, çevresel yapının düzenlenmesine ve yönlendirilmesine ilişkin çevreye özgü bir politika” (Kaypak, 2013, s. 22) olarak tanımlamıştır. Çevre politikası kavramını iktisat politikaları altında ele alan Ulucak ise, çevre politikasını şu şekilde tanımlamaktadır;

“Çevre politikaları, çevreyi güvence altına almak, çevresel değerleri sürdürülebilmek, insanların üretim ve tüketim faaliyetlerinden kaynaklanan zararları ortadan kaldırmak için hedefleri belirlemek ve bu hedeflere ulaşmak için alınması gereken önlemlerin getirdiği maliyetlerin nasıl paylaşılacağı ile ilgilidir.”(Ulucak, 2013, s. 2).

Genel olarak çevre politikası, çevreye nasıl bakılması gerektiğini anlatan ve bunu yaparken yönetiminin ve uygulamalarının da nasıl olacağını gösteren ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir.

Çevre politikaları, küresel çapta ya da çevre kavramının mekânsal niteliğinde olduğu gibi yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutlarda çevre yönetiminin başlıca uygulama aracı olmaktadır. Sağlıklı bir yaşam alanının sağlanması ve çevre kalitesini yüksek bir seviyede tutma amaçları güden çevre politikaları, ülkelerin genel politikalarıyla uyumlu bir şekilde süreklilik

sağlayarak üretilmektedirler. Keleş çevre politikalarının gerekliliğini şu şekilde vurgulamaktadır; “Çevrenin korunabilmesi için bilinçli ve uzun süreli politikanın saptanmasına gerek vardır.” (Keleş, 2017, s. 646).

Şekil 1: Ruşen Keleş, Can Hamamcı Çevre Politikası; 2005

Düzeltilim (Reform) Karşıtı Çevre Politikaları, çevre bilime konusuna özel bir önem verilmesinin gerekli olmadığına inanan, çevre sorunlarına devletin karışmasına karşı olan kişiler olarak sınıflandırabiliriz. Fakat bu grup kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. I. Grup, yeryüzündeki bazı çevre sorunlarını kabul etmekle birlikte öteki ekonomik ve toplumsal sorunlar gibi piyasa ekonomisinin oyun kuralları içerisinde çözülebileceğine inanmaktadırlar. II. Grup, çevre sorunlarının toplumdaki ve ekonomideki diğer sorunların gündeme alınmaması için ortaya atıldığını savunmaktadırlar.

Düzeltilimci Politikalarda, çevre sorunlarına pragmatik olarak yaklaşarak aktif bir şekilde çözüm arayışı içinde olma durumu söz konusudur. Liberal Felsefeyi benimseyen iki ayrı gruptan ilki; çevre sorunlarının insanları çözümden birleştireceğine böylece insanların hiçbir ayırım gözetilmeksizin birleştirileceğine inanmaktadırlar. İkinci grup ise, çevre sorunlarına karşı geliştirilecek olan çözümün ancak eğitimle oluşturulacak olan çevre bilincinde olacağına ve bu çevre bilincini de toplumun tabanının geliştireceğine inanmaktadırlar. Sol eğilimli olan gruplardan ilki, çevre bilincinin ilk olarak siyaset ve kültür alanındaki seçkinlerde oluşması gerektiğini savunmaktadırlar. İkinci grup ise, çevre bilincini oluşturacak olanların toplumun tabanındakiler olduğuna inanmaktadırlar.

Yöntem Açısından Çevre Politikaları incelendiğinde iki ayrı politika türü görülmektedir. Onarımcı politikalar, zarar doğduktan sonra onları ortadan kaldırmayı amaçlayan geçmişe dönük politikalarlardır. Önleyici politikalar, çevreye henüz zarar verilmeden, gelecekteki olası gelişmeler hesaba katılarak çevrenin zarar görmesini engellemeyi hedeflemektedir. Önleyici politikaların maliyeti onarımcı politikaların maliyeti kadar yüksek değildir (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Çevre politikaları, Avrupa Birliği'nin de 20. yüzyılın son çeyreğinde gündeminde yer almaya başlamıştır. Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşması'nın 20. Başlığı'nı “Çevre”

oluşturmaktadır (Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, s. 79). Antlaşmanın 191.maddesinin 2. ve 4. fıkralarında Birliğin çevre politikası amacı ve ilkelerinden kısaca bahsedilmektedir. Aydın ise bu ilkeleri ve Birliğin çevre politikasında kullandığı araçları detaylı olarak makalesinde ele almaktadır (Aydın & Çamur, 2017). Ayrıca yine Avrupa Birliği'nin çevre politikalarını inceleyen Batal'ın da makalesinde bu konu üzerinde durulmaktadır (Batal, 2010). Hem antlaşma hem makale incelendiğinde Birliğin çevre politikalarında güttüğü amacın, koruma olduğu anlaşılmaktadır. Açıklamak gerekirse, Birliğin bölgesindeki koşullar göz önünde bulundurularak buralarda oluşabilecek çevre sorunlarını en aza indirmek ve insan kaynaklı faaliyetlerde zararı ortadan kaldırmak için yeni hedefler koymaktır. Birliğin çevre politikasındaki ilkeleri şöyle sıralanmaktadır; kirleten öder ilkesi, ihtiyat ilkesi, kaynaktan önleme ilkesi, iş birliği ilkesi, bütünüylecilik ilkesi. İlkeler bakıldığında genellikle Keleş'in "Önleyici Politikalar" adlı politika biçimine benzerlik göstermektedirler. Kirleten öder ilkesi, sanayi ve ticaret alanlarında rekabeti önlemek amacıyla kirliliği kontrol etme, temizleme ve bunların maliyetini karşılayabilme hedefini taşımaktadır. İhtiyat ilkesi, yapılacak herhangi bir faaliyet sonucunda çevreye herhangi bir zarar gelecekte bu faaliyetin ve faaliyetin yapılacağı alanla ilgili bilimsel araştırma raporunu beklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. ÇED uygulamaları bu ilkenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kaynaktan önleme ilkesi, olabilecek en erken aşamada çevreye gelebilecek zararın önlenmesi ve yapılabiliriyorsa engellenebilmesini öngörmektedir. İş birliği ilkesi, çevre kirliliğinin sadece ulusal veya bölgesel olmadığını, yerel yönetim birimlerinin, merkezi hükümetlerin, turizm, ticaret ve sanayi sektörlerindeki temsilcilerin bir araya gelerek uluslararası ölçekte bu konuyu ele almaları gerektiğini belirtmektedir. Bütünüylecilik ilkesi, Birlikte çevre için yapılan politikaların sonuçlarının diğer alanlardaki politikaları da etkilediği belirtilerek bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulması sonucu ortaya çıkmıştır.

III. YEREL YÖNETİMLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ

Çevre sorunları uluslararası camiada ele alınan ve tüm dünyayı ilgilendiren evrensel bir problem serisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası yapılan antlaşma ve konferanslarda, her ülkenin her bölgenin üzerine düşmesi yapması gerektiği vurgulanmaktadır (Batal, 2010).

Türkiye özeline bakıldığında, ülkemiz 7 farklı coğrafi bölgeden oluşmakta olup her bölgenin kendine has iklim özellikleri bulunmaktadır (Sensoy vd., 2020). Her yörenin yeryüzü şekilleri ve coğrafi sınırlılıkları da bu sebepten dolayı farklılık göstermektedir. Bu nedenle, karşılaşılan çevre sorunlarının merkezi idare tarafından çözülmesi yörenin şartlarının iyi bilinmemesi gibi bir durum nedeniyle sağlıklı olmayacaktır. Yerel yönetimler bu açıdan bakıldığında, oldukları yöreyi daha iyi tanıyacaklarından hem daha hızlı hem de daha iyi sonuçlar alınabilecek çözümler üretebileceklerdir. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu olan il özel idareleri, belediyeler ve köyler (Gözler ve

Kaplan, 2017) çevre sorunlarında kendi yörelerinin ve bölgelerinin sorunlarını en iyi tanımlayacak ve çözecek olan kamu tüzel kişilikleridir. Bu sebeple de yukarı kısımda³ belirtildiği gibi yerel yönetimler çevre yönetiminde daha etkin rol oynamalıdır.

Anayasamızın 127. maddesinde yerel yönetimler⁴;

“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.” (Anayasa 127. Madde) olarak tanımlanmaktadır.

Yerel yönetimler, sorumluluk alanlarına giren yörenin toplumsal ve çevresel özellikleriyle uyumlu bir çevre politikası geliştirmeli ve uygulamalıdır. Yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümü için politikalar üreten, çevresel kaynakların bilinçli ve dikkatli kullanımı, yeniden üretilmesi ve korunması hususunda hedefler belirleyen ve kararlar alan öncelikli kurumlar olarak işlev görmesi gerekmektedir (Çiftçioğlu, 2016, s. 54). Yerel Gündem 21 sonrasında ise Yerel yönetimlere (özellikle belediyelere) daha kapsamlı roller verilmiştir. Yerel Gündem 21, 21. yüzyılın gündemini oluşturmayı amaçlamaktadır. 40 bölümden oluşmakta olan küresel eylem planı, bu yüzyılda çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik eylem planlarını tanımlamaktadır (Arar, 2002). 20. yüzyılın sonlarına doğru yeni Kamu Yönetimi anlayışıyla ortaya çıkan “yönetişim” kavramını baz alarak oluşturulan planda, Yerel yönetimler de Merkezi idarenin ortağı olarak görülmeye başlanmıştır. Yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözülebileceği uzun soluklu bir stratejik plan hazırlanması ve uygulanması kararı alınan Gündem 21 sonrası yerel yönetimlere tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de vazgeçilmez roller verilmektedir (Çiftçioğlu, 2016).

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirmektedir. Çünkü Belediyeler, hem yürüttükleri öteki kamusal hizmetlerle çevreyi etkileyen hem de doğrudan doğruya çevre yönetiminde işlevler yüklenebilecek kurumlardır. Çevre kirliliği ile mücadele etmek de her belediye yönetiminin ilk görevleri arasındadır (Öztaş & Zengin, 2008). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda Belediyelerin görev ve sorumluluklarının sayıldığı 14.maddenin a bendi, yetkileri ve imtiyazlarının sayıldığı 15.maddenin e ve g bentlerinde çevre ile ilgili görevleri sayılmaktadır (5393 Sayılı Kanun, 2005). Buna göre; imar, su ve kanalizasyon gibi kentsel alt yapı işleri, çevre ve çevre sağlığı, temizliğin yapılması ve katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması; içme, kullanma ve endüstri suyunun sağlanması, atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasının sağlanması Belediyelerin

³ Giriş bölümünde bahsedilmiştir.

⁴ Kemal Gözler’in Mahalli İdareler Hukuku’nda bahsettiği üzere; il özel idaresi, belediye ve köy gibi kamu tüzel kişilerine Türkçede hem “mahalli idareler” hem de “yerel yönetimler” denilebilmektedir (Gözler, Mahalli İdareler Hukuku, 2018, s. 19). Anayasamız ve çoğu İdare Hukuku kitabında “mahalli idareler” olarak anılsa da bu çalışmada “yerel yönetimler” ifadesi kullanılacaktır.

görevleridir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda ise, 7.maddenin i bendinde Büyükşehir Belediyelerinin çevre ile ilgili görevleri yer almaktadır ve burada sayılan görevler Belediye Kanunu'na göre daha detaylı bir şekilde ele alınmaktadır;

“Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin , tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak ; ağaçlandırma yapmak ; gayrisihhî işyerlerini , eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak ; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini , hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek , bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak ; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi , depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak ” (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004)

Yerel yöneticiler için sağlıklı ve işlevsel bir çevre politikası oluşturmanın ön koşulu kararlı olmalarıdır. Yöresinin iklimini, çevresel koşullarını, insanını iyi tanıyan bir yönetici, nasıl çevre politikaları geliştireceğinin ve uygulayacağını bilincindedir ve bunları yaparken zorlanmayacaktır (Öztaş ve Zengin, 2008, s.198).

Yerel yönetimlere yüklenen bu görevlerin yerine getirilebilmesi için öncelikle idari mekanizmalar esnek yapıda olmalıdır. Sonrasında sürdürülebilir çevrenin devamlılığı için yapılacak harcamaların bütçesinin kısıtlı olmaması gerekmektedir. Fakat Türkiye'deki idari yapı çevre sorunlarının gerektirdiği esnekliğe izin vermeyecek bir yapıya sahiptir. Bunun içinde öncelikli olarak belediyeler programladıkları faaliyetlerin çevreye etkilerini tespit edebilmek için ÇED yönetmeliği doğrultusunda ÇED Raporları hazırlatmalıdırlar (Öztaş ve Zengin, 2008; s.196).

Yerel yönetimlerin çevre ile ilgili faaliyetlerini sınırlandıran bir diğer durum ise bütçe konusudur. 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun'da da katı atık yönetimi, içme suyu, atık su konularının bütçelendirmesinin nasıl yapılacağını ayrıntıları verilmektedir (5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, 2008).⁵ Fakat konuyla ilgili yapılan literatür taramasında Yerel yönetimlerin Çevre mevzuatının getirdiği yükümlülükleri kaynak yetersizliği tam anlamıyla yerine getiremediği saptanmaktadır (Öztaş ve Zengin, 2008). Kaynak yetersizliğinin yanı sıra personel ve teknik yetersizlikler de Belediyelerin çevre ile ilgili faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

⁵ Belediyelere çevresel koruma ve faaliyetlerin yapılması için ayrılan bütçe konusu başka bir çalışmanın konusu olabilir. Fakat çalışmanın kalanında Adana Büyükşehir Belediyesi'nin çevre ile ilgili bütçesi ve harcamaları inceleneceği için kanun belirtilmiştir.

IV. ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE YÖNETİMİNİN ÇEVRE POLİTİKALARI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

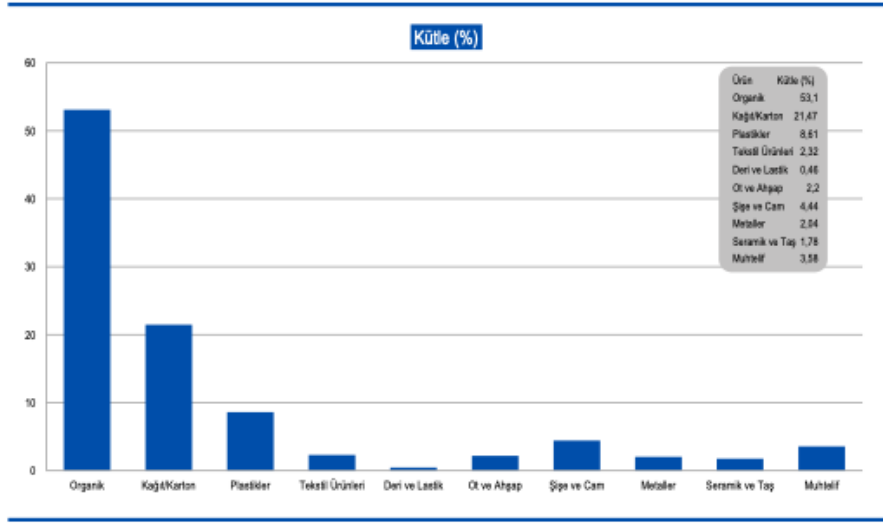
1. Stratejik Planda Çevre Yönetimi

Adana Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı incelendiğinde atık yönetimi, su yönetimi ve çevre yönetimi ayrı başlıklarla ele alınmaktadır (Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019). Planda ilk olarak atık yönetiminin istatistiki verilerine yer verilmektedir. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı %90 olarak belirtilmiştir. Böylece Adana ilinin toplam atık miktarıyla ülkede 7.sırada olduğu gözlemlenmiştir.

Grafik 1: Adana İli Yıllık Toplanan Atık Miktarı

Katı atıkların toplanması ve taşınması ilçe belediyelerinin görev tanımında yer alırken bu atıkların bertaraf edilmesi büyükşehir belediyelerinin görevidir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004). Adana ilinde toplanan bu atıklar Sofulu Katı Atık Depolama Alanında niteliklerine göre ayrıştırılarak (evsel, ticari kaynaklı evsel, hastanelerden toplanan tıbbi atıklar olarak) bertaraf edilmektedir. 2011 yılı itibariyle depolama sahasında toplanan gaz ve fermantasyon tanklarında üretilen metan gazı enerji üretim santraline yönlendirilmektedir.

Grafik 2: Adana İli Katı Atık Bileşimi

Enerji Üretim Santralinde toplam 11 adet enerji üretim motoru bulunan Adana ilinde, katı atıkların her biri ile ilgili çevre politikaları doğrultusunda farklı çalışmalar yürütülmektedir. Genellikle Keleş'in Önleyici politikalar sınıfına giren bu faaliyetlerde; atık elektrik ve elektronik eşyalar, bitkisel atık yağlar, atık pil ve akümülatörler ve hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları için ayrı toplama noktaları belirlenerek bu atıkların doğaya atılmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Ömrünü tamamlamış lastik atıkları ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan izin belgesine sahip bir firmaya teslim edilmekte olduğu belirtilmektedir. Tıbbi atıkların yönetiminde ise Onarımcı politikaya yakın bir çalışma yürütülerek 2011 yılında hizmete başlayan Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisinde bertaraf edildiği belirtilmektedir (Adana Büyükşehir Belediyesi Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi, 2017).

Adana ilinin yüzölçümünün %38,5'i tarıma uygun topraklardan oluşmaktadır (Türkiye Tohumcular Birliği, 2012). Ilıman Akdeniz iklimine sahip olan ilde, bu sebeplerle yeşil alanların canlılığı yıl boyunca sürmektedir. Büyükşehir Belediyesi sorumluluğunda bulunan yeşil alanların sulanması, bakımı, peyzajı, ekim ve üretimi için faaliyetlerini sürdürmektedir.

Büyükşehir Belediyesi Sorumluluğunda Bulunan Yeşil Alanlar	
Yeşil Alanın Bulunduğu Yer	Alan (m ²)
Ana Caddeler ve Bulvarlar refüj ve kaldırımlar	1.871.780
Parklar	1.405.345
Rekreasyon alanları	8.763.000
Fuar alanı ve Belediye kompleksleri içerisi	940.970
26 adet futbol sahaları toplamı	180.000
TOPLAM	13.161.095

Tablo 1: Adana Büyükşehir Belediyesi Sorumluluğunda Bulunan Yeşil Alanlar (Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019)

1. Faaliyet Raporları

1.1. 2015 Yılı Faaliyet Raporu

2015 yılı Faaliyet Raporunda Çevre Yönetimi alanında amaç; “Sürdürülebilir sağlıklı ve yaşanabilir çevresel koşulları oluşturmak” olarak belirtilmektedir (Yıllık Faaliyet Raporu,, 2015). Yıl içerisinde yapılan çalışmalar da hava kirliliğini azaltma ile ilgili bilgilendirme çalışmaları, broşür dağıtımı ilk ele alınan durumdur. Katı atık yönetiminde ise Özel Atık Zirvesi düzenlenmiş olup bilinçlendirme amaçlı broşür dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca atıklardan gelir elde edilmiştir (aylık ortalama 300 bin ton tıbbi atıktan yaklaşık olarak 400 bin TL gelir elde edilmiştir). Farklı firmalarla anlaşmalar yapan Adana Büyükşehir Belediyesi geri dönüştürülebilir atıklar konusunda da çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca aynı yıl içerisinde Büyükşehir Belediyesi Çukurova Kalkınma Ajansı’na yaptığı “Adana Sürdürülebilir Yeşil Bina Projesi eğitim Desteği” konulu proje başvurusu Teknik Destek kapsamında kabul edilmiştir.

Görsel 1: Adana Büyükşehir Belediyesi sponsorluğundan gerçekleştirilen Uluslararası Özel atık Zirvesi Afişi

Park, bahçe, bulvar, cadde, piknik alanları vb. bölgeler sürekli temizlenerek sıkça ihtiyaç duyulması gerekçesiyle çöp kovaları yerleştirilmiştir. Yine buralarda bulunan yeşil alanların artırılması ve yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmıştır.

Belediye, deniz ve iç sulardaki kirliliğin önlenmesi için hem suyun üzerinde hem tabanda temizlik yapmaktadır. Ayrıca Belediyenin oluşturduğu Mavi Yelekliler Ekibi bu temizleme çalışmalarında aktif rol oynamışlardır.

Belediye il genelinde sürdürülebilir enerjinin kullanımı için faaliyetlerde de bulunmuştur.

	Performans Göstergeleri	Sorumlu Birim	2015 Yılı Hedefi	2015 Yılı Gerçekleşen	Gerçekleşme Oranı %
6.2	İşlenen katı atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.900	1764	92,8
	Düzenli depolama alanlarında depolanan katı atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	425	400	94,1
	Kompostlaştırılmış organik atık miktarı (ton/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	346.750	350000	100,0
	Metan gazından üretilen elektrik miktarı (kwh/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000.000	48500000	97,0
	Evsel katı atıklardan gelen ambalaj atığı miktarı (ton/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2.000	1950	97,5
	Protokolle kendi araç parkımızdan geri dönüşüme gönderilen lastik (kg)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000	45000	90,0
	Protokolle teslim edilen madeni atık yağ (litre)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	32.000	31000	96,9
	Geri dönüşüme gönderilen atık pil (kg)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4.000	5176	100,0
	Atık pil toplama noktası (adet)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	400	380	95,0
	Denetimi yapılan işyeri (adet)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	150	200	100,0
	Toplama bitkisel atık yağ (litre/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	105.000	120076	100,0
	Yapılan denetim sayısı (adet/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	8	80,0
	Sterilizasyonu gerçekleştirilen tıbbi atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.000	3000	100,0
	Atık yönetimine ilişkin gerçekleştirilen proje sayısı (adet)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	2	100,0
	İç ve dış kaynaklı faydalanılan fon (adet)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	2	100,0
	Düzenlenen eğitim sayısı (adet)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	12	100,0
	Yapılan denetim (adet/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	7	70,0
6.3	Şikayet üzerine yapılan harfiyet denetimi ve denetim sonucu yapılan işlem (adet/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	18	50	100,0
	Hafriyat atıklarının döküm alanlarını çoğaltmak, yer tahsis etmek (dönüm)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	340	100,0
	Çevre kirliliği ile ilgili gelen vatandaş şikayetlerinin azalma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	40	38	95,0
6.9	Verilen bağlama kütüğü ruhsatname sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	200	34	17,0
	İç su araçlarına verilen vize sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	39	39,0
	Yapılan tekne vize yenileme işlemi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	39	39,0
	Başka limanlara gerçekleştirilen nakil işlemi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50	0	0,0
	Bağlama kütüğü uygulama yönetmeliği çerçevesinde devir yapılan deniz ve iç su aracı sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50	18	36,0
	Gemilerin tanilatolarını ölçme yönetmeliği çerçevesinde verilen tanilato belge sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	60	0	0,0
	Verilen iç suya elverişlilik sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	60	0	0,0
	Eğitim alan kişi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	101	100,0
	Baraj gölünden berteraf edilen araç sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	0	0,0
	Seyhan ve Çatakan barajı dışındaki iç su alanlarında yapılan denetim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	25	0	0,0
	Proje çizimlerinin tamamlanma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	0	0,0
	Yapımı tamamlanan proje sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	0	0,0
	6.10	Yeni yapılacak piknik alanı miktarı (m ²)	Fen İşleri Daire Başkanlığı	150.000	0
Yeni yapılacak park alanı miktarı (m ²)		Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlığı	31.800	0	0,0
Yeni yapılacak piknik alanı miktarı (m ²)		Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlığı	50.000	0	0,0
Yeni yapılan havuz sayısı (adet/yıl)		Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlığı	2	0	0,0

Tablo 2: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedefleri Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu., 2015)

Genel olarak, Çevre yönetimi alanındaki hedeflere ulaşma oranı %78,3 olarak belirtilmiştir (Yıllık Faaliyet Raporu., 2015, s. 249).

Raporun Mali Bilgiler bölümü incelendiğinde, Çevre Koruma Hizmetlerine 81.416.000,00 TL Ödenek ayrıldığı, bunun 80.497.265,77 TL'lik kısmının hizmet harcamalarında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Böylece Çevre yönetimi için belirlenen bütçe doğrultusunda %98,87 oranında gerçekleştirilmiştir.

1.2. 2016 Yılı Faaliyet Raporu

2016 yılı Faaliyet Raporunda Çevre Yönetimi alanında amaç; “Sürdürülebilir sağlıklı ve yaşanabilir çevresel koşulları oluşturmak” olarak belirtilmektedir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2016). 2016 yılında gerçekleştirilen faaliyetler 2015 yılının devamı nitelikte olup benzer çalışmalar yürütülmüştür. 2015 yılından farklı faaliyetler olarak; yeni hafriyat depolama alanları oluşturulma çalışmaları başlamıştır. 2015 yılında 1.si düzenlenen Uluslararası Özel Atık Kongresi’nin 2.si düzenlenmiş olup zirvede Elektrikli ve Elektronik Atıklar ele alınmıştır. Yine aynı şekilde bilgilendirme amaçlı broşür dağıtımları bu yılda devam etmiştir.

	Performans Göstergeleri	Sorumlu Birim	2016 Yılı Hedefi	2016 Yılı Gerçekleşen	Gerçekleşme Oranı %	
6.1	Hazırlanan gürültü haritası alanı (ha)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000	50.000	100,0	
	Gürültülü haritalarının tamamlanma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	100	100,0	
	Düzenlenen çevre eğitimi programı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	20	50	100 +	
	Hava kirliliği denetimi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	35	48	100 +	
	Gürültü kirliliği ile ilgili yapılan denetim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	6	7	100 +	
	Vektörle mücadele edilen alan (km2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	14.000	14.000	100,0	
	Vektörle mücadele konusunda şikayetlerin azalma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80	80	100,0	
6.2	Metan gazından üretilen elektrik miktarı (kwh/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000	49.800	99,6	
	Protokolle kendi araç parkımızdan geri dönüşüme gönderilen lastik miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	61.000	120.000	100 +	
	Protokolle teslim edilen madeni atık yağ miktarı (litre/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	46.000	15.600	33,9	
	Gerici dönüşüme gönderilen atık pil miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	6.300	1.420	22,5	
	Atık pil toplama noktası sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	570	150	26,3	
	Denetimi yapılan işyeri sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	170	200	100 +	
	Toplanan bitkisel atık yağ miktarı (litre/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	110.000	120.000	100 +	
	Yapılan denetim sayısı (adet/ay)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	15	60	100 +	
	Sterilizasyonu gerçekleştirilen tıbbi atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.500	3.146	89,9	
	Atık yönetimine ilişkin gerçekleştirilen proje sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	4	100,0	
	İç ve dış kaynaklı faydalanılan fon sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	3	75,0	
	Düzenlenen eğitim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	90	137	100 +	
	6.3	Şikayet üzerine yapılan harfiyat denetimi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	120	59	49,2
		Denetim sonucu yapılan idari yaptırım sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50	77	100 +
İl sınırlarında kent estetiğini bozan harfiyatın tespiti,kaldırma ve kaldırtma oranı (%)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80	281	100 +	
Harfiyat depolama sahaları ve rekreasyon alanları oluşturma miktarı (dönüm)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	400	735	100 +	
Gerici kazanım ve geri dönüşüm miktarı (ton)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	800.000	1.140.333	100 +	
Düzenlenen harfiyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları izin belgesi sayısı (adet/yıl)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	500	182	36,4	
Harfiyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları bertaraf bedellerinin belirlenme sayısı (adet/yıl)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	15	15	100,0	
Koordinasyon toplantıları tertip etmek ve birim personellerinin ilgili eğitim seminerlerine gönderilme sayısı (adet/yıl)		Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	1	10,0	
Açıklama: Özel Atık Şube Müdürlüğü ve Gerici Dönüşüm Tesisleri Şube Müdürlüğü'nün tek çatı altında Özel Atık ve Gerici Dönüşüm Tesisleri Şube Müdürlüğü Olarak birleşmesi sonucunda, bu dönemde ilgili eğitim seminerlerinin gerçekleştirilmesinde meydana gelen aksamalardan dolayı hedeflerde sapma yaşanmıştır.						
6.5		Temizlik ve bakım yapılan alan miktarı (m2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4.986.183	4.986.183	100,0
	Bilgilendirme faaliyetleri kapsamında ulaşılan kişi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.500	16.562	100 +	
	Bilgilendirme faaliyetleri kapsamındaki aktivite sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	25	50	100 +	
	Bilgilendirme aktivitelere katılımcı sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.000	16.562	100,0	
	Açıklama: Yeni bir eğitim grubu oluşturulduğu ve kişilerin eğitimlere olan talebinin artış göstermesinden dolayı ulaşılan kişi sayısında artış yaşanmıştır.					
	Çalışan temizlik personellerinin hizmet içi eğitim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	5	5	100,0	
	Yerleştirilen çöp kovası sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10.000	4.746	47,5	
İlçelerden gelen evsel nitelikli katı atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.900	2.100	100 +		

Tablo 3: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedefleri Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2016)

Genel olarak, Çevre yönetimi alanındaki hedeflere ulaşma oranı %81,1 olarak belirtilmiştir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2016, s. 261).

Raporun Mali Bilgiler bölümü incelendiğinde, Çevre Koruma Hizmetlerine 119.611.000,00 TL Ödenek ayrıldığı, bunun 108.202.132,09 TL'lik kısmının hizmet harcamalarında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Böylece Çevre yönetimi için belirlenen bütçe doğrultusunda %90 oranında gerçekleştirilmiştir.

1.2. 2017 Yılı Faaliyet Raporu

2017 yılı Faaliyet Raporunda Çevre Yönetimi alanında amaç; “Sürdürülebilir sağlıklı ve yaşanabilir çevresel koşulları oluşturmak” olarak belirtilmektedir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2017) . 2017 yılında gerçekleştirilen faaliyetler 2015 ve 2016 yıllarının devamı nitelikte olup benzer çalışmalar yürütülmüştür. Rapor yılı içerisinde Büyükşehir Belediyesi katı yakıt üzerine çok fazla şikayet almış olup denetimlerini sıklaştırmışlardır. Ayrıca artan hava kirliliği için Adana Temiz Hava Merkezine bağlı, Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Osmaniye, Mersin illerinde 20 Ekim 2014 tarihinde Çınar Çevre Laboratuvarı ile sözleşme yapılmıştır. Buna göre Adana’da hava kirliliğinin saptanması amacıyla 4 adet olan sabit ölçüm istasyon sayısı 9’a çıkarılacaktır. Bu yıl içerisinde 2016 yılında başlanan hafriyat depolama alanının tespit çalışması devam etmiştir.

Tür	2017
Tıbbi Atık Denetimi (gün/yıl)	940
Bitkisel Atık Yağ Denetimi (ay/yıl)	45
Ömrünü Tamamlamış Lastik Denetimi (ay/yıl)	250
Hafriyat Denetimi (ay/yıl)	1.200
Vatandaş Şikayeti Üzerine Yapılan Hafriyat Denetimi (yıl)	338
Çözümlemiş Şikayet Sayısı (Alo 153, Bimer, Cimer, Dilekçe, Telefon vs.) (yıl)	2.260

Tablo 4: 2017 yılında atık yönetimine ilişkin yetki ve sorumluluğunda bulunan alanlarda gerekli denetim ve başvuru sayıları

2016 yılında olduğu gibi atık piller TAP Derneği’ne (Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği) gönderilmiştir.

2017 Rapor Dönemi Denetimleri	
Denetim Sayıları	Adet
Gürültü	105
Koku	13
Çevre Kirliliği	30
ÇED (İDK, Halkın Katılımı)	18
Baz İstasyonu	2
Atık Su	17
Hava Kirliliği	25
Vektörle Mücadele	18.963

Tablo 5: 2017 Rapor Dönemi Denetimleri

Rapor yılında yapılan denetimlerle Çevre yönetiminde daha etkin bir rol oynandığı söylenebilir.

Genel olarak, Çevre yönetimi alanındaki hedeflere ulaşma oranı %68,24 olarak belirtilmiştir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2017, s. 251).

Raporun Mali Bilgiler bölümü incelendiğinde, Çevre Koruma Hizmetlerine 135.257.000,00 TL Ödenek ayrıldığı, bunun 128.006.484,04 TL'lik kısmının hizmet harcamalarında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Böylece Çevre yönetimi için belirlenen bütçe doğrultusunda %95 oranında gerçekleştirilmiştir.

	Performans Göstergeleri	Daire Başkanlığı	2017 Yılı Hedefi	2017 Yılı Gerçekleşen	Gerçekleşme Oranı %
6.1	Hazırlanan Stratejik Gürültü Haritalarının Sonuçları Doğrultusunda Eylem Planlarının hazırlanma oranı(%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	45	25	55,6
	Düzenlenen çevre eğitimi programı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	40	0	0,0
	Hava kirliliği denetimi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50	25	50,0
	Gürültü kirliliği ile ilgili yapılan denetim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	15	105	100+
	Vektörle mücadele edilen alan (km2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	14.000	14.000	100,0
	Vektörle mücadele konusunda şikayetlerin azalma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80	90	100+
6.2	Metan gazından üretilen elektrik miktarı (kwh/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80.000	80.000	100,0
	Protokolle kendi araç parkımızdan geri dönüşüme gönderilen lastik miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80.000	198.625	100+
	Protokolle teslim edilen madeni atık yağ miktarı (litre/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000	13.980	28,0
	Geri dönüşüme gönderilen atık pil miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.500	3.590	100+
	Atık pil toplama noktası sayısı (adet/yıl) *Açıklama: 2017 yılı hedeflerimizde tarafımızca dağıtılan atık pil toplama kutu sayısı 650 olarak beyan edilmiştir.	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	650	750	100+
	Bitkisel yağ Denetimi yapılan işyeri sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	90	45	50,0
	Toplanan bitkisel atık yağ miktarı (litre/yıl) *Açıklama: 2017 yılı için müdürlüğümüzce bitkisel atık yağ miktar hedefi 4.700 lt olarak beyan edilmiştir.Ancak performans göstergesinde 130.000 lt olarak yazıldığı görülmektedir.	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	130.000	3.524	2,7
	Tıbbi atık denetim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	750	940	100+
	Sterilizasyonu gerçekleştirilen tıbbi atık miktarı (ton/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3.200	3.191	99,7
	Atık yönetimine ilişkin gerçekleştirilen proje sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	2	50,0
6.2	İç ve dış kaynaklı faydalanılan fon sayısı (adet/yıl) *Açıklama : " Atık yönetimine ilişkin gerçekleştirilene proje sayısı " ve "İç ve dış kaynaklı faydalanılan fon sayısı" başlıklarının Müdürlük performans göstergelerinden çıkartılıp Daire Başkanlığı performans göstergeleri olarak düzenlenmesini uygun görmekteyiz.	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	0	0,0
	Düzenlenen eğitim sayısı (adet/yıl) *Açıklama: Düzenlenen eğitimler Daire başkanlığımız altında bulunan Müdürlük tarafından ortaklaşa yapılmaktadır.	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	116	100+
	Eğitimlerde ulaşılan öğrenci sayısı(adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	9.700	35.481	100+
	Sağlanan geri kazanım ve geri dönüşüm miktarı (ton/yıl) *Açıklama: Bu maddenin "bertaraf edilen ve dolgu olarak kullanılan hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı toplam miktarı " olarak düzenlenmesini uygun görmekteyiz, vermiş olduğumuz rakam bu yönde değerlendirilmelidir.	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	200.000	1.541.673	100+
6.5	Temizlik ve bakım yapılan alan miktarı (m2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4.986.183	4.986.183	100,0
	Kent temizliği ile ilgili Bilinçlendirme faaliyetleri kapsamında ulaşılan kişi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.300	1.300	100,0
	Kent temizliği Bilinçlendirme faaliyetleri kapsamındaki aktivite sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	11	11	100,0
	Çalışan temizlik personellerinin hizmet içi eğitim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	2	100,0
	Yerleştirilen çöp kovası sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10.000	7.775	77,8
	Hizmet veren aktarma istasyonu sayısı(adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	12	12	100,0
	Hizmete açılan şantiye sayısı	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	0	0,0
	İlçelerden gelen evsel nitelikli katı atık miktarı (ton/gün)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2.200	2.000	90,9

Tablo 6: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedef Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2017)

1.3. 2018 Yılı Faaliyet Raporu

2018 yılı Faaliyet Raporunda Çevre Yönetimi alanında amaç; "Sürdürülebilir sağlıklı ve yaşanabilir çevresel koşulları oluşturmak" olarak belirtilmektedir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018). 2018

yılında gerçekleştirilen faaliyetler 2016 ve 2017 yıllarının devamı nitelikte olup benzer çalışmalar yürütülmüştür.

Faaliyet Gösteren Aktarma İstasyonları	
Pozantı	Aladağ
İmamoğlu	Yumurtalık
Kozan	Ceyhan
Saimbeyli	Karaisalı
Tufanbeyli	Seyhan
Karataş	Tekir

Tablo 7: Adana İlinde Faaliyet Gösteren Katı Atık Aktarma İstasyonları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

2018 yılında Adana Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararları ile 12 adet Evsel Katı Atık Toplama İstasyonu döküm sahası belirlenmiştir. Bu alanlar yılda toplam 392.338,650 ton katı atık taşınmıştır. Hafriyat toprağı, inşaat ve moloz atığı dökkenler için cezai yaptırım uygulanmaya başlanmıştır.

Denetim Türü	Toplanan Atık Miktarı
Evsel Nitelikli Katı Atık	756.737 ton/yıl
Tıbbi Atık	3.374 ton/yıl
Bitkisel Atık Yağ	324.000 litre/yıl
Ömrünü Tamamlamış Lastik	215 ton/yıl
Madeni Atık Yağ	16 ton/yıl
Atık Pili	2,5 ton/yıl
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar	2 ton/yıl

Tablo 8: 2018 Yılı Denetimler Sonucu Toplanan Atık Miktarı (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

Kategori	Denetim Türü	Denetim Yürüten Kurum	Oran (%)		
			2017	2018	Hedef
6.1	Hazırlanan Stratejik Gütürlü Haritalarının Sonuçları Doğrultusunda Eylem Planlarının hazırlanma oranı(%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	45	45	100,0
	Hava kirliliği denetimi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	55	111	100+
	Gütürlü kirliliği ile ilgili yapılan denetim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100	45	45,0
	Düzenlenen çevre eğitimi programı sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	40	157	100+
	Çevre Korumayla ilgili bilinç oluşturmaya yönelik basılan veya temin edilen yayın sayısı(adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100.000	53.188	53,2
	Vektörle mücadele edilen alan (km2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	14.000	14.000	100,0
	Vektörle mücadele konusunda şikayetlerin azalma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80	80	100,0
6.2	Geri dönüşüme gönderilen lastik miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	100.000	215.000	100+
	Geri dönüşüme gönderilen madeni atık pil miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	17.000	16.000	94,1
	Geri dönüşüme gönderilen madeni atık pil miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.500	2.500	100+
	Geri dönüşüme gönderilen bitkisel atık yağmiktari (lt/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	5.250	324.000	100+
	Geri dönüşüme gönderilen atık elektrikli ve elektronik eşyaların miktarı (kg/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.150	1.400	100+
	Metan gazından üretilen elektrik miktarı (kwh/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	50.000	92.148	100+
	Atık pil toplama noktası sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	450	470	100+
	"Atık yönetimine ilişkin gerçekleştirilen proje sayısı (adet/yıl)"	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4	1	25,0
	"Ç ve dış kaynaklı faydalanılan fon sayısı (adet/yıl)"	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	2	1	50,0
	Sağlanan geri kazanım ve geri dönüşüm miktarı (ton/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.300.000	1.893.088	100+

	Performans Göstergeleri	Daire Başkanlığı	2018 Yılı Hedefi	2018 Yılı Gerçekleşen	Gerçekleşme Oranı %
6.2	*Sterilizasyonu gerçekleştirilen tıbbi atık miktarı (ton/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	4.000	3.374	84,4
	Bitkisel atık yağ denetimi yapılan iş yeri sayısı (adet /yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	80	219	100+
	Tıbbi atık denetim sayısı (adet /yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	800	1.032	100+
	Atık yönetimi ile ilgili verilen çevre bilinci eğitim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	150	157	100+
	Eğitimlerde ulaşılan öğrenci sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	20.000	53.188	100+
	Tertip edilen koordinasyon toplantısı sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	10	15	100+
	Çalışan personellerin hizmetiçi eğitim sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	3	5	100+
6.3	Hafriyat toprağı ve inşaat/yıkıntı atığı denetim sayısı (adet /yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	650	1.808	100+
	Depolama sahasına gönderilen Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı toplam miktarı (m3/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	1.250.000	822.315	65,8
	Hafriyat denetimlerinde düzenlenen ceza tutanağı sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	200	176	88,0
	İli sınırlarında kent estetiğini bozan hafriyatın tespiti kaldırma/kaldırma oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	90	90	100,0
	Vatandaşlardan gelen dolgu ve rehabilite başvuru sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	350	942	100+
	Hafriyat Yönetim Bilgi Sisteminin İlçelere entegre edilme oranı (%)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	40	45	100+
	Tahsis edilen hafriyat döküm alanı (m2/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	400.000	715.589	100+
	Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları için düzenlenen atık kabul belgesi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	110	186	100+
Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları için düzenlenen atık taşıma izin belgesi sayısı (adet/yıl)	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	130	181	100+	

Tablo 9: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedef Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

Genel olarak, Çevre yönetimi alanındaki hedeflere ulaşma oranı %84,4 olarak belirtilmiştir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018, s. 256).

Raporun Mali Bilgiler bölümü incelendiğinde, Çevre Koruma Hizmetlerine 140.493.000,00 TL Ödenek ayrıldığı, bunun 134.582.428,92 TL'lik kısmının hizmet harcamalarında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Böylece Çevre yönetimi için belirlenen bütçe doğrultusunda %96 oranında gerçekleştirilmiştir.

SONUÇ

Çevre yönetimi, Sanayi Devrimi sonrası yaygınlaşan Kentleşmenin getirdiği çevre kirliliği sorununa çözümler sunulabilmesi için yöneticiler tarafından benimsenen hem merkezi idare hem de yerel yönetimler tarafından benimsenen bir politikalar bütünüdür. Çevre yönetimi için gerekli olan politikalar özellikle yerel bazlı olmalıdırlar. Çünkü çevre için alınan önlemler Küresel olarak değerlendirildiğinde genel politikalar üretilecek ve bölgesel özellikler göz ardı edilecektir. Yerel bazlı çevre politikaları çözümlerin daha etkili ve verimli olmasında yardımcı olacaklardır. Bu nedenle Yerel yönetimlerin Çevre yönetiminde uyguladıkları veya yaptıkları faaliyetlerdeki Çevre politikaları bu çalışmada ele alınmıştır.

Özellikle Ruşen Keleş ve Can Hamamcı'nın eserinde yer verilen politikalar analiz edilmiştir (Keleş ve Hamamcı, 2005). Adana Büyükşehir Belediyesi'nin son dönemdeki Stratejik Planı ve bu planı içeren yılların Yıllık Faaliyet Raporları incelenerek politikaların uygunluğu ve uygulanabilirliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Adana Büyükşehir Belediyesi'nin

Çevre yönetimi plan ve raporlarında belirtilen faaliyetler Düzeltimci, Önleyici ve Onarımcı Çevre politikalarının kapsamına giren uygulamalardır.

Katı atık yönetimi uygulamaları incelendiğinde, enerjiye çevrilmesi durumuyla Düzeltimci politikaların bir uygulanış biçimi olarak nitelendirilebilir. Çünkü Düzeltimci politikalarda çevre sorununa aktif bir çözüm arayışı vardır. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı Katı Atık Tesisi uygulamasıyla da katı atıklar enerjiye dönüştürülerek hem bir enerji aracı yaratılmış oluyor hem de atıkların bertaraf edilmesi sağlanıyor.

Deniz ve iç suların temizliği uygulamaları incelendiğinde sıkça denetim yapılması ve cezai yaptırım uygulamalarının olmasıyla Önleyici politikalara örnek gösterilen bir faaliyet olarak nitelendirilebilir.

Büyükşehir Belediyesi'nin bilgilendirme amaçlı faaliyetleri; broşür dağıtılması, ilan panolarında ilgili konuya yer verilmesi, kongrelerin düzenlenmesi, projelerin yapılması, seminerler verilmesi Çevre sorunu ortaya çıkmadan yapılan faaliyetler olduğu için Önleyici politikaların uygulama alanına girebilir.

Ayrıca hafriyatların toplanması için yeni alanlar yapılması, çöp toplama tesisi sayılarının artırılması, atık elektrik ve elektronik eşyaların ve pil ve akümülatörlerin bertaraf edilmesi için firmalarla anlaşılması Önleyici politika örnekleri olarak sayılabilir.

Yalnızca deniz ve iç suların temizliği sırasında değil; çevreye atılan atıkların denetimi, gürültü kirliliğinin önüne geçilmesi yönünde yapılan denetimler ve Belediyenin ihbar hattı ve CİMER başvuruları sonucunda gerçekleştirilen denetimler yine Önleyici politikaların uygulamaları arasında gösterilebilir.

Belirtilen politikaların uygulamaları olarak gösterdiğimiz faaliyetlerin gerçekleştirilme oranları çalışma içerisinde verilmiş ve bu oranların genellikle %90 ve üzerinde olduğu gözlemlenmiştir.

Bu bilgilerin ışığında, çalışmanın hipotezi çevre sorunlarını çözmek için geçerli olan politikaların merkezi idare tarafından değil yerel yönetimler tarafından oluşturulup uygulandığında daha iyi sonuçlar elde edilebileceği durumu ise yapılan okumalar ve analizler sonucunda doğru olarak kabul edilmektedir.

Küçük çaplı yapılan bu analizin pandemi sürecinde hazırlanmış olması sebebiyle faaliyetlerin yerinde incelenememesi çalışmanın sınırlılığı olarak gösterilebilir. Öte yandan detaylı olarak sunulan raporların çalışmaya çok fazla katkısı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Gözler, K. (2018). *Mahalli İdareler Hukuku*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Kırımhan, S. (2005). *Çevre Yönetimi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Türkçe Sözlük 100.000 Madde*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Topçu, F. H. (2008). *Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden Yönetişime Geçiş Sorunu*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözler, K., ve Kaplan, G. (2017). *Kısa İdare Hukuku*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Ruşen Keleş, ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Çevre Eylem Programları Üzerine Bir İnceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21-44.
- Batal, S. (2010). Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özellikleri. *Mevzuat Dergisi*.
- Çiftçioğlu, H. (2016). Türkiye'de Çevre Sorunları ve Yerel Yönetimler. *Journal Of Social and Humanities Sciences Research*, 3(1), 47-56.
- Gündüz, İ. O., & Agun, B. (2013). Çevre Vergilerinin Yönetim Düzeyinde Uygulanması: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulaması. *Maliye Finans Yazarları*, 55-79.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17-34.
- Öztaş, C., & Zengin, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Çevre. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(54), 181-200.
- Ulucak, R. (2013). İktisat Politikası Olarak Çevre Politikaları ve Araç Seçimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 1-16.
- Ulucak, R., & Erdem, E. (2012). Çevre-İktisat İlişkisi ve Türkiye'de Çevre Politikalarının Etkinliği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 78-98.
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu. (tarih yok). Nisan 20, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf> adresinden alındı
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> adresinden alındı
- 5393 Sayılı Kanun. (2005). *Belediye Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden alındı

- 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun. (2008). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5779.pdf> adresinden alındı.
- III. Kalkınma Planı. (1972, 10 26). *T.C.Strateji ve Bütçe Başkanlığı*. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Üçüncü-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1973-1977%E2%80%8B.pdf> adresinden alındı.
- Arar, A. (2002). *Yerel Gündem 21*. Dış İşleri Bakanlığı Yayınları Uluslararası Ekonomik Sorunları Dergisi: <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa> adresinden alındı
- Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. (tarih yok). Mayıs 11, 2020 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> adresinden alındı.
- Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı. (2015-2019). Mayıs 8, 2020 tarihinde https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/stratejikplani_v/files/1557148141stratejikplan-2015-2019-1.pdf adresinden alındı
- Adana Büyükşehir Belediyesi Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi. (2017, Ağustos 23). Mayıs 8, 2020 tarihinde <http://sifiratik.adana.bel.tr/adana-buyuksehir-belediyesi-tibbi-atik-sterilizasyonu-tesisi/> adresinden alındı
- Anayasa 127. Madde. (tarih yok). https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=127 adresinden alındı
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. (2020). <http://bolge06.dsi.gov.tr/isletmedekitesisler/baraj-gölet/> adresinden alındı.
- Nüfusu.com. (2020). Nisa 28, 2020 tarihinde <https://www.nufusu.com/il/adana-nufusu> adresinden alındı
- Sensoy, S., Demircan, M., Ulupınar, Y., & Balta, İ. (tarih yok). *Türkiye İklimi*. Nisan 30, 2020 tarihinde Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü: https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/makale/13_turkiye_iklimi.pdf adresinden alındı
- Türkiye Tohumcular Birliği. (2012, Eylül 12). Mayıs 8, 2020 tarihinde <https://turktob.org.tr/tr/cukurovanin-verimli-topraklari-iyi-tarim-icin-ideal/9436> adresinden alındı
- TÜİK. (2020). Nisan 28, 2020 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı

Yıllık Faaliyet Raporu. (2016).

https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/faaliyet-raporu-2016.pdf
adresinden alındı

Yıllık Faaliyet Raporu. (2017).

https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/faaliyet-raporu-2017.pdf
adresinden alındı

Yıllık Faaliyet Raporu. (2018).

https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2018-yili-faaliyet-raporu-hk--Onihai.pdf adresinden alındı

Yıllık Faaliyet Raporu.,. (2015).

https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/faaliyet-raporu-2015.pdf
adresinden alındı

EKLER

Grafik

Grafik 1: Adana İli Yıllık Toplanan Atık Miktarı

Grafik 2: Adana İli Katı Atık Bileşimi

Tablo

Tablo 1: Adana Büyükşehir Belediyesi Sorumluluğunda Bulunan Yeşil Alanlar (Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019)

Tablo 2: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedefleri Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu,, 2015)

Tablo 3: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedefleri Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2016)

Tablo 4: 2017 yılında atık yönetimine ilişkin yetki ve sorumluluğunda bulunan alanlarda gerekli denetim ve başvuru sayıları

Tablo 5: 2017 Rapor Dönemi Denetimleri

Tablo 6: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedef Gerçekleştirme Oranları

Tablo 7: Adana İlinde Faaliyet Gösteren Katı Atık Aktarma İstasyonları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

Tablo 8: 2018 Yılı Denetimler Sonucu Toplanan Atık Miktarı (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

Tablo 9: Adana Büyükşehir Belediyesi Hedef Gerçekleştirme Oranları (Yıllık Faaliyet Raporu, 2018)

RUS VE TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ RUSSIAN AND TURKISH PRESIDENTIAL SYSTEMS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Bakko Mehmet BOZASLAN¹

Eray ACAR²

Öz

Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu her ne kadar idari kademelendirme açısından aralarında büyük farklılıklar barındırsa da yönetim kültürü ve değişim ile dönüşümleri benzer dönemlerde gerçekleştirmeleri açısından pek çok benzerlik barındırmaktadır. Zira her iki devletin öncüsü olarak nitelendirilebileceğimiz Osmanlı Beyliği ile Moskova Knezliği'nin tarih sahnesine çıkışları aynı dönemlere denk gelmektedir. On üçüncü yüzyılın son dönemlerinde ortaya çıkan bu iki devletçiğin yükseliş ve duraklama dönemleri ile modernleşmeye başlama dönemleri yine benzer tarihlere denk düşmektedir. Tarihin akışına paralel düşecek bir biçimde Çarlık Rusya'sı 1917 Ekim devrimi ile yeni bir forma evrilirken Osmanlı 1923'te cumhuriyetin ilanı ile yeni bir forma evrilmiştir. Soğuk savaş döneminde iki ayrı blokta yer alan iki devlet Sovyetlerin çöküşünün ardından yakınlaşmaya başlamış günümüzde iki ülkenin yakınlaşması tarih boyunca hiç olmadığı kadar ileri bir seviyeye taşınmıştır. 16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen referandumun ardından bir sistem değişikliği yaşanarak parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Etme Sistemine geçilmiş ve bu değişiklik ile Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında hükümet etme açısından büyük bir paralellik oluşmuştur. Her iki ülke kültüründe devlete adeta onu kutsallaştıran bir önem atfedilmesi, güçlü ve karizmatik liderler dönemlerinde elde edilen ilerleme, bürokrasinin güçlü olması vb. gibi yönetime dair pek çok alanda kayda değer benzerlikleri bulunan iki ülke Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim sistemini değiştirmesinin ardından adeta birbirinin aynısı olan hükümet etme modeline sahip olmuştur. Her iki ülkenin tarihsel gerçeklikleri, buldukları coğrafyaların getirmiş olduğu zorunlu bazı hususlar dışında Türk ve Rus tipi başkanlık sistemlerinin birbirlerinin çok benzeri olduğu söylenebilir. Bu durumun doğal bir yansıması olarak her iki ülke sistemine ve sistemin mevcut liderlerine getirilen eleştiriler ve övgüler de benzerlikler barındırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti, Yönetim Sistemi, Başkanlık.

Abstract

Although Republic of Turkey and Russian Federation are different from each other in terms of administrative stratification, they also share many similarities in terms of governance culture, changes, and transformations occurring in similar periods. The appearance of the Ottoman Principality and the Grand Duchy of Moscow that could be regarded as the precursor of two countries into the scene of history occurred in the same period. Similarly, rise and stagnation as well as modernization period of these two states formed at the end of the 13th century occurred in the same period. In parallel with the course of history, while Tsarist Russia evolved into a new form with the October Revolution in 1917, the Ottoman Empire evolved into a new form with the proclamation of the republic in 1923. These two countries in two different blocks during the Cold War started to be closer to each other after the collapse of Soviets and the closeness of the two countries has reached an unprecedented level today. After the referendum in Republic of Turkey on April 16, 2017 a change in the presidential system was put into practice and the system evolved into Presidential Government System from parliamentary system. This change formed a major similarity between Russian Federation and Republic of Turkey in terms of government systems. These two countries sharing various remarkable similarities in many fields on governance such as the fact that the state has almost a divine importance in both countries, progress during periods of strong and charismatic leaders, and a strong bureaucracy have almost identical ruling models after the change in Republic of Turkey's government system. It can be noted that historical realities of both countries and Turkish and Russian presidential systems are very similar except for some obligatory factors caused by their geography. As a natural reflection of this situation, criticisms and accolades on regimes and current leaders of both countries are similar.

Keywords: Russian Federation, Republic of Turkey, Administrative System, Presidency.

¹ Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mehmet.bozaslan@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5789-9876

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, eray.acar@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5375-7555

1. GİRİŞ

Ülkelerin yönetim sistemleri kendi tarihsel süreçleri içerisinde kendi gerçeklikleri çerçevesinde oluşmakta ve zamanın ruhuna göre bazı değişiklikler sergilese de ana hatlarında pek değişiklik göstermemektedir. Bu çerçevede modern demokrasilerde üç tür hükümet etme sisteminden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki başkanlık, ikincisi yarı başkanlık, üçüncüsü ise parlamenter sistemdir. Esas itibarıyla her üç hükümet etme sisteminde de yargı erki yasama ve yürütme erklerinden bağımsız bir biçimde konumlanmıştır. Sistemin adının ne olacağını belirleyen yasama ve yürütme erklerinin birbirleriyle olan ilişkisidir. Özetle yasama ve yürütme erkleri birbirinden sert biçimde ayrılıyorsa sistem başkanlık, yumuşak bir biçimde ayrılıyorsa parlamenter sistem olarak adlandırılmakta eğer sistem başkanlık sistemi ile parlamenter sistemden aynı anda izler taşıyorsa yarı başkanlık sistemi olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede başkanlık sistemlerinde yürütme erkini eline geçiren kişi başkan, parlamenter sistemde başbakan yarı başkanlık sisteminde ise cumhurbaşkanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yasama, yürütme ve yargı erklerinin farklı organların elinde bulunması diktatoryal rejimlere son vermek, bu tarz rejimlerin yeniden ortaya çıkmasını engellemek, bireye ait temel hak ve hürriyetlerin korunması, adil bir düzenin ortaya çıkması (Bal, 2001: 31) açılarından önemli görünmektedir. Dolayısıyla iyi işleyen bir demokratik düzenin varlığı yasama, yürütme ve yargı erklerinin farklı organların elinde bulunmasına bağlıdır. İktidarın gücünün sınırlandırılması, bireyin devlete ve devlet idaresini elinde bulunduranlara karşı korunması, birey hak ve özgürlüklerinin garanti altında olması erklerin farklı organ ve kişilerin elinde bulunması ile doğrudan ilişkilidir ve ilişkinin şekli demokratik sistemin hükümet etme biçiminin adını şekillendirmektedir.

Başkanlık sistemi en basit tanımıyla yasama ve yürütme erklerinin birbirinden sert biçimde ayrıldığı sistemdir. Bu sistemde denge ve kontrol sistemi vasıtasıyla organların birbirlerinin varlığına son vermesi engellenmiştir (Ergil, 2013: 186). Bu sistemde başkan sıradan bir siyasetçi değildir. İktidarı elinde bulunduran partinin lideri, halkın büyük çoğunluğunun teveccüh gösterdiği karizmatik bir şahsiyet ve yürütme erkinin tek (Kuzu, 2011: 21) ve mutlak hakimidir. Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde yürütme erkinin başı olan başkanda yasama organı da halkın genel oylarıyla seçilir (Bal, 2001: 31) ve birbirlerinin işlerine asla karışamazlar.

Yarı başkanlık sisteminde ise doğrudan halk tarafından seçilen ve oldukça geniş yetkiler verilmiş bir cumhurbaşkanının yanı sıra parlamentoya karşı sorumlu olan bir başbakan ve bakanlar kurulu bulunmaktadır (Eyüboğlu, 2014: 122). Düalist bir iktidar yapısının karşımıza çıktığı yarı başkanlık sistemlerinde devletin başı olan cumhurbaşkanı ile hükümetin yada kabinenin başı olan başbakan arasında hiyerarşik bir düzenin oturtulması adeta zorunludur (Tosun ve Tosun, 1999: 99).

Yarı başkanlık sistemlerinin parlamenter sisteme mi yoksa başkanlık sistemine mi daha yakın olduğu literatürde tartışmalıdır. Bu konuda hâkim olan görüş şu şekildedir. Cumhurbaşkanının partisi mecliste azınlıktaysa yarı başkanlık sistemi parlamenter sisteme daha yakın iken cumhurbaşkanının partisi mecliste de çoğunluğu elde etmişse sistem başkanlık sistemine daha yakın bir karaktere bürünmektedir.

Yumuşak kuvvetler ayrılığına dayalı, yasama ve yürütmenin birbirlerini denetledikleri ve birbirleri üzerinde etkili oldukları yönetim biçimi (Göze, 2013: 441) olarak tanımlanabilecek parlamenter sistemin en temel özelliği yürütmenin yaşamının içerisinde çıkmasıdır. Parlamenter sistem, “Kuvvetler ayrılığı ilkesinin yumuşak bir biçimde uygulandığı ve yasama ile yürütmenin arasında etkileşimin bulunduğu hükümet sistemidir” (Fedayi, 2011: 34). Özbudun’a göre parlamenter sistem yasama ve yürütme erklerinin birbirlerinden dengeli ve yumuşak bir biçimde ayrılmasıyla oluşan rejimin (Özbudun, 1993: 239) adıdır. Parlamenter sistemin bir diğer adının kabine hükümeti olduğunu belirten Lijphart, parlamenter sistemi yürütmenin yasamadan kaynaklanan ve yasamaya karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi (Lijphart, 1997: 44) olarak tanımlamaktadır.

1.1. Rus Tipi Başkanlık Sistemi

Rusya Federasyonu’nda devlet başkanı oldukça geniş yetkilerle donatılarak güçlendirilmiş ve yürütme organının merkezinde konumlandırılmıştır. Anayasanın yüz onuncu maddesine göre yürütme organının içerisinde sayılan hükümet her ne kadar yürütme organının içerisinde sayılsa da Rusya Federasyonu’nda yürütmenin en belki de tek etkili aktörü başkandır. Anayasanın yüz onuncu maddesinin ikinci kısmında belirtildiği üzere hükümet; hükümet başkanı, başkanın yardımcıları ve federal bakanlardan oluşmakta ve hükümet başkanı yani başbakan Duma’nın onayı sonrasında devlet başkanı tarafından atanmaktadır. Anayasanın yüz on ikinci maddesine göre hükümet başkanı yardımcılarını ve federal bakanları önerme yetkisine sahip olsa da bu kişilerin kimler olacağını kararı devlet başkanı tarafından verilmektedir (Gomola vd., 2009: 25-26).

Rusya Federasyonu’nun tarihsel gerçekliklerinin bir sonucu olan bugünkü başkanlık sistemi Çarlık Rusya’sı ve Sovyet Döneminin izlerini taşımakta ve tarih boyunca Rusya’da hakim olan “Büyük Devlet” olma idealinin gerçekleştiricisi bir yol olarak değerlendirilmektedir.

Rusya Federasyonu’nda başkanlık sistemi incelendiğinde Fransız tipi yarı başkanlık ile Amerikan tipi başkanlık sisteminin kötü bir sentezinin karşımıza çıktığı söylenebilir. Yürütme erkinin başına devlet başkanının yerleştirildiği Amerika’nın yanında Fransa başkanının yanına başbakan ve bakanlar kurulunu ilave etmiş Fransa’da devlet başkanı yürütme yetkisini kabine ile paylaşmak zorunda bırakılmıştır. Rusya Federasyonu ise bu iki sistemin kendi gerçeklikleri doğrultusunda bir karmasının oluşturulmasından kendine ait bir sistem oluşturmuştur. Oluşturulan bu sistemin Amerika’daki sistemden farkı başbakanlık kurumuna sahip olmasıdır. Fransa’daki sistemden farkı ise devlet başkanının dilediği zaman başbakanı görevden alabilme yetkisine sahip olması, Duma’nın

onayını alarak dilediği bir başka kişiyi başbakan olarak atayabilmesidir. Rus tipi başkanlık sisteminde devlet başkanı oldukça geniş yetkilerle donatılmış ve devlet başkanının keyfi tutumlarını önleyecek mekanizmalar tesis etmemiştir. Bu durumdan mütevellit Rusya Federasyonu'nun da yürütmenin tek hakimi devlet başkanı olmakta, görünüşte bazı mekanizmalar bulunmasına rağmen pratikte devlet başkanının yetkilerini ve alacağı kararları denetleyecek bir organ bulunmamaktadır (Tanrısever, 2000: 278). Bu durumun sebebi Rus tarihi ile de paralel düşecek bir inancın Rusya'da yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu inanca göre Rusya Federasyonu'nun da devlet başkanı hem ülkenin hem de vatandaşların geleceği ile ilgili en doğru kararları alabilecek ve alınan bu kararları uygulayabilecek kişi olarak değerlendirilmektedir. Bu inancın bir tezahürü olarak Rusya Federasyonu'nun da başkana oldukça geniş yetkiler verilmiş ve denge ile denetim mekanizmaları başkan lehine olacak bir biçimde dizayn edilmiştir. Rusya Federasyonu'nun da başkan adeta yüceltilmiş bir kurtarıcı olarak görülmüş bu da bir şahıs kültürü oluşmasına neden olmuş ve karar alma mekanizmalarının en tepesinde yer alan başkanını sorumsuzca hareket edebilmesinin önünü açmıştır (Caşın, 2015: 70). Bu durum zaman zaman oldukça ciddi sorunları beraberinde getirmiş örneğin eski başkanlardan Yeltsin'in tek adam olma hevesi ülkenin kanun hükmünde kararnamelerle yönetilmesine neden olmuş, meclis önemini kaybetmiş, başkan üzerinde kişilerin ve yerel otoritelerin zaman zaman etkili olmasına neden olmuştur (Tanrısever, 2000: 278-279). Bütün bu değerlendirmeler ışığında Rusya Federasyonu'nda devlet başkanının bazı görev, yetki ve sorumluluklarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Dobrynin, 2010: 290-292):

- 1- Duma seçimlerini yenilemek,
- 2- Duma'yı feshetmek,
- 3- Duma'ya kanun tasarısı sunmak,
- 4- Meclis tarafından kabul edilen kanunları onaylamak ve yayımlamak,
- 5- Ülkenin içerisinde bulunduğu durum ile devletin iç ve dış politikası hakkında Federal Meclise yıllık mesaj göndermek,
- 6- Başbakanı atamak,
- 7- Dilediği takdirde hükümet toplantılarına başkanlık etmek,
- 8- Başbakan'ın istifasını kabul etmek,
- 9- Başbakan'ın önereceği başbakan yardımcılarını ile bakanları göreve atayıp görevden almak,
- 10- Askeri doktrini kabul etmek veya reddetmek,
- 11- Güvenlik konseyine başkanlık etmek,

- 12- Dış politikayı belirleyip, yönetmek,
- 13- Devlet adına uluslararası görüşmeler yapıp, antlaşmalar imzalamak,
- 14- Akredite olan misyon temsilcilerinin güven mektuplarını kabul etmek,
- 15- Silahlı Kuvvetler'in Yüksek Başkomutanlığını yapmak,
- 16- Ülkenin tamamında veya bir kısmında sıkıyönetim ilan etmek,
- 17- Ülkenin tamamında veya bir kısmında olağanüstü hal ilan etmek,
- 18- Referandum tayin etmek,
- 19- Devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlamak,
- 20- Bazı şartlar altında federe birimlerin yürütme organlarının kararlarını askıya almak,
- 21- Merkez bankası başkanı, anayasa mahkemesi başkanı, yüksek mahkeme üyeleri, ülkenin başsavcısı gibi üst düzey kamu görevlilerini atamak,
- 22- Devlet başkanı sekreterliğini oluşturmak,
- 23- Yurt dışında görev yapacak misyon temsilcilerini atamak,
- 24- Silahlı Kuvvetlerin yüksek komuta heyetini atayıp, görevden almak,
- 25- Ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlamak,
- 26- Ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödülleri vermek,
- 27- Suçluları affetmek,
- 28- Ülkenin tamamını veya bir bölümünü bağlayıcı emir ve kararname yayınlamak.

Rusya Federasyonu'nda başkanın görev, yetki ve sorumlulukları ile seçimine ilişkin esas ve usuller anayasanın dördüncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre başkan, doğrudan vatandaşlar tarafından genel, eşit ve gizli oy sistemiyle yapılan seçimler aracılığıyla altı yıl görev süresi için seçilmektedir. Bir kişinin başkan adayı olabilmesi için otuz beş yaşını doldurmuş olması şarttır. Bununla birlikte başkan adayının yapılacak seçimlerden önce en az on yıl boyunca ülkede daimi olarak ikamet etmiş olması gerekmektedir. Başka bir ülkede ikamet eden veya çifte vatandaşlığı bulunan kimseler anayasa gereği başkanlığa aday olamamaktadır. Yemin ettiği anda görev süresi başlayan başkan üst üste en fazla iki dönem görev yapabilmektedir.

1.2. Türk Tipi Başkanlık Sistemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal süreçleri incelendiğinde karşımıza çıkan ilk belge 1808 tarihli Sened-i İttifak olmaktadır. Sened-i İttifakı takip eden süreçte 1839'da Tanzimat Fermanı, 1856'da Islahat Fermanı ilan edilmiş bütün bu süreçlerin nihayetinde 1876 yılında Kanun-i Esasi ilan

edilerek ilk anayasaya kavuşulmuştur. Kanun-i Esasiden 1982 anayasasına kadar gelen süreçte ekonomik, siyasi, toplumsal ve özellikle askeri darbeler vasıtasıyla sırasıyla 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları kabul edilmiştir. Söz konusu anayasaların tamamında yürütme erkinin nasıl konumlandırılacağı tartışmalara neden olmuş, bu anayasalar her ne kadar parlamenter hükümet etme sistemini benimsemiş olsa da başkanlık sistemi hep bir alternatif olarak tartışmalara konu edilmeye devam etmiştir. 1980 askeri darbesi sonucunda ortaya çıkan anayasa yapım sürecinde de bu tartışma varlığını göstermiştir. Bu çerçevede danışma Meclisi, İstanbul Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu, İstanbul Barosu ve bazı hukukçular, başkanlık sistemini ele almışlardır (Fendoğlu, 2010: 22). Darbe sürecinin nihayete ermesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nde başkanlık sistemi tartışmalarını ilk defa Turgut Özal Cumhurbaşkanlığı döneminde gündeme getirip tartışmaya açmıştır (Yılmaz: 2012). Özal'a benzer bir biçimde Süleyman Demirel de, halkın doğrudan seçimiyle göreve gelecek bir başkanın olduğu sistemi savunmuştur (Onar, 2005: 85). Özal ve Demirel'in dışında başka bazı siyasetçilerde zaman zaman çeşitli mecralarda başkanlık sistemini Türkiye Cumhuriyeti için geçmesi gereken bir hükümet sistemi olarak değerlendirmişlerdir. Bütün bu tartışmaların nihayetinde 16 Nisan 2017'de, 6771 sayılı anayasa değişikliğiyle Türkiye Cumhuriyeti başlangıçtan o güne dek kullanmış olduğu parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçerek yönetim tarihinde yeni bir sayfa açmıştır.

1.2.1. 16 Nisan Referandumu Ve Anayasal Değişiklikler

16 Nisan 2017'de yapılan 6771 sayılı anayasa değişikliğiyle yeni hükümet sistemine dair hukuki altyapı hazırlanmış, kabul edilen değişikliklerin bir kısmının referandumun hemen akabinde, bir kısmının ise 2019 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen seçimlerin akabinde yürürlüğe girmesi planlanmış ve ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması için referandumu izleyen 6 ay içerisinde uyum yasalarının çıkarılması karara bağlanmıştır (Turan, 2018:43). Bu çerçevede anayasaya eklenen yeni hükümler şu şekildedir:

- 1- Milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkarılmıştır,
- 2- Seçilme yaşı 25'ten 18'e düşürülmüştür,
- 3- Erkekler için askerlik hizmetini yerine getirmiş olma koşulu askerlikle ilişkisi olmamak şeklinde değiştirilmiştir,
- 4- TBMM seçimlerinin 5 yılda bir Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte aynı gün yapılması kararlaştırılmıştır,
- 5- Anayasanın dokuzuncu maddesine "bağımsız" ibaresinin hemen akabine "tarafsız" ibaresi eklenmiştir,
- 6- Anayasa mahkemesi üye sayısı 17'den 15'e düşürülmüştür,

- 7- Askeri mahkemeler kaldırılmıştır,
- 8- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adı Hakimler ve Savcılar kurulu olarak değiştirilmiş, HSK'nın üye sayısı 22'den 13'e düşürülmüş daire sayısı 3'ten 2'ye indirilmiştir,
- 9- Cumhurbaşkanlığına, gerekli niteliklere sahip kişiler arasından; siyasi parti gruplarının, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde tek başına yada birlikte toplam %5 oy almış siyasi partilerin ve 100.000 seçmenin imzasıyla aday olunabileceği karara bağlanmıştır,
- 10- Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan adayın, Cumhurbaşkanı seçileceği, ilk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılacağı, bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki adayın katılacağı ve geçerli oyların çoğunluğunu alan adayın, Cumhurbaşkanı seçileceği hükmü getirilmiştir,
- 11- İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylamanın, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılacağı, ikinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylamanın referandum şeklinde yapılacağı, adayın, geçerli oyların salt çoğunluğunu alması halinde Cumhurbaşkanı seçileceği, oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçiminin tekrar edeceği hükmü kabul edilmiştir,

Özetle yukarıdaki şekilde yapılan düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti yeni bir hükümet etme sistemine kavuşmuş yasama, yürütme ve yargı erkeleri birbirinden sert bir biçimde ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Yargı erkinin bütün modern demokrasilerde zaten ayrı bir erk olduğu sistemin esas itibarıyla yasama ve yürütme erki arasındaki ilişki çerçevesinde şekillendiği göz önüne alınacak olursa Türkiye Cumhuriyeti bu iki erkin sert bir biçimde ayrılığını kabul ederek başkanlık sistemine geçiş yapmıştır denilebilir.

1.2.2. Yeni Sistemde Cumhurbaşkanının Görev, Yetki Ve Sorumlulukları

Yeni sistemde yapılan en köklü değişikliklerden bir tanesi cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin devam etmesi olmuştur. Zira bilindiği üzere parlamenter sistemde cumhurbaşkanı seçilen birinin varsa partisi ile ilişkisi kesilmekteydi. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisi kesilmediği gibi dilediği takdirde mensubu olduğu siyasi partinin genel başkanlığını üstlenebilmektedir. Eski sisteme nazaran bir diğer önemli farklılıkta cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili olmuştur. Parlamenter sistem döneminde sadece vatana ihanetten yargılanabilen cumhurbaşkanının yeni sistemde yargılanmasının önü açılmıştır. Buna göre; cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir (Gözler 2017: 288). Yeni sistemde cumhurbaşkanının niteliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1- Cumhurbaşkanı yürütmenin ve devletin başıdır,
- 2- Yürütme yetkisi cumhurbaşkanına aittir,
- 3- Cumhurbaşkanı gerekli nitelikleri taşıyan kişilerden dilediğini cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan olarak atayabilmekte dilediği zaman bunların görevine son verebilmektedir,
- 4- Üst düzey kamu görevlilerini atama yetkisi tek başına cumhurbaşkanına aittir,
- 5- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir,
- 6- Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilmektedir,
- 7- Cumhurbaşkanı, olağanüstü hal dönemlerinde Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir,
- 8- Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması imkanı bulunmaktadır,
- 9- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilmektedir,
- 10- Bütçeyi hazırlama yetkisi cumhurbaşkanına aittir,
- 11- Cumhurbaşkanı; cumhurbaşkanlığı makamı, İdari İşler Başkanlığı, Politika Kurulları ile Ofislerde çalışacak görevlileri atar.

Yukarıda sayılan görevlerinin yanında cumhurbaşkanı diğer pek çok sistemde cumhurbaşkanına tanınmış olan; hükümlülerin cezasını affetme veya hafifletme, başkomutanlık görevini üstlenme, yabancı ülkelerin temsilcilerini kabul etme, Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etme, meclis tarafından kabul edilen kanunları resmi gazetede yayımlama, devlet adına görüşmeler yaparak uluslararası antlaşmalar imzalama, devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlama, ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlama, ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödülleri verme gibi klasik görev, yetki ve sorumluklara sahiptir.

2. Rus ve Türk Tipi Başkanlık: Benzerlik ve Farklılıklar

Ruslar ve Türkler tarih boyunca birbirine rakip olmuş, tarihsel süreç içerisinde on altı kez savaşmışlardır. 2000 yılının hemen başında Rusya Federasyonu'nda Putin'in 2002 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'nde Erdoğan'ın hükümetin başına gelmesiyle iki ülke tarihleri boyunca hiç olmadığı kadar yakınlaşmış; ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler tarihi zirveleri görmüştür. Bu süreçte Rusya Federasyonu'nun benimsemiş olduğu yönetim anlayışının Türkiye Cumhuriyeti tarafından da benimsendiği görülmüş, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sistem değişikliğinin altında yatan nedenlerden birisinin, bu benimseme sonrası Türk tarafının Rus tipi bir başkanlık sistemi ile yönetme arzusuna sahip olması olduğu değerlendirilmiştir. Gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti tarafından anayasal değişiklikler sonrasında kabul edilen yeni sistemin Rus Tipi başkanlık sistemi ile büyük bir paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Öncelikle her iki sistemde de başkanın seçilme usullerinin ve hükümlülerin cezasını affetme veya hafifletme, başkomutanlık görevini üstlenme, yabancı ülkelerin temsilcilerini kabul etme, Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etme, meclis tarafından kabul edilen kanunları resmi gazetede yayımlama, devlet adına görüşmeler yaparak uluslararası antlaşmalar imzalama, devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlama, ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlama, ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödülleri verme gibi klasik görev, yetki ve sorumluluklarının aynı olduğunu söylemek gerekmektedir.

Rus ve Türk tipi başkanlık sistemlerinde ülkelerin sahip olduğu idari kademelendirmelerden doğan farklılıkları doğal karşılamak gerekmektedir. Zira Rusya Federasyonu federasyon tipi örgütlenme modeline sahipken Türkiye Cumhuriyeti üniter modeli benimsemiştir. Bu durumdan dolayı "bazı şartlar altında federe birimlerin yürütme organlarının kararlarını askıya almak" gibi federasyon tipi örgütlenmiş bir devlette görülen ve devlet başkanına verilmiş bir takım görev yetki ve sorumluluğu Türkiye Cumhuriyeti'nde görmek mümkün değildir. Öte yandan literatürde tartışmalı olan Rus tipi başkanlık sisteminde başkanın yanında birde başbakan bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise yapılan anayasa değişikliği ile başbakanlık kaldırılmış başbakana ait tüm görev, yetki ve sorumluluklar cumhurbaşkanına devredilmiştir.

Türk ve Rus tipi başkanlık sistemlerini zihniyet ve yönetim felsefesi açısından birbirine benzeten birkaç önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki her iki ülkede de başkanların meclisi feshederek seçimleri yenileme yetkilerinin bulunmasıdır. Yine her iki ülkede de başkanlar partileri ile ilişkilerini kesmediği için partileri üzerinden meclise kanun tasarısı sunabilmektedir. Her iki ülkede de başkan dilediği kişileri bakan olarak atayabilmekte ve yine dilediği zaman bakanları görevinden alabilmektedir. Bu konuda Rusya Federasyonu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nden farkı Rus devlet başkanının başbakanı da atama yetkisinin bulunmasıdır. Ülkenin tamamında veya bir kısmında olağanüstü hal ilan etmek de her iki başkanının uhdesinde olan bir yetkidir. Yargı ve askeri mercilerin

üst düzey yetkilileri dahil olmak üzere ülkedeki tüm üst düzey yetkililerin atanması her iki başkanın tekelindedir. Son olarak her iki ülkenin sisteminin demokratiklik açısından sıklıkla eleştirilmesine neden olan başkanların ülkenin tamamını veya bir bölümünü bağlayıcı emir ve kararname yayınlama yetkisi her iki ülkenin başkanınca sıklıkla kullanılmaktadır.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti oldukça köklü bir parlamenter sistem geçmişinden 2017 yılında gerçekleşen referandum ile vazgeçmiş ve yeni bir sistemi benimsemiştir. Halihazırda uygulamada bazı eksiklikleri bulunmasına rağmen sistemin herhangi bir krize neden olmadan kendi mecrasında ilerlediği ve işlediği söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen değişiklik öncesi süreçte kamuoyunda şiddetli tartışmalar yaşanmış, hangi ülke ve sistemin referans alınacağı, getirilmek istenen sistemin hangi ülkedeki sistem ile benzerlik göstereceği tartışılan konuların başında gelmiştir. Nihayetinde referanduma sunulan maddeler sonrası ortaya çıkacak sistemin ABD'de uygulanan başkanlık sisteminden oldukça farklı olduğu anlaşılmıştır. Zira üst düzey kamu görevlilerinin atanmasının kongrenin onayı tabi olduğu ABD tipi başkanlık sistemi ile Türk tipi başkanlık sistemi arasında görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde büyük farklılıklar olduğu ilk etapta hemen göze çarpmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Batı tipi bir başkanlık sisteminden ziyade doğu tipi bir başkanlık sistemini tercih etmeyi yeğlemiştir. Bu bağlamda gerek Türki Cumhuriyetler gerekse Rusya Federasyonu'nda uygulanan başkanlık sistemlerine benzer bir model referanduma sunulmuş ve kabul edilmiştir. Yeni sistemde başkan tıpkı Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi üst düzey görevlileri atamak için herhangi bir onay almak mecburiyetinde değildir. Yürütme ile ilgili konularda kararname çıkarabilmekte ve daha önce yasa ile yapılan düzenlemeleri kararname ile düzenleyebilmektedir.

Bu durum Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin de gerek kamuoyunda gerekse literatürde sıklıkla eleştirilmesine neden olmuştur. Antidemokratik olma çerçevesinde değerlendirilen ve Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki başkanlara ait olan bu yetkiler sistemin savunucuları açısından yürütmenin güçlü kılınması gerekliliği üzerinden savunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Bal, B. (2001) İstikrarsız Parlamenterizm Karşı Başkanlık Sistemi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Caşın, M. H. (2015) Rusya Federasyonu'nun Anayasal Rejimi, Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi, (Ed.) Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Dobrynin, N. M.(2010) Gosudarstvennoe upravlenie: Teoriya i praktika, Tom 2, Novosibirsk.
- Ergil, D. (2013) Başkanlık Sistemi ve Türkiye Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler. B. Coşkun, & M. Aktaş içinde, Başkanlık Sistemi. Ankara: Liberte Yayınları.
- Eyüboğlu, E. (2014) Fransa: Parlamenter Bir 6. Cumhuriyet'e Doğru. İ. Kamalak içinde, (Yarı) Başkanlık Sistemi ve Türkiye, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Fedayi, C. (2011) Siyaset Bilimi. Ankara: Kadim Yayınları.
- Fendoğlu, H. T. (2010) Başkanlık Sistemi Tartışmaları (SDE Analiz). Ankara: Başak Matbaacılık.
- Gomola, I. A., Ye, V. Borisova ve M. Pravovyve (2009) "Osnovy Gosudarstvennogo İ Munitsipal'nogo Upravleniya: Ucheb.Posobiye Dlya Studentov, Sredneye" Prof. Ucheb. Zaved. .: Izdatel'skiy Tsent "Akademiya".
- Gözler, K. (2017), Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Göze, A. (2013). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kuzu, B. (2011) Her Yönü İle Başkanlık Sistemi. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Lijphart, A. (1997) Çağdaş Demokrasiler. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları.
- Onar, E. (2005) Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları.
- Özbudun, E. (1993) Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Tanrısever O. F. (2000) Rusya'daki 2000 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Demokratikleşme Süreci Açısından Bir Analizi, Avrasya Dosyası (ABD Özel).
- Turan A. M. (2018) "Social Sciences Research Journal, Volume 7, Issue 3", 42-91 (September 2018), Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
- Tosun, G. E., & Tosun, T. (1999) Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. (2012)." Başkanlık Sistemi: ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir mi?". 21. Y.Y. Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/baskanlik-sistemi- abd-turkiyeye-ornek-olabilir-mi>. Erişim Tarihi: 15.02.2020.

TEKNO-MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

A CONCEPTUAL EVALUATION ON TECHNO-NATIONALISM

Necmettin MUTLU ¹

Öz

Bu çalışma, Tekno-milliyetçilik kavramının, ulus devlet ve teknoloji ilişkisine dair kavramsal açıklamaları ile Tekno-milliyetçilik, Neo-teknolojik milliyetçilik kavramının ortaya çıktığı geçerli durumları ele almaktadır. Tekno-milliyetçilik kavramının görece yeni bir kavram olmasına rağmen Asya ülkelerinin teknik atılım hamlelerine yönelik yapılan açıklamalarda literatürde artan kullanımı ve Türkiye’de de sıklıkla ifade ediliyor olması, içerik ve kapsamının ne olduğunun anlaşılması lüzumu ve cihetiyle bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Bu minvalde çalışma, Japonya ve Çin özelinde yapılan kapsamlı tanımları, ulus devlet ve teknoloji ilişkisi perspektifinden incelemektedir. Çalışmanın sonunda ise kavramın kullanımına ve kamu politikalarına yönelik bir dizi öneri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekno-Milliyetçilik, Neo-Tekno Milliyetçilik, Japonya, Çin, Teknik, Ulus Devlet.

Abstract

This study examines the current explanations of the concept of techno-nationalism regarding the nation, state, technical relationship and what are the current situations in which the concept of techno-nationalism and neo-techno nationalism emerged. The concept of techno-nationalism is a relatively new concept. It is used extensively to describe the technical breakthroughs of Asian countries and it is also often referred to in Turkey. For this reason, it should be considered as a contribution in terms of its need to understand what its content is. In this regard, the study examines the comprehensive explanations made for Japan and China. At the end of the study, a series of suggestions for the use of the concept were developed.

Keywords: Techno-Nationalism, Neo-Techno Nationalism, Japan, China, Technique, Nation State.

1.GİRİŞ

Bu çalışma, literatürde yeni bir kavram olan fakat artan araştırmalarla birlikte Türkiye’de de sıklıkla kullanılmaya başlanan tekno-milliyetçilik (*techno-nationalism*) kavramını; ulus devlet, teknik ve milliyetçilik ilişkisi açısından incelemeyi ve Tekno-milliyetçilik ile Neo-teknolojik milliyetçilik kavramlarının hangi kapsam ve olgularla açıklandığını anlamayı amaçlamıştır. Tekno-Milliyetçilik kavramının uluslararası yazında, özellikle Asya ülkelerinin teknik atılım hamlelerinin tanımlanması için kullanılmasına yönelik ilgi (Btzinger, 2017; Cheung 2017; Shim ve Shin 2019; World Economic Forum, 2019) ile birlikte yerli yazında sınırlı sayıda araştırma olması, kavramın anlaşılması gerektiği yönünde önemli bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda çalışma iki ana soruya yanıt aramaktadır. Araştırmanın birinci sorusu; Devlet, Ulus, Teknik ve Milliyetçilik ilişkisi, gelişim sürecinde hangi kavram ve olgularla açıklanmaktadır? olarak belirlenmiştir. Bu soru, teknik ve milliyetçilik kelimelerinin bir arada kullanılmasının, ulus devletin doğuşundan günümüze değin yapılan tanımlar kapsamında anlaşılması için önem arz etmektedir. Araştırmanın ikinci sorusu ise kavramın konjonktürel kullanımının anlaşılmasını hedeflemektedir. Bu minvalde soru; Tekno-Milliyetçilik Kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olgular ve Neo-Tekno Milliyetçilik kavramı ile farkı nedir? olarak belirlenmiştir.

¹Doktorant, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2020, İstanbul, mutlunecmettin@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5509-4380

Geliş Tarihi: 9 Haziran 2020 / **Makale Kabul Tarihi:** 22 Haziran 2020

1.1. Çalışmanın Yöntemi: Tekno-Milliyetçilik Kavramının Anlaşılmasına Doğru

Belirlenen bu sınırlarda çalışmanın, teknik ve milliyetçilik kavramının bir arada kullanılmasına neden olan ulus devlet-milliyetçilik ilişkisine dair arka planla birlikte tekno-milliyetçilik kavramının konjonktürel şartlara göre neo ön eki ile kullanılmasının sorgulanabilmesi amacıyla üç odak noktası belirlenmiştir. (1) Tekno-Milliyetçilik kavramına dair yerli literatürde sınırlı çalışma olmasıyla birlikte, sıklıkla ifade edilmesi ve uluslararası yazında artan ilgi göz önünde bulundurulduğunda, 19. ve 20. yüzyıldaki erken dönem ulus devlet-teknoloji-milliyetçilik ilişkisine dair kavramsal açıklamaların irdelenmesi, Tekno Milliyetçilik Kavramının ‘ne’ olduğuna ilişkin hafızanın anlaşılması, çalışmanın ilk problematiğini oluşturmaktadır. (2) Çalışma, Tekno-Milliyetçilik kavramının literatürde başlangıç noktası olarak Japonya ile ilişkilendirildiği (Nelson vd., 1993: 3) kapsam ve olguların neler olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Diğer tartışma odağı ise (3) Japonya sonrası Çin ve Asya ülkeleri özelinde, Neo-Tekno Milliyetçilik kavramının kullanılmasının (Shim ve Shin, 2016: 199) hangi geçerli durumlarla ilişkili olduğunu açıklamayı amaçlamıştır. Çalışmanın bu ana yol işaretleri doğrultusunda, Türkiye’de sıklıkla ifade edilen kavramın kullanılırken bilinmesi gereken hususiyetlerinin anlaşılması gerekmektedir. İlaveten bu nazariyenin dikkate alınması, teknoloji ve milliyetçilik kavramları ile oluşturulacak gelecek tasavvurları için önem arz etmektedir.

1.2. Ulus Devlet-Milliyetçilik ve Teknoloji

Millet nedir? ve Milliyetçilikler nerede doğmuştur? soruları oldukça geniş bir külliyyatın araştırma konusudur. D.Smith’e göre; “Tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı” (D. Smith, 1994: 32) olarak tanımlanan millet kavramı, 18. ve 19.yüzyıllarda; birden çok etnik gruplu imparatorlukların dayandığı dini meşruiyetin, ait hissedilen etnisitenin ortak kaderi olarak milliyetçi/ulusçu meşruiyete dönüştüğü, imparatorluklar sonrası devletlerle ilişkilendirilir. (Özkırımlı, 1999: 157) Modern ulus devletin ortaya çıkışı ve ulusun devletle özdeşleştirilmesi, imparatorluklar döneminden farklı olarak, ulus devletlerin, bürokrasi ve bilgi yönetim sistemlerinin yanında ulaşım ve iletişim altyapılarıyla sağlamak istediği kültürel aidiyet (Calhoun, 2012: 94) meydana getirme güdüsüyle tanımlanır. Bu görüşe göre modern ulus devletlerin imparatorluklardan en önemli farkı, teknoloji aracılığıyla günlük hayatı her an yeniden şekillendirebilme kapasitesi olmuştur. Ulus devletler, imparatorluklardan farklı olarak yalnızca vergi toplamamış; kitle iletişim sistemleri, ulaşım yolları, gümrük duvarları vd. uygulamalarıyla, toplumsal ilişkilerin yüz yüze olma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Hobsbawm’a göre Milletler, en genel anlamıyla Fransız Devriminin yurttaş devletini kurma isteğinin yanında aynı zamanda teknolojik ve ekonomik ilerlemeyle var olabilir. (Hobsbawm, 2010: 24) Bundan dolayı millet kavramının, modern ulus devlet kavramıyla bağlantılı

olarak akıllara getirdiği olgular; “politik, teknik, idari, ekonomik ve diğer koşullarla ihtiyaçlar çerçevesinde analiz edilmelidir” (Hobsbawm, 2010: 25) D.Smith’e göre Milletler ve Milliyetçilik üzerine yapılan tanımların dört ortak noktası bulunmaktadır. Bunlar; (1) Fransız ihtilali’nin ardından gelen iki yüzyılla açıklanmaları, (2) endüstrileşme, kitle iletişimi, bürokrasiler ve kapitalizmin bir toplamı olan modernleşmenin sonucu olarak tasvir edilmeleri, (3) modernliğin sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları ve (4) etnik cemaatlerin tarih boyunca iktidarların ve elitlerin meşruiyet kaynağı olmasıdır. Bu dört ana unsurun özünde ise modernleşmenin insanlık tarihini modernleşme öncesi ve modernleşme sonrası olarak ikiye ayırması fikri yatmaktadır. (D.Smith, 2002: 26-27) Avrupa’da Milliyetçi tarihe eleştirel açıdan yaklaşan Kedourie’ye göre Milliyetçilik, 20.yüzyılın başlarına değin Avrupa’da teknik üstünlüğün ifadesi iken, dünyanın geri kalanında modern ulus devlet bürokrasileri ve kitle iletişimi ile itaat sağlama aracı olarak görülür. (Kedourie, 1971: 101) Çünkü Batının teknik üstünlüğünün yüceltilmesinin, dünyanın geri kalanında, ulus devletlerin meşruiyetini zorlaştıran etkileri bulunmaktadır.

Modern ulus devletin teknoloji ile açıklanan bu yakın ilişkisi, Küreselleşme olgusu ile birlikte Ulus devletin meşruiyet kaynaklarının nasıl şekilleneceği tartışmalarına evrilmiştir. Küreselleşmeciler, Kuşkucular ve dönüşümcüler ekseninde tartışılan ulus-devlet küreselleşme ilişkisi (Akıncı ve Alptürk, 2020: 26) Maaouf’a göre ‘öteki’ toplumların teknoloji ilerlemelerini, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilendirdiği ve daha fazla kimliklerine sarıldıkları bir gelecek getirecektir. (Maalouf, 2000: 84) Bu olguyu “başka bir ihtimal” olarak değerlendiren D.Smith, Küreselleşme çağının yeni kitlevi enformasyon teknolojilerinin, küresel olarak üretilen kültüre zıt olarak, devletlere etnik, dilsel ve daha küçük ağlarda varlıklarını devam ettirme olanağı sunduğunu dile getirmektedir. (D.Smith, 2002: 13) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmasının hemen ertesinde, Küreselleşme tartışmalarının yoğunlaştığı bir zaman diliminde, ABD’nin Körfez savaşında küresel GPS (Global Positioning Systems) sistemini kapatması, Avrupa’nın buna karşılık Magellan’ı geliştirmesi (Bora ve Gültekingil, 2008: 308) teknoloji ürünlerinin gerektiğinde ulusal çıkarlar için kullanılabileceğini gözler önüne sermiştir. Tekno-milliyetçilik kavramının ileride değinileceği üzere 1990’lı yıllarda ortaya atıldığı tartışmalarda, “Ulus-devletlerin egemenliklerinin bir bölümünü ulus-üstü ya da ulus-ötesi yapılara devrederken, başka alanlarda egemenliklerini korumaya, hatta arttırmaya devam ettiği” (Özkırmı, 2008: 105) sıkça ifade edilmektedir. Küreselleşme olgusu, tekno-milliyetçilik kavramının açıklamalarında görüleceği üzere, Küreselleşmeye ulus devletlerin verdiği teknik ilerleme merkezli karşı milliyetçi refleksleri tanımlamak için de kullanılmıştır. Bu süreç, iletişim teknolojilerinin belirsiz hale getirdiği konvansiyonel sınırlarla birlikte, tersi perspektifle geleneksel milliyetçi söylemlerin aynı zaman diliminde geliştiği karmaşık bir durumdur. (Akıncı, 2012: 66)

Araştırmanın konusu itibarıyla; tekno-milliyetçilik kavramının anlaşılabilirliği için teknoloji, modern ulus devlet ve milliyetçilik arasındaki kavramsal ilişkilerin küreselleşme bağlamında incelendiği bu girizgâhın ardından, Küreselleşme tartışmalarında anılan diğer ihtimallerin ileride Batı dışı toplumlara yönelik tekno-milliyetçi olarak tanımlanacak olgular çerçevesinde doğru anlaşılabilirliği için teknik ve ulus devlet arasındaki kavram ve olguların irdelenmesi gerekmektedir.

1.3.Ulus Devlet ve Teknik İlişkisi; Teknolojik Fetişizme Giriş

Ulus devletlerin doğması ve büyümesinde teknik ilişkisine dair kavramsal açıklamaların tamamına yakınında tekniğin ulus meydana getirmedeki hâkim ağırlığından söz edilir. Ulusun hayal edilen bir cemaat olarak kaynaklarından birisinin, sanayinin ilk kitlesel ürünü olan kitap (Anderson, 1995: 49) olduğu ve ulus devletin ve bürokrasinin bilim ve teknoloji de kitlesel veri birikiminin sebebi değil sonucu olduğu (Gellner,1992: 79) tespitleri uyarınca teknik-ulus devlet ve ulusçuluk/milliyetçilik ilişkisine dair tespitler, modernleşme ile başlayan köklü bir geçmişe sahiptir. Weber “Batı’ya özgü çağdaş kapitalizm” olarak tanımladığı sosyal yapıyı “bilimsel bilginin çağdaş kullanımı ve ekonomik açıdan teşvik edilmesine” dayalı ussallığa dayandırır. (Weber, 1999: 23) Gellner’in veri birikiminin bir sonucu olarak tanımladığı Ulus devletin teknik uzmanlık gerektiren ihtisas birimleri olan "Bürokratik yönetimlerin üstünlüğünün başlıca kaynağı, modern teknoloji ve malların üretimindeki iş yöntemlerinin gelişmesi ile ayrılmaz bir bütün haline gelen teknik bilgide yatar". (Weber, 2005: 6)

Alain Tourain’e göre “Modernlik, salt değişim ya da olaylar silsilesi değildir; akıla, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılmasıdır.” (Touraine, 2002: 23) Heidegger; Modern bilim ve teknik ilişkisini tersine çevirerek, modern bilimin tekniğin bir sonucu olmasını (Heidegger, 1998: 23) ve makine tekniğinin çağdaş yaşamın her yönünü kuşatarak varlığı teslim alma ihtimalini tartışır. Giddens’a göre modern ekonomilerde teknik araçlara uygulanan bilimsel yeniliklerin rasyonel hesaplama yöntemleri (muhasabe vb.), sürekli büyüyen toplumsal organizasyonlar olarak bürokrasileri ve ulus devleti doğurmuştur. (Giddens, 2010: 358)

Tekniğin mi ulus devleti, ulus devletin mi tekniği doğurduğu noktasında ayrılrsa da tüm tanımlar teknik ve ulus devlet arasındaki yakın ilişkiyi açıklar. Teknik bilgi ve tekniğe duyulan saygıyı sürekli besleyen bilim, Modernitenin bir sonucudur. (Giddens, 1994: 83) J. Baudrillard’ın tüketim toplumu kavramıyla bireysel ve toplumsal düzeyde incelediği modern sistemde “bireyin davranışlarının piyasaya uyum sağlaması ve genel olarak toplumsal tutumların üreticinin ihtiyaçlarına ve tekno-yapının amaçlarına uyum sağlaması sistemin doğal bir niteliğidir”. (Baudrillard, 2013: 75) G. Simmel’in 1918 yılında tahlil ettiği modern kültür, yalnızca ulus devletlere dayalı organizasyonlar değil “toplumsal-teknolojik mekanizmalar” (Simmel, 2006: 29) olarak aynı zamanda kültürün şeyleştirildiği metropoller denilen yaşam alanlarını da üretmiştir.

Ulus devletlerin doğuşu ve teknikle olan yakın ilişkisine dair 20. yüzyılın ilk yarısında dönemselsel olarak ‘teknik’ tartışmalarını, yalnızca ulusal sistemler ya da şehirlerin yaşam alanı üretiminde değil sanat ve bireysel ilişkilerde de görmek mümkündür. Walter Benjamin; sanatın teknik ile kitlesel yeniden üretiminin yanında film ve sinema ile geleneğin ‘kültür’den tasfiye edildiğini söylemektedir. (Benjamin, 2002: 55) Ayrıca Robot kelimesinin mucidi olarak bilinen Karel Çapek’in 1921 tarihli Rossumun Akıllı Robotları isimli teknik ve toplum ilişkisini sorguladığı tiyatro oyunu, Alemşumul Suni Adamlar Fabrikası adıyla Türkçe’ye de çevrilmiştir. Teknik, tek başına belirleyici olmasa da, modern dönemin ulus devletlerin doğuşunda ve gelişimin de, tekniğe addedilen bu değer, yalnızca batıyı değil dünyanın geri kalanına yapılan teknoloji transferinde de yeni kimlik arayışlarının şekillenmesinde destekleyici görevi görmektedir. (Altun, 2000: 136)

Bu hâkim tanımlardan anlaşılacağı üzere ulus devlet ve teknik veya teknoloji arasındaki ilişki, ulus devletin örgütlenmesini doğrudan etkileyen, rasyonel organizasyonlar olarak bürokrasiler nezdinde modern ulus devletlerde ortaya çıkan teknik fetişsizizminin kavramsal kökenlerini anlamaya yardımcı olacaktır. Nitekim teknik araçların araştırmalarda ilgi odağı olması durumu belirgindir.

Kanada yazınında ulusal kimlik oluşturma, teknoloji ve toplum arasındaki ilişkiler üzerine araştırmalar 1950’lere; Marchall McLuhanve Harold A. Innis’e kadar dayanan eski bir yazına aittir. (Wall, 2011: 200) Innis’in İmparatorlukları; parşömen, kil, taş, kâğıt, heykeltıraşlık gibi teknik araçları kullanımıyla, zaman ve mekân arasındaki örgütlenmeyle olan ilişkisine göre tasnif ettiği araştırmaları (Innis, 2006: 28), McLuhan’ın toplumları kullandıkları kitle iletişim aracına göre kulak ve göz toplumları olarak sınıflandırdığı (McLuhan, 2001: 29) tespitleri uyarınca teknik aracı mesaj olarak tanımladığı ünlü “araç mesajdır” tespitinin teorik temellerini ve ilaveten küresel köy kavramını ortaya attığı dönemdir. Ayrıca Daniel Lerner’in bir teknik araç/ürün olan radyo ve televizyonla Modernleşme’yi Ankara’nın bir köyü olan Balgat’ta test ettiği ve mahalle bakkalının mahalle muhtarından kitle iletişim aracını/ürününü daha fazla tüketmesi nedeniyle daha modern eğilimler gösterdiği (Lerner, 1968: 8) sonucuna vardığı 1950’li yılların teknik ürün fetişizmi olarak yorumlanabilecek tespitler yine aynı döneme aittir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından, uzaya gönderilen radyo istasyonu Sputnik-1 ve bir yıl sonra gönderilen ikinci uydu Sputnik-2’nin, ABD’de Sputnik Sendromu olarak ifade edilen travmaya dönüşmesi (Johnson, 2018: 30) teknik araca yüklenen toplumsal değer yansımalarıdır.

Bu döneme dair yazında; teknoloji ürünlerinin ve ulusçuluğun dönemlere göre birbirlerini desteklediği, modernliğin sonucu olan ulus devletin kimlik meşruiyetini, teknoloji araçlarında, ulus devlete dair sembollerle meşrulaştırdığı sıkça ifade edilir. (Adria, 2010: 48) Kanada’da; ABD ‘den teknoloji ithalatı ve ulusal ekonomiyi zayıflatan ABD’li şirketlerin yoğunluğu, tekno nasyonalizm başlığında uzun yıllara ait bir tartışma konusudur. (Sa, 2013: 44) Ayrıca Kore’nin Japonya ve Kuzey Kore karşıtı, II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdiği, konfüçyusçuluk ve milliyetçiliğin harmonisi

politikalarını teknolojiyle birleştirdiği kalkınma modeline (Atay ve Karsan, 2012: 63) ilaveten teknolojinin nükleer rekabette uluslararası ilişkilerin belirleyicisi olduğu bu yıllarda tekno milliyetçilik, ulusal aidiyetin ve uluslararası itibarın aracı olarak görülür. (Nielsen ve Knudsen, 2010: 92)

David Edgerton'a göre; Sovyetler Birliğinde radyoyu icad eden olarak görülen; Aleksandr Stepanoviç Popov, İspanyollar için havacı Juan de la Cierva, Macarlar için tükenmez kalem icad eden Ladislao Jose Biro, Fransa'da Pastör (Edgerton, 2007: 3) dönemlerinin tekno milli kahramanları olarak görülmektedir. Stalinin Şahinleri'ne karşı Charles Lindberg'in Atlantik okyanusu üzerinde ilk uçuşunu tüm batının yüceltmesi (Edgerton, 2007: 4) aynı hissiyatın tezahürleridir. Avrupa'da Jet Motorlarının babaları olarak bilinen İngiliz Frank Whittle'ın, Alman Hans von Ohain'ın II. Dünya savaşı öncesine ait üretimlerinin sergilendiği; Londra'daki Bilim Müzesi, Münih'teki Deutsches Müzesi (Giffard, 2014: 68) ve Washington'daki Smithsonian Enstitüsü yine batı ve teknik üstünlüğünün tarihi simgelerini sergileyen hissiyatın önemli merkezleri olarak görülür. Yalnızca ulus devletler değil, Katalanlar gibi devleti olmayan bölgelerde de tekno milliyetçiliğin izleri görülür. Alvarez'e göre; Katalan Endüstri mühendisleri, 1929 Ekonomik Buhranı ve İspanya iç savaşından sonra, Katalan kimliğini teknokrasi ile birleştirdiği teknoloji terimlerine dönüştürmüştür. (Alvarez, 2018: 247)

İlaveten, mühendislik alanındaki bilimsel araştırmalarda da tekniğin fetiş haline getirildiği metaforlara rastlanır. İvan Sutherland'in Artırılmış Gerçekliği ilan ve icad ettiği araştırma projesinin adı Demokles'in Kılıcıdır. (Sutherland, 1968: 757) Simon bilgisayarlarının mucidi olarak yapay zekânın da temellerini atan Edmund Berkeley 1949 yılında gelecekteki düşünen bilgisayarlar ile insan ilişkisini, Frankenstein'in yaratıcısı ile olan ilişkisi ile kıyaslar. (Berkeley, 1961: 180) Teknik ve toplum arasındaki bu ilişki distopyaların da konusudur. Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya'da resmettiği; tarihi, duyguları ve geçmişi aşağılayan Ford (tanrımız) (Huxley, 2000: 24) ve Yevgeny Zamyatin'in Biz'de resmettiği her şeyin sayısal kodlardan oluştuğu ve 112 dinleme salonunda 20. yüzyıldan kalma bir kitabın kötülendiği 26.yüzyıla ait dünyaya dair (Zamyatin, 2016: 19) distopik kurgularda, tekniğin kutsanmasını gözlemleyebilmek mümkündür.

Anthony D. Smith'in Milletlerin Doğuşu başlığında incelediği gibi modern öncesi dönemde etnik bir devlet olsa da "hem teknoloji hem de siyasî irade açısından bakıldığında tekbiçimlilik ve biriciklik, eşsizlik yönünde çifte bir dürtünün eksikliği söz konusudur". (D. Smith, 1994: 114.) Bu dürtü Fransız Devriminin yurttaş devletinde, yalnızca bölgesel bir sınırdan millet kurma arzusuyla değil teknoloji ve ekonomi ilerlemesiyle anlam bulacağı bir bağlama dönüşecektir. (Hobsbawm, 2010: 24-25)

Fetish, kelime anlamı olarak; birisinin aşırı derecede ilgilendiği ve anlam yüklediği etkinlik veya nesne olarak tanımlanmaktadır. (Cambridge, 2020) Modern ulus devletle teknik arasındaki bu

belirlenimci ilişkinin fetiş (fetiş) kelimesiyle anılması, kelimenin anlamının etkinlik alanı bulduğu anlatılan kavram ve olgularla ilgilidir. David Harvey; teknoloji fetişizmi sebepleri ve sonuçları başlığında, teknoloji ürünlerinin donanım ve yazılımlarının örgütlenme biçimlerinin ürettiği yeni dünyadan söz eder. Harvey'e göre teknik araçlara yüklenen olağan üstü değer, yalnızca kişisel, kültürel veyahut toplumsal ilişkiler değil aynı zamanda finansal alanda, endüstriyel imalatta ve ulusların yönetiminde farklı coğrafyalarda yerel, bölgesel ve hatta uluslar üstü ilişkiler üretir. (Harvey, 2003: 10) Harvey'in tespitinden hareketle 20. yüzyılda teknolojik fetiş denilebilecek ulusal, uluslararası ve bireysel ilişkileri çoğaltabilmek mümkündür.

Bu bağlamda; 20.yüzyıla dair ulus devlet, teknik ve milliyetçilik arasında teknolojik fetiş denilebilecek bu kapsamlı tanım ve olgulara dair bağlar ve özellikle David Edgerton'un tekno-milliyetçilik olarak görülen kahramanlara yönelik tespitleri ile birlikte toplumsal, idari ve kültürel birçok somut teknik-milliyetçilik ilişkisine rağmen tekno-milliyetçilik kavramının yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkacak olması ve daha sonra güncel olarak neo-tekno milliyetçilik olarak adlandırıldığı kavramların anlaşılması için dönemselsel olarak açıklandığı olguların incelenmesi gerekmektedir.

2. Japon Atılımının Tanımlanması: Tekno-Milliyetçilik Kavramı

Ulus devlet-teknik ve milliyetçilik ilişkisine ilişkin tarihi kavram ve olgularla birlikte tekno milliyetçilik kavramı, 1987 yılında Robert B. Reich'in *Atlantic Monthly*'de yayınlanan *Tekno Milliyetçilik Kavramının yükselişi (The Rise of Techno-Nationalism)* isimli makalesinde ilk kez dile getirmesiyle kavramsallaştırılacaktır. 1990'lı yıllarda Japon ekonomisinin büyümesiyle, 1987 yılında Robert Reich tarafından Amerikan teknoloji ilerlemesinin Japonlar tarafından sorgulanması (Karaoğuz, 2016: 36) olarak tanımlanan kavram, OECD 1992 Nisan Raporunda bölgeselcilik (regionalism) olarak tanımlanmakta, Asya Pasifik bölgesine artan ticari ilgi ve olası Japon büyümesiyle ortaya çıkabilecek muhtemel bölgesel ekonomik bloktan söz edilmektedir. (OECD, 1992: 17) OECD raporunda temel odak noktası, AB'nin gümrük birliği benzeri bölgesel alternatif bir asya gümrüğü ortaya çıkma ihtimalidir. Nelson ve Rosenborg bir sonraki yıl; yalnızca Kore, Tayvan değil, tüm gelişmekte olan ülkelerde ki bu durumu şöyle ifade etmektedir;

(...) Bir ulusun firmalarının teknolojik yeteneklerinin rekabet gücünün önemli bir kaynağı olduğuna dair güçlü bir inancı birleştiren, bu yeteneklerin tümünün bir alanda olduğu inancını birleştirerek bir araya getiren, havada "tekno-milliyetçilik" olarak adlandırılabilir şeyin yeni bir ruhu var. (Nelson vd., 1993: 3)

İlave olarak; Japonya'lı mühendisler arasında teknoloji ithalatından kurtulmak için güçlü bir milliyetçilik motivasyonu olduğu bildirilmektedir. (Nelson vd., 1993, s.96) Tekno-milliyetçilik kavramı sonrasında Japonya özelinde Asya Pasifik ülkelerinin korumacı ve müdahaleci politikalarını tanımlamak için kullanılmaya başlanır. (Kennedy, 2013, s.911) Morris Low'a göre Japonların bu yıllarda tekno-milliyetçi olarak tanımlanan atılımı, tekno-milliyetçi politikalarla değil, II. Dünya Savaşı sonrası temelleri atılan ekonomi milliyetçi politikalarla ilgilidir. Çünkü savaş sonrası güçlü

ordu güçlü Japonya politikası, ulusal refahı merkeze alan ve refahı teknoloji ürünleriyle kimlik haline getirmiş kolektif bir harekete dönüşür. 1960'ların Sony portatif televizyonları, Japon mühendislerinin gururu olarak reklamların sloganı olmuş, Made in Japan bir sembol haline gelmiştir. (Low, 2003: 203)

Takip eden yıllarda, Japonların Amerika Birleşik Devletleri'nde artan doğrudan yatırımları ve ABD'nin teknoloji ve ekonomide değişen rolü (Stoneman, 1996: 809) teknomilliyetçilik ve teknoglobalizm ikilemi olarak ortaya çıkacaktır. Tekno globalizm teknolojiyi rekabet değil küresel iş birliği fırsatı olarak görürken, tekno milliyetçilik ulus devleti, yerel çıkarları gözetmesi gereken korumacı aktör olarak görmektedir. (Shim ve Shin 2019: 96) Teknoloji küreselleşmeciliğinin, yerli teknoloji ürünlerinin desteklenmesi anlamında, liberal teknoloji politikalarının zıttı olarak ifade ettiği kavram, (Taşçı ve Güder, 2008: 50) ekonomik ve teknolojik yenilikler arasında politika ikilemi (dilemma) olarak tanımlanır. (Montresor, 2000: 400)

Literatürdeki tüm araştırmalarda ağırlıklı savaş sonrası çağda tüketici teknolojisiyle açıklanan Japon atılımının açıklanması için erken dönem uygulamaların anlaşılması gerekmektedir. Japonya'nın Meiji restorasyonunda (1870-1912) uyguladığı askeri kendine yeterli ve güçlü ordu politikası, (1941-1945) savaş sonrası dönemde yerli üretimin maximizasyonunun ön plana çıktığı, II. Dünya savaşının bir sonucu olarak savunma sanayini bağımlılıktan kurtarma çabaları, üretimde anıldığı biçimiyle tekno-milliyetçi savunmada sivil-askeri entegrasyon politikası (kokusanka) olarak devam etmiştir. Savunma, Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı (METI) ve Dış İşleri Bakanlığı'nın birlikte yürüttüğü politikalar dizisi, üretimin savunma hattı olarak görüldüğü ulusal politikalara dönüştürülmüştür.

Japon atılımının nasıl büyüdüğüne odaklanan hâkim tekno-milliyetçilik araştırmalarından farklı olarak; Japonya'da tekno milliyetçiliğin güncel olarak finansal durgunlukta görüldüğü gibi başarısız olmasının nedenleri; artan kalkınma maliyetleri, kısıtlı savunma bütçesi ve kamu ihalelerinde sivil yükleniciler için azalan kar marjları olarak açıklanmaktadır. (Hughes, 2011: 475) Hughes'a göre Çin'in Japon tekno milliyetçiliğinin başarısızlığından alması gereken en büyük ders, savunma harcamaları ile yerel ihaleler arasındaki zıt eğilimdir. Savunma harcamalarında kontrolsüz teknoloji ürünleri yatırımı yerine, seçilen anahtar teknolojilere yönelmesi, sivil-askeri entegrasyon modelinde kar arayan yatırımcıların, savunma dışı sektörlere ilgi göstermesine engel olacaktır. (Hughes, 2011: 476) Nitekim Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü verilerine göre; Japonya 2017 yılında gayri safi milli hâsılasının %0,8'ini savunma harcamalarına harcamıştır. (S.İ.P.R.I, 2017)

Bu görüşe göre; Yalnızca öz yeterli sağlayacak savunma harcaması modeli sivil askeri entegrasyonla uyumsuzluğa (kar arayan müteşebbislerin savunma sektörüne ilgi göstermemesi) neden olmuş ve 2014 yılına kadar silah ihracatı da yapmayan Japonya'da savunma sanayinde anahtar teknolojilerin üretimini yavaşlatmıştır.

Iwabuchi'ye göre 1950 ve 1960 larda batıda fiyat performans ve kalite olarak yükselen Sony ve Matsushita tüketici teknolojisi ürünleri, 1980'lere kadar özgünlüğüyle değil batıdaki ürünleri absorbe etmesi ve yeniden üretmesiyle, bir başka deyişle yenilikçiliği taklitte anılmaya başlanmıştır. Örneğin VCR teknolojisi, Amerikalı bir firma tarafından geliştirilir ancak teknik ürünü son tüketiciye uygun hale getiren Sony, Matsushita ve JVC'dir. (Iwabuchi, 2002 : 49) Francis Fukuyama'nın 1989 yılında ortak pazar ve ortak ilkeler çevresinde şekillenecek VCR'nin zaferi olarak kutladığı (Fukuyama, 2014: 151) yeni dünya, yeni söylemlere sahne olacaktır. Bu dönem Japon ürünlerinin özgünlüğü ile batıda Japonya'ya ve Japon firmalarının ürünlerine yönelik tekno oryantalist söylemlerin başladığı dönemdir. Robins ve Morley'in 1995 yılında *tekno oryantizm; Japon paniği* başlığında çözümlediği, Fransız Başbakanı Edit Cresson'unsöylediği gibi "bütün gece ayak uydurmanın yollarını düşünen küçük sarı adamlar" dünyayı ele geçirmeye çalışmaktadır. (Morley ve Robins, 2002: 147)

Amerikalılar özelinde küreselleşmenin ruhuna ters biçimde batıda Japonlara karşı yükselen kültürel şovenizm (Morley ve Robins, 2002: 147) Fukuyama'nın VCR'nin zaferi olarak tanımladığı globalizmin zaferiyle düşünüldüğünde çelişkiler barındırır. Globalizmin kutsayarak doruk noktasına taşıdığı teknik yenilikler pazarında, Japonların teknik yenilikleri absorbe etmesi ve globalizmin yeni bir ortağı olarak ortaya çıkması öngörülemez bir durumdur. Ayrıca Japonlara yönelik "mutant Ninja kaplumbağalar" söylemleri de aynı dönemin tekno-oryantalist (Yetim, 2012: 216) söylemleri arasındadır. Edward William Lane gibi oryantalistlerin sürekli vurguladığı Batı'nın su götürmez teknoloji üstünlüğüne (Said, 1998: 333) yönelik tarihi oryantalist söylem, doğuya özgü olanı (Orient) ayırt etmeyecek ve teknik/teknoloji bağlamında yeniden ortaya çıkacaktır.

Bu doğrultuda havada "Tekno-Milliyetçilik denilen bir şeyin kokusu var" tanımıyla; Nelson'ın 1993 yılında derlediği eserde, Hiroyuki Odagiri ve Akira Goto, Japonya'nın savaş sonrası tüketici teknolojisindeki başarısını beş madde de tasnif etmektedir. Buna göre; birincisi, savaş sonrası olmasına rağmen; Amerika, Avrupa ve Japonya arasındaki teknik kapasite farkı kapanmayacak durumda değildir. İkincisi; Japonya, yeni ürünler değil yerli ürünleri tamamlayacak ürünleri ithal etmektedir. Üçüncüsü bu nedenden dolayı Meiji dönemi ve öncesi kültüre aşina mühendislerin de birikiminden faydalanmaktadır. Dördüncüsü; Meiji restorasyonu döneminde kurulan eğitim fakültelerinden mezun olan mühendisler Batı teknoloji ürünlerini absorbe etmekte oldukça başarılıdır. Beşincisi ise yeni teknolojilerin yerli ve yabancı girişimlerle ithal edilerek tersine mühendislik uygulamalarına dönüştüğü ortak girişimleri yöneten mühendisler arasında milliyetçilik denilebilecek yaygın ve güçlü bir tutkunun var olduğudur. (Nelson vd., 1993: 96)

Morley ve Robins'in belirttiği gibi; Manhattan'daki Rockefeller Center'ı Japon gayrimenkul şirketlerinin satın alması, Sony'nin ünlü CBS kayıt stüdyolarını 1988 yılında, Columbia Pictures'ı 1989 yılında satın alması, Matsushita'nın 1990 yılında MCA Universal'ı satın alması, Temsili değeri

en büyüğü olan; Pioneer'ın Largo Entertainment'da satın aldığı hisse ile birlikte "The Sunday Times'da 1989 Ekim'in de Japonya Batı Modernliğini sorgulamaya çağrı yapıyor" manşetine zemin hazırlayacaktır. (Morley ve Robins, 2002: 149-150)

Japonyanın, savaş sonrası tüketici teknolojileri atılımının ortaya çıktığı dönemi tanımlamak için tekno- milliyetçilik kavramının ortaya çıkması, devlet, teknik ve milliyetçilik ile ilişkilendirilebilecek birçok kavram ve olguya rağmen, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ertesinde, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde batı ekonomilerini sarsacak teknoloji tabanlı ekonomik çekim merkezi ihtimalini tanımlamak için kullanılması, tarihi akış içinde Morley ve Robins'in tespitlerinde görüldüğü gibi E.Said'in kavramını hatırlatan oryantalist çelişkiler barındırmaktadır. Bu tespitin sağlamasını yapacak bir başka geçerli durum, literatürde Çin ve Asya ekonomilerinin artan Neo-Tekno Milliyetçilik araştırmalarında kavramsallaştırılması sorunudur.

3. Çin ve Yükselen Asya'nın Tanımlanması Sorunu: Neo-Tekno Milliyetçilik

Ulusal sınırlarda yeniliği ve bürokrasinin yeniliği takip etmekte zorlanması nedeniyle özel girişimleri teşvik eden ve güncel tanımlara göre uygulanmaya devam eden neo tekno milliyetçilik (M.E. Sharpe, 2003: 22) kavramı, ilk kez Astushi Yamada tarafından 2000 yılında dile getirilmiştir. Neo-tekno milliyetçiliğin tekno milliyetçilikten farkı artık ithal ikameci teknoloji transferine izin vermemesi ve çok uluslu şirketlerin ağ yönetimi gücünü tersine çevirme kabiliyeti olarak açıklanmaktadır. (Felker, 2009: 476) Bu yeni süreç ise yeni bir kavramla internet ve globalizm ile tanımlanmaktadır. Felker'e göre Tayvan'da 1980 yılında kurulan Hsinchu Bilim Parkı, Güneydoğu Asya'da globalizmin ilk örneğidir. (Felker, 2009: 476) Globalleşme ve Lokalizasyonun aynı anda vücut bulduğu globalizm tanımı doğrultusunda, aynı yılda Türkiye'de kavram; her ülkeye giren tekno globalci bilgiye karşı ulusal teknolojik birikimin korunması açıklamasıyla tekno ulusçuluk (Erdal, 2000: 24) olarak tanımlanmaktadır. Wen Hua-Kuo'ya göre tekno milliyetçilik; Asya devletlerinin ana çerçevesini çizdiği, yalnızca milliyetçiliğin teknikle ilintili toplumsal sonuçlarını değil aynı zamanda bilimin sosyal normlar tarafından desteklenmesini sağlayacak teknopolitiği ifade etmektedir. (Kuo, 2011: 1201)

Çin'in, mobil telefon endüstrisinde 3G teknolojisinin geliştirilmesinde uyguladığı, yabancı şirketlerle uluslararası iş birliklerinde ve devletler arası ittifaklardaki normlarda pragmatik ve aynı zamanda küreselleşmeci fakat ulusal sınırlarda müdahaleci stratejisi, neo-tekno milliyetçilik olarak tanımlanmıştır. (Shim ve Shin, 2016: 199) IP tv üretim politikasında yürüttüğü stratejide Çin'in küresel iş birliği yerel müdahale stratejisinin dışına çıkarak uluslararası iş birliği yapmadığı ve yalnızca yerel üretimi desteklediği duruma göre değişen farklı politikaları neo teknomilliyetçilik kavramıyla tartışılmaktadır. (Shim ve Shin, 2019: 96) Miremedi'ye göre İran'daki kök hücre

çalışmaları gibi Asya ülkelerindeki teknoloji ilerlemelerinin tekno-milliyetçilikle tanımlanması, teknik gelişimi bölgelere ve tarihi dönemlere indirgeyen Batı'ya ait bir meta anlatıdır. (Miremadi, 2013: 6) İran Bilgi ve İletişim Teknolojileri Bakanı Mohammad Javad Azari Jahromi'nin globalizme ve tekno-milliyetçiliğe aynı anda inanmamız paradoks dolu bir alanı teşkil etmektedir. Bu sebepten globalizmin bir gereği olarak Huawei'nin 5G çalışmalarına izin vereceğiz (World Economic Forum, 2019) beyanati da kavramın sorunlarını ortaya koymaktadır. Yalnızca kök hücre çalışmalarının değil, İran, Hindistan ve Pakistan'ın uzay çalışmalarının uzay teknomilliyetçiliği olarak adlandırılması (Johnson-Freese, 2014: 20) ve Endonezya'nın II. Devlet Başkanı Suharto döneminde başlattığı uçak sanayi seferberliğinin de tekno-milliyetçilik araştırmalarına (Btzinger, 2017: 303) konu olması bu görüşü haklı çıkarmaktadır. Btzinger'e göre Asya ülkelerinde tekno-milliyetçilik, teknik gelişmenin gelişim aşamalarında ileri teknolojilere bağımlılığı bitirmeyi hedefleyen emekleme aşamasında bir koltuk değneği gibi kullanılan kalkınma modelidir. (Btzinger, 2017: 197)

Bütün bu tanımlarla birlikte, Asya'ya yönelik yapılan tekno-milliyetçilik tanımlarının ortak noktası, Cheung'a göre Kuzey Kore, Tayvan, Çin, Hindistan ve Endonezya'nın tümünde görülen güvenlik ve prestijin kaynağı olarak teknoloji yeniliklerinde şekillenen tekno-milliyetçi dürtülerin kökenidir. Bu; 1940-1950'lerin son dönemine ait savaş, kaos ve işgal korkusudur. (Cheung, 2017: 313) Tekno Milliyetçilik Kavramı ve Japonya örneğinde olduğu gibi Neo-Tekno Milliyetçilik Kavramının anlaşılması için Çin'inde aynı dönemlere ait öyküsünün incelenmesi gerekmektedir. Mao Zedong'un 1950 yılında başlattığı büyük atılım planında atılan agresif adımlarda, çiftçiler komünler halinde Sovyet modeli ağır sanayi kalkınması ve çelik üretimi için kolektifleştirilmiş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden getirilen teknik uzmanlarla yeni bir kalkınma hamlesi planlanmıştır. Çin'in çiftçi komün kalkınma planı acı bir başarısızlık deneyimleyecek olsa da 1956 yılında Two Bombs One Sattelite (iki bomba bir uydu) projesinde kıtalar arası balistik füze, bir yapay uydu ve nükleer bombaları test ettiği projesi önemli bir dönemi aralayacaktır. (Baum, 1979: 33) Çin iki bomba ile Japonya'ya II. Dünya Savaşında atılan bombalara atıfta bulunmaktadır. Bu adımların ardından daha önemlisi, Deng Şiaoping'in temelini attığı ve ölümünden sonra başlayacak dört modernizasyon projesinin hedefleridir. Dört modernizasyon projesi; Tarım, Sanayi, Ulusal savunma, Bilim ve Teknoloji başlıklarında teknolojik atılımı tarım, sanayi ve savunma alanlarına yaymak ve Çin değerleri ile serbest piyasa ekonomisini barıştırmak gibi zorlu bir amaç taşımaktadır. (Nee, 1979: .28)

Çin; 1977'de başlayan dört modernizasyon sonrası 1994 yılında ilk kez, teknik gelişim için gerekli gördüğü internete bağlanmış ve Batı'da adlandırıldığı şekliyle Büyük Güvenlik Duvarı, Çin'de adlandırıldığı şekliyle Altın Kalkan Projesini uygulamaya sokmuş ve bir milyardan fazla Çin'li sisteme kaydedilmiştir. (Eko, Kumar & Qingjian, 2011: 5) Kendisine has internet dünyası olan ve Google, Facebook, Twitter gibi Batı'ya has uygulamaların yasak olduğu Çin'de QQZone, Weibo, Wechat gibi benzer uygulamaların kullanımı yaygındır. (Binark, 2017: 285) Guanksi, Mianzi,

kırmızı zarflar gibi konfüçyüsçü kavramları WeChat kırmızı zarflar örneğinde görüldüğü gibi internete has dünya ile birleştiren Çin'de (Choong, Lacka, Li ve Chan, 2018: 622) borç takibi amacıyla kurulan ve eyaletlerde sosyal takip sistemine dönüşen sosyal kredi sistemleri (Wong, Dobson, Keane ve Rawnsley, 2019 s.223), dönemin önemli güncel teknik aracı olarak 1999 yılında Facebook'tan 5 yıl önce QQ ile başlattığı Tencent, Youku, Momo, Tiktok gibi yıllar içinde geliştirdiği kendine has internet uygulamaları dünyası (Wang, 2016: 25), 5G, Fintech'ler ve Blockchain özelinde birçok yeni enformasyon teknolojisinin merkezi konumuna (Dillon, 2013: 13) gelmesi ile dijital dönüşümün öncüleri arasında yer almaktadır. Huawei ve 5G teknolojisi'nin öne çıktığı fakat tüm sektörlerde yürüttüğü rekabetçi politikalarla (Shi ve Chung, 2019: 436) dünya ekonomik forumunun 2017 yılında teknoloji titanlarının savaşı dünyayı nasıl değiştirecek isimli raporunda; dünyanın en büyük 10 teknoloji firmasından 4'ünün Çin'den olduğu bildirilmiştir. (World Economic Forum, 2017) Dikkat çekici başka bir olgu Huawei'nin; Sony'nin Japon atılım döneminde karşılaştığı tedbirlere benzer uygulamalarla karşılaşmasıdır. Nato Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Berlin Körber Küresel Liderler Diyalogu toplantısında yaptığı konuşmada, problemi, 5G teknolojisi problemi değil altyapı güvenliği ve yabancı mülkiyetinin esnekliğinin sınırlandırılması olarak ifade etmektedir. (NATO, 2019) Ayrıca ABD Başkanı Donald Trump döneminde Beyaz Saray Baş Danışmanı olan Steve Bannon'ın yapımcılığını üstlendiği tartışmaları henüz devam eden, Çin komünist partisi ile Huawei'nin bağlantılarını öyküleyen *Kızıl Ejderin Pençeleri* filmi de Çin'in Neo-Tekno-Milliyetçi olarak kavramsallaştırılan, Japonya ve Sony benzeri karşı söylemlerle yoğun olarak karşılaşacağını göstermektedir. (Imdb, 2019)

SONUÇ

Teknik, milliyetçilik, devlet ve ulus ilişkisine yönelik yapılan kapsamlı kavramsal açıklamalar ve olgulardan hareketle, Japonya'nın savaş sonrası tüketici teknolojileri ürünlerindeki atılımını ifade etmek için kullanılmış olmasıyla birlikte bu dönemden önce ismi tekno-milliyetçilik olmasa da tekniği bir araç olarak yüceltmesi yönüyle, ulus devletin hâkim yapısal özelliklerinden biri olduğu ve 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın ilk yarısında bunun toplumsal ve toplumlararası iklimde bariz izdüşümleri olarak görülebilecek yansımaları olduğu değerlendirilmektedir.

Ulus devletin, Modern ulus devletin ortaya çıkışında ve sonrasında Batı üstünlüğünün fazlasıyla öne çıkarılan ifadesi haline gelen teknoloji ilerlemesini, küreselleşme karşısında meşruiyet kaynağı olarak test ettiği görülmektedir. Tekniğin modern dönemde fetişleştirildiği uygulamaların neden olduğu toplumsal hafıza, dünyanın geri kalanında, teknik ilerleme vasıtasıyla kimlik alanları arayan milliyetçiliğin teknoloji ilerlemesinde vücut bulduğu karşı tepkileri ortaya çıkarmaktadır.

İran'ın kök hücre çalışmaları (Miremedi: 2013), Endonezya'nın havacılık endüstrisi (Btzinger: 2017) başlıklarında, Asya ülkelerinin spesifik olarak nitelendirilebilecek alanlarda yürüttükleri teknik atılımların tekno-milliyetçilik, neo-tekno milliyetçilik kavramlarıyla araştırma başlıklarında yer

almasına rağmen Güney Kore'ye yönelik bir ilgi olmaması, tekno-politik bir kavram (Kuo: 2011) olduğu izlenimi vermektedir.

Yalnızca Asya'da değil Dünya Ekonomik Forumunda tartışıldığı ibaresi ile tüm dünyada küreselleşme karşıtı geri tepme (World Economic Forum, 2019) olarak değerlendirilen Huawei'ye yönelik, Sony ve Japonya'ya yönelik tekno-oryantalist söylemleri (Morley ve Robins: 2002) oldukça andıran anti-Çin söylemleri (Imdb, 2019), yalnızca Asya'da değil tüm ülkelerde giderek görülecek biçimde teknik atılım merkezli kimlik arayışlarının artacağını göstermektedir.

Tekno-Milliyetçilik kavramının Neo-Tekno Milliyetçilik kavramına evrilmesinin Çin'in savaş sonrası Japon atılım döneminden farklı olarak, dört modernizasyondan miras kalan hem küreselleşmeci hem müdahaleci (Shim ve Shin: 2016) konjonktüre göre değişen uygulamalarını tanımlama sorunu olduğu görülmektedir. Neo-Tekno-milliyetçilik kavramı da tekno-milliyetçilik kavramı gibi tekno-politik belirsizlikler barındıran bir kavramdır.

Tekno-milliyetçilik ve neo-tekno milliyetçilik kavramlarının dönemsel serüvenlerinin doğru anlaşılması, Türkiye'de de teknolojik atılım hamlelerinde sıkça ifade edilen kavramın doğru kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Globalleşme ve yerelleşmenin bir arada kullanıldığı glocalizm (Felker: 2009) kavramının içeriğinde görüldüğü gibi ağ yönetimleri ve tahakkümler arasında var olan ve batı dışı toplumlara teknik ilerleme imkânları tanıyan internet çağının asimetric fırsatları, tek bir kavrama indirgenmemelidir.

Batı Modernleşmesinin şüphe götürmez teknolojik üstünlüğü olarak görülen teknolojik atılım hamlelerinin, Küreselleşme ve Dijitalleşme çağının fırsatlarıyla Asya ülkelerinin kalkınma politikalarında ağırlığını hissettirmesi, Made in China 2025 modeli doğrultusunda yalnızca teknolojik ürün odaklı değil disiplinler arası kalkınma politikalarının geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin; Japonya'nın tekno-milliyetçi olarak tanımlanan savaş sonrası dönemde yürüttüğü, Çin'in güncel olarak uygulamaya devam ettiği Neo-tekno milliyetçi olarak tanımlanan politikalarından ve 20.yüzyıldan günümüze kadar süregelen tecrübelerden hareketle, teknik ve toplum tasavvurunu içeren, kamusal kalkınma hedefi olarak tasarlanmış, yalnızca teknik ürün değil teknoloji ilerlemesinin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik sonuçlarını da önceleyen, sosyal normları destekleyen, multidisipliner ve küresel strateji belgesine ihtiyacı bulunmaktadır.

Teknik ve Toplum arasındaki aktüel ve küresel tasvirlerin, Japonya ve Çin tecrübelerinden hareketle, Türkiye şartlarına uygun kamusal kalkınma politikası hedefi haline getirilmesi, Türkiye'nin, dünya gündeminde cereyan eden güncel teknoloji ütopyaları ve distopyaları ikileminden çıkması ve rasyonel-millî politikalar üretmesi cihetinden önem ihtiva etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adria, M. (2010). *Technology and nationalism*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Akıncı, A. (2012). Modern Ulus Devletlerin Doğuşu. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:34, 61-70.
- Akıncı, A. ve Alptürk, H. (2020). Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısında Genel Durumu. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:47, 13-34.
- Altun, F . (2000). Modernleşme kuramı ve gelişme sorunu. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Sayı:2, 123-186.
- Alvarez, J.V. (2018). Seeing like a factory: Technocratic Nationalism in Catalonia 1930–1939. *History and Technology*, Cilt 34 (3-4), 235-258. doi: 1080/07341512.2019.1565745
- Anderson, B. (1995). Hayali cemaatler milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Atay, E. ve KARSAN, G . (2012). Kore ekonomik gelişiminin sosyo-kültürel dinamikleri: Yeni-Devletçi yaklaşım. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt 1 (1) , 29-73 .
- Baudrillard, J. (2013). Tüketim toplumu. (H.Deliçaylı, Ferda Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baum, R. (1979). A political perspective on China's four modernizations. *Columbia Journal of World Business*, Cilt 14 (2), 33.
- Benjamin, W.(2002). Pasajlar. (A.Cemal, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkeley E.C. (1961). *Giant Brains or machines that think*. Newyork: Science Editions.
- Binark, M. (2017, Haziran). Kırsal Çin'de sosyal medya kullanımı: ağlaşmış bireysellikler ve ahlaki çerçevelerin yeniden inşası arasındaki gergin hat. *Moment Dergi* , Cilt 4 (1) , 279-290.
- Bora, T. ve Gültekingil M. (2008). Milliyetçilik. İstanbul: İletişim.
- Btzingler, R.A. (2017). Asian arms industries and impact on military capabilities. *Defence Studies*, Cilt 17 (3), 295-311. doi: 10.1080/14702436.2017.1347871
- Calhoun, C.(2012). Milliyetçilik. (B.Sütçüoğlu, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cambridge Dictionary. *Meaning of fetish in English*. Erişim Tarihi:10.0.2020, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fetish>
- Cheung, T.M. (2017). Commentary on Asian arms industries and impact on military capabilities. *Defence Studies*, Cilt:17(3), 312-316. doi: 10.1080/14702436.2017.1345279
- Choong, A.Y.L. , LACKA, E., Lİ, B. ve CHAN, H.K. (2018, Temmuz). The role of social media in enhancing guanxi and perceived effectiveness of e-commerce institutional mechanisms in online marketplace. *Information&Management Journal*. Cilt 55(5), (621-632).

- D.Smith, A. (1994). Milli kimlik. (B.S.Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- D.Smith, A. (2002). Küreselleşme Çağında Milletler ve Milliyetçilik. (D.Kömürcü, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Dillon, M. (2013). Political change in China and the new 5Th generation leadership. *Himalayan & Central Asian Studies, Cilt17(3/4)*, 5–22.
- Egerton, David E.H. (2007). The Contradictions of Techno-Nationalism and Techno-Globalism: a historical perspective. *New Global Studies, Cilt 1 (1)*, 1-32. doi:10.2202/1940-0004.1013
- Eko, L., Kumar, A. ve Qingjian, Y. (2011, Eylül). Google this: the great firewall of China, the It Wheel of India, Google Inc., and internet regulation. *Journal of Internet Law, Cilt 15(3)*, 3–14.
- Erdal, M. (2012). Tekno-Güvenlik Problemlerinin Uluslararası İlişkilerdeki Yeri ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt (21 22)*, 23-34.
- Felker, G. (2009). The political economy of Southeast Asia's techno-glocalism. *Cambridge Review of International Affairs, Cilt 22(3)*, 469-491. doi: 10.1080/09557570903104016
- Fukuyama F. (2014). Tarihin Sonu ve Son İnsan. (Z.Dicleli, Çev.) İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gellner, E. (1992). Uluslar ve ulusçuluk. (B.E. Behar, G. G. Özdoğan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Giddens, A. (1994). Modernliğin sonuçları. (E.Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). Kapitalizm ve modern sosyal teori. (Ü.Tatlıcan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giffard, H. (2014). The Politics of donating technological artifacts: Techno-nationalism and the donations of the world's first jet engines. *History and Technology, Cilt 30 (1-2)*, 61-82. doi: 10.1080/07341512.2014.934056
- Harvey, D. (2003). The fetish of technology: causes and consequences. *Macalester International, Cilt 13(7)*, 3-29.
- Heidegger, M.(1998). Tekniğe ilişkin soruşturma. (D. Özlem, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Hobsbawm, E.J. (2010). 1780'den Günümüze Milletler ve milliyetçilik program mit gerçeklik. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hughes, C. W. (2011). The Slow Death of Japanese TechnoNationalism? Emerging Comparative Lessons for China's Defense Production. *The Journal of Strategic Studies, Cilt 34 (3)*, 451-479. doi: 10.1080/01402390.2011.574987
- Huxley, A. (2000). *Cesur yeni dünya*. (Ü.Tosun, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Innis, H.A. (2006). *İmparatorluk ve iletişim araçları*. (N.Törenli, Çev.), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Iwabuchi, K. (2002). Soft nationalism and narcissism: Japanese popular culture goes global. *Asian Studies Review, Cilt 26 (4)*, 447-469. doi:10.1080/10357820208713357
- Johnson, J. (2018). Sputnik and the space race. Newyork Cavendish Square: Publishing LLC.
- Johnson-Freese, J. (2014). The geostrategic, Techno-Nationalist push in to space. *OASIS - Observatorio de Análisis de Los Sistemas Internacionales, Cilt 20*, 9–22.

- Karaoğuz, H. (2016). *The political economy of innovation: technological nationalism executive interference and neo populism in the r&d sector in Turkey (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Central European University Doctoral School of Political Science Public Policy, Budabeşte.
- Kedourie, E. (1971). *Avrupada Milliyetçilik*. (M.H.Timurtaş, Çev.). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kennedy, A. B. (2013). China's Search for Renewable Energy: Pragmatic Techno-nationalism. *Asian Survey, Cilt 53 (5)*, 909–930. doi: <https://doi.org/10.1525/as.2013.53.5.909>
- King R.W., Yank K. (Yönetmen). (2019). *Claws of the Red Dragon*.(Film) ABD: Kevin Yang, Wang Nian Zhen.
- Kuo, W-H. (2011). Techno-politics of genomic nationalism: Tracing genomics and its use in drug regulation in Japan and Taiwan. *Social Science & Medicine, Cilt (73)*, 1200-1207. doi: 10.1016/j.socscimed.2011.06.066
- Lerner, D. (1968). *The Passing of traditional society: modernizing the middle east*. Toronto: The Free Press.
- Maalouf, A. (2000). *Ölümcül Kimlikler*. (A.Bora, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- M.E. SHARPE CHAPTER 2. (2003). Techno-globalism in the triad. *Japanese Economy, Cilt 31(2)*, 12–51. doi:<https://doi.org/10.1080/2329194X.2003.11045168>
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg galaksisi; tipografik insanın oluşumu*. (G.Ç.Güven, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Miremadi, T. (2014). The Role of discourse of Techno-Nationalism and social entrepreneurship in the process of development of new technology: a case study of stem cell research and therapy in Iran. *Iranian Studies, Cilt 47 (1)*, 1-20. doi:10.1080/00210862.2013.825507
- Montresor, S. (2001). Techno-globalism, techno-nationalism and technological systems: organizing the evidence. *Technovation, Cilt:21 (7)*, 399-412. doi:10.1016/S0166-4972(00)00061-4
- Morley, D. ve Robins, K. (2002). *Space of identity global media, electronic landscapes and cultural boundaries*.Newyork: Taylor&Francis Press
- Morris, L. (2003). Displaying the future: techno-nationalism and the rise of the consumer in Postwar Japan. *History and Technology, Cilt (19) 3*, 197-209. doi: 10.1080/0734151032000123945
- Nee, V. (1979, Temmuz). Political and social bases of China's four modernizations. *Columbia Journal of World Business, 14*, 23–32.
- Nelson, R. R. (Ed.). (1993). *National innovation systems : a comparative analysis*. Newyork: Oxford University Press.
- Nielsen, H. ve Knudsen, H. (2010). The troublesome life of peaceful atoms in Denmark. *History & Technology, Cilt 26 (2)*, 91–118. doi: 10.1080/07341511003750022
- Özkırımlı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*. İstanbul: Tesev Yayınları.

- North Atlantic Treaty Organization (NATO).(07..11.2019). *NATO at 70 - The bedrock of European and transatlantic security Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Körber Global Leaders Dialogue, Berlin. Erişim Tarihi:10.05.2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_170606.htm?selectedLocale=en*
- OECD Development Centre (OECD). (April/1992). *Working paper no:58 Japan's rapidly emerging strategy toward Asia . Erişim Tarihi:10.05.2020, <https://www.oecd.org/japan/1919438.pdf>*
- Sa, C., Kretz, A., ve Sigurdson, K. (2013). Techno-Nationalism and the construction of University Technology Transfer. *Minerva: A Review of Science, Learning & Policy, Cilt 51(4)*, 443–464. doi:10.1007/s11024-013-9242-x
- Said, E.W. (1998). *Oryantalizm (doğu bilim) sömürgeciliğin keşif yolu.* (N.Uzel, Çev.) İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Shi, Y., Chuns, J.H. (2019). A study on video content application based on mobile device platform in China. *Journal of Digital Convergence, Cilt17(10)*, 433–438. doi:10.14400/JDC.2019.17.10.433
- Shim, Y. ve SHİN, D. (2016). Neo-techno nationalism: The case of China's handset industry. *Telecommunications Policy, Cilt 40 (2-3)*, 197-209. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.telpol.2015.09.006
- Simmel, G. (2006). *Modern kültürde çatışma.* (T.Bora, E.Kalaycı, E.Gen) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shim Y. ve Shin D. (2019). Smartness in techno-nationalism? Combining actor-network theory and institutionalization to assess Chinese smart TV development. *Technological Forecasting & Social Change, Cilt 139*, 87-98. doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.09.004>
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (11 Aralık 2017). *Global arms industry: first rise in arms sales since 2010. Erişim Tarihi:10.05.2020, <https://www.sipri.org/media/press-release/2017/global-arms-industry-first-rise-arms-sales-2010-says-sipri>*
- Sutherland, İ. E. (1968). A head mounted three dimensional display. *Fall joint computer conference, Bildiriler, 9-11 Aralık 1968, 1.Kısım, (757-764)*, Association for Computing Machinery Publisher. doi: <https://doi.org/10.1145/1476589.1476686>
- Stoneman, P. (1996). Techno-nationalism and techno-globalism: Conflict and cooperation. *Journal of Economic Literature, Cilt 34(2)*, 809–810.
- Taşçı, K. ve Güder, G. (2008). Teknoloji politikalarında diasporaların yeri ve yazılım endüstrisinin gelişimine etkileri: Brezilya, Çin, Hindistan ve Türkiye örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt 3 (2)*, 49-60.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin eleştirisi.* (H.Tufan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wall, K. (2011). Technology and Nationalism. *Labour: Le Travail, Cilt: 68*, 200–203.

- Wang, S. (2016). *Social Media in Industrial China*. London: University College London Press.
- Weber, M. (1999). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. (Z.Gürata, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve otorite*. (H.B. Akin, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Wong, K. L. X., Dobson, A. S., Keane, M. ve Rawnsley, G. (2019). We're just data: exploring China's social credit system in relation to digital platform ratings cultures in Westernised democracies. *Global Media & China, Cilt4(2)*, 220–232. doi: 10.1177/2059436419856090
- World Economic Forum (WeForum)*. (03.07.2019). *The rise of techno-nationalism - and the paradox at its core*. Erişim Tarihi:10.05.2020, <https://www.weforum.org/agenda/2019/07/the-rise-of-techno-nationalism-and-the-paradox-at-its-core/>
- World Economic Forum (WeForum)*. (13.10.2017). *This map will change how you see the world's tech titans*. Erişim Tarihi:10.05.2020, <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/map-tech-titans-unicorns-china-united-states/>
- Yetim, N . (2012). İş ve örgüt yazınında oryantalist eğilimler ve “diğeri”nin yüzü. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Cilt 3 (24)* , 209-232.
- Zamyetin, Y. (2016). *Biz*. (A.Sezgentüredi, Çev.) İstanbul: Versus Yayınları.

SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GENEL SAĞLIK NEDENİYLE SINIRLANDIRILMASININ ANAYASAYA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

CONSTITUTIONAL CONFORMITY ASSESSMENT OF THE RESTRICTION OF FREEDOM OF TRAVEL DUE TO GENERAL HEALTH CONCERNS

Abdullah ABALI ¹

Öz

Soyut ve daha çok ahlaki bir kavram olan insan hakları, hukuki pozitif haklara dönüştürüldüğünde temel haklar ve özgürlükler haline gelir. Bu temel haklar ve özgürlüklerden olan kişi hakları yada negatif statü hakları kapsamında değerlendirilen özgürlüklerden biri de gerçek kişilerin hak taşıyıcısı olduğu seyahat özgürlüğüdür.

Bireylerin maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için özgürce seyahat edebilmelerini sağlamak ve bu hakkı tanımak demokratik devletlerin yükümlülüklerindedir. Ancak hukuk düzenince tanınan hakların sınırsız olmayacağı eşyanın doğası gereğidir. Kişilere tanınan hakların belirli koşullarda ve belirli sebeplerle sınırlandırılması da yine hukuk düzeni tarafından gerçekleştirilmektedir. Seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasında da genel sağlığın korunması makul bir sınırlama sebebi olarak görülmektedir. Hemen hemen bütün uluslar arası insan hakları belgeleri de bu hürriyetin genel sağlık sebebiyle sınırlandırılmasına cevaz vermektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne dek pek çok değişikliğe uğramış anayasamızın bugünkü halinde ise bu makul sınırlama nedeninin bulunmadığı görülmektedir. Bu sınırlama nedeninin bulunmaması bir salgın hastalıkla karşılaşan ve seyahat etmeyi kısıtlamak isteyen kamu otoritesini kamu sağlığını korumak için anayasaya aykırı davranmak durumunda bırakmaktadır. Bu çalışma ile temel haklar ve özgürlüklerden olan seyahat özgürlüğünün, 2019 yılı sonlarında Çin Halk Cumhuriyetinde ortaya çıkan ve 2020 yılında ülkemizde de görülen COVID-19(Yeni Korona Virüs Hastalığı) pandemisi nedeniyle sınırlandırılmasının 1982 Anayasasında yer alan sınırlama sebepleri bakımından değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Seyahat Özgürlüğü, Temel Haklar, Temel Hakların Sınırlandırılması, Genel Sağlık Nedeni*

Abstract

Human rights, which is an abstract and, mostly, a moral concept, become fundamental rights and freedoms when they are transformed into legal positive rights. One of the liberties considered within the scope of these fundamental rights and freedoms, or the rights of negative status, is the freedom of travel, in which real persons are rights holders.

It is the obligation of democratic states to ensure that individuals can travel freely to develop their material and spiritual existence and to recognize this right. However, it is by nature of the article that the rights granted by the legal order will not be infinite. The limitation of the rights granted to people under certain conditions and for certain reasons is also carried out by the legal order. In limiting freedom of travel, general health protection is seen as a reason for restriction. Almost all international human rights documents respond to the restriction of this freedom for general health concerns.

It is seen that our constitution, which has undergone many changes since the foundation of the Republic, has no reason for this reasonable (general health protection) limitation. The absence of this limitation causes the public authority, which faces an epidemic disease and wishes to restrict travel, to act contrary to the constitution to protect public health. With this study, the limitation of the freedom of travel, which is one of the fundamental rights and freedoms and which is put in effect due to the COVID-19 (the Novel Corona Virus Disease) pandemic that appeared in the People's Republic of China in late 2019 and in our country in 2020, will be evaluated in terms of limitation reasons in the 1982 Constitution.

Keywords: *Freedom of Travel, Fundamental Rights, Limitation of Fundamental Rights, General Health Reason*

¹ Avukat, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Müşavirliği, abduhabali@sdu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-0571-4227

1. GİRİŞ

İnsan hakları, üzerinde çok fazla söylem geliştirilen yalnızca hukuki değil pek çok açıdan kullanılan bir kavramdır. İnsan haklarının kodifiye edilmesiyle beraber pozitif hukukun bir parçası haline getirilmesi ve bireylerin devlet tarafından ihlal edilme potansiyeline sahip hakları yine devlet tarafından hukuki koruma altına alınmış, soyut olan insan hakları somut temel haklara dönüştürülmüştür. Soyut bir kavram olarak ortaya çıkan insan haklarının pozitif hukukun bir parçası haline dönüştürülmesi sürecinde bu hakların çerçevesini belirlemek ve hangi hallerde sınırlandırılacaklarını tespit etmek en önemli meseledir. Çünkü artık pozitif hukukun bir parçası haline getirilmiş olan yasal, anayasal veya uluslar arası hukuk normu o normlara tabi herkes için kural olarak bağlayıcıdır.

Temel hakların sınırlandırılması aslında temel hakların kullanım şeklini belirlemekte devletin bu haklara nereye kadar müdahale edebileceğini bireyin de bu haklar bağlamında devlet otoritesinden neler talep edebileceğini kural altına almaktadır. Bu bağlamda sınırlanmamış temel haklar kamu düzenini korumakta son derece zayıf kalacak hatta devlet denen mekanizmanın varlığını tehdit edecektir. Temel hakların, hakkın kullanımını ortadan kaldıracak kağıt üzerinde bir hak haline getirecek biçimde sınırlanması ise o hakkın hak taşıyıcıları için yok olması anlamına gelecektir. Bu nedenle sınırlamanın da bir sınırının olması zorunluluğunun kabulü gerekmektedir. Ülkemizde anayasal düzeyde bu sınırlama sınırı tespit edilmiştir. Gerçekten de anayasamızın 13'üncü maddesinde sınırlamanın sınırı ve koşulları belirtilerek hakların kullanım çerçevesi, sınırları ve sınırlama sınırları düzenlenmiştir.

Bireylerin kendi istekleriyle bir yerden bir yere gitmelerini ülke içinde yer değiştirebilmelerini sağlayan devletin dokunmama edimiyle yükümlü olduğu hürriyet ise seyahat hürriyetidir. Bu hürriyetin düzenlenmesinde sınırlama sebebi olarak, kamu sağlığının korunması temel insan hakları belgeleriyle 1924 ve 1961 anayasalarımızda sayılan bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak 1982 anayasasının ilk halinde genel sınırlama nedeni olarak sayılmasına rağmen 03.10.2001 değişikliği marifetiyle genel sınırlama sebeplerinin kaldırılmasıyla seyahat hürriyeti bakımından bir sınırlama sebebi olarak varlığını yitirmiştir.

Anayasal düzenleme bu şekilde iken, 01.12.2019 tarihinde Çin Halk Cumhuriyetinde ortaya çıkan ve 11.03.2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütüncü pandemi (küresel salgın) olarak ilan edilen COVID-19 (Yeni Korona Virüs Hastalığı) hastalığı ülkemizde de 11.03.2020 tarihinde görülmeye başlanmıştır. Bu salgın kapsamında, kamu otoritesi yurt çapında bir dizi önlemler almıştır. Bu önlemlerden 03.04.2020 tarihli ve 6235 sayılı İçişleri Bakanlığı genelgesiyle bazı kentlere giriş ve çıkışların sınırlandırılması ile seyahat özgürlüğü kısıtlanmıştır.

Bu çalışmamızda temel haklar ve özgürlüklerin sınırlandırılması açısından seyahat hürriyetinin sınırlandırılma koşulları, anayasa hukuku çerçevesinde ele alınarak COVID-19 (Yeni Korona Virüs Hastalığı) pandemisi kapsamında kamu otoritesi tarafından alınan önlemler Anayasa hukuku ekseninde tartışılacaktır.

2. Temel Haklar Kavramı

İnsan hakları kavramı tanımlaması zor kavramlardan biri olmakla beraber modern ve politik bir kavramdır. İnsan haklarının temel anlam ve fonksiyonu siyasi baskıdan korunma gereksiniminde ortaya çıkar. İnsan hakları, kişilerin doğal hakları olarak kabul edilmekte; evrensel, doğuştan ve toplum öncesinden gelen, mutlak, vazgeçilmez ve devredilmez haklar olarak tanımlanmaktadır. İnsan hakları teorisinin gerçek maksadı insanları pozitif olarak donatmaktan ziyade onları devlet aygıtının siyasal baskısından koruyacak şekilde insanların hürriyet alanlarını güvence altına almaktır. (Erdogan, 2007: 25) İnsan haklarının uluslararası ve ulusal düzeyde hukuksallaşması kişilerin insan haklarına ilişkin taleplerini siyasi doktrinler olmaktan çıkartıp hukuki normlara kavuşturmuştur. Bu süreçle beraber bir insan hakları hukuku ortaya çıkmıştır (Erdogan, 2007: 117). İnsan hakları, devlet öncesi haklardır. İnsan haklarına, devlet güvencesi sağlandığı takdirde “temel haklar” olarak isimlendirilirler. Temel haklar kavramı insan haklarıyla aynı anlamda kullanılabildiği gibi diğer bütün haklardan yararlanmanın temeli olan haklar anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca temel haklar ve hürriyetler anayasa ile tanınan hak ve hürriyetler veya uluslararası sözleşmeler ve demokratik anayasalarla tanınan hak ve hürriyetleri ifade etmek için de kullanılabilmektedir (Atar, 2017: 131). İnsan haklarının pozitif hukukta tanınması, düzenlenmesi ve sınırlanması durumu, bu hakları “temel hak ve hürriyetler” haline getirmektedir (Gözler, 2000: 123). Temel Haklar kavramıyla İnsan Hakları kavramları, anayasalarda farklı kavramlar olarak kullanılmaktadırlar (Gören, 2007: 40). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda da insan hakları ve temel haklar kavramları ayrı ayrı kullanılmıştır. Gerçekten de Anayasamızın 2’inci maddesinde devletin insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olduğu ifade edilmişken 12’inci maddesinde temel hak ve hürriyetler ifadesine yer verilmiştir. Madde metni her ne kadar tabii hak anlayışını ifade etmekte ise de aynı maddenin ikinci fıkrasında “temel hak ve özgürlüklerin kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.” ifadesini kullanarak tabii hak anlayışından uzaklaşmaktadır. Pozitif bir hukuk belgesi olan anayasalar, tanım gereği tabii hak anlayışını benimsemesi mümkün görülmemektedir (Gözler, 2000: 217). Sonuç olarak temel hak kavramı açısından öğretilerde bir görüş birliği bulunmasa da temel hak ile insan hakları arasında bir fark bulunduğu ve bu farkın da temel hakkın pozitif hukuk kaynağından gelen bir hak olması, insan haklarının ise pozitif hukukun üstünde, onun dışında bir kavram olması şeklinde ifade edilebilmektedir (Caniklioğlu, 2001: 469).

3. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması

İnsan haklarının dokunulmaz, vazgeçilmez devredilmez oluşu yani mutlak oluşları sınırlandırılmayacakları manasına gelmemektedir. Gerçekten de birçok uluslararası ve ulusal belgede insan haklarının sınırlanabileceği kabul edilmektedir (Öztürk, 2019: 134). Bugünün dünyasında temel haklar ve özgürlüklerin garanti altına alınmış olması son derece önemli olmasına rağmen; bu temel hakların taşıyıcısı olan insanların, temel hak ve özgürlüklerini denetim olmaksızın ve de aşırıya kaçarak kullanması, başta kamu yararıyla ve başka temel hak taşıyıcılarının haklarıyla çatışabilir. Bu sebeple, temel hakların kullanımı noktasında sınırlar çizilmektedir (Gören, 2007: 45). Hiçbir toplumun, hiçbir zaman sınırsız bir özgürlük anlayışını benimsemesi düşünülemez. Sınırsız özgürlüklerin anarşi ve neticesinde hürriyetsizlik doğuracağı bir gerçekliktir. Özgürlüklerin var olabilmesi ve hak taşıyıcıları açısından bir değer ifade edebilmesi için bu özgürlüklerin sınırlarının belirlenmesi, kullanım usullerinin gösterilmesi, çerçevesinin çizilmesi yani düzenlenmesi gerekmektedir (Kalabalık, 2017: 174). Bu düzenleme yapılırken, keyfi olabilecek kısıtlamalardan kaçınılmalı mümkün olduğunca hak ve özgürlüklerin alanı geniş tutulmalıdır. Bu noktada özgürlüğün asıl, sınırlamanın ise istisna olması prensibi demokrasiye ve hukuk devletine daha uygun olacaktır. Özgürlükleri sınırlarken amaç kamu düzeninin bozulmamasıyla beraber özgürlüklerin herkesçe kullanılmasını da sağlamak olmalıdır (Öztürk, 2019: 135).

İnsan haklarının mutlak niteliği sınırlandırılmasına bir engel teşkil etmemektedir. Hakların kullanımı belli bir eylemle ilişkili olması sebebiyle çoğu hakkın sınırları bulunmaktadır. Ayrıca hakların birbiriyle çatışması durumunda da sınırlarının belli olması gerekmektedir. Bu sınırların belirlenmesinde her hak için önceden öngörüle bulunmak mümkün olmadığından anayasalar ve uluslararası insan hakları belgelerinde genel ilke ve usuller benimsenmektedir (Erdoğan, 2007: 119). Gözler'e göre, temel hakların sınırlılığı ve sınırlandırılması ayrı kavramlar olarak ele alınmalıdır. Sınırlama, belli bir temel hak ve hürriyetin koruduğu alana dışarıdan müdahale ile bu alanın daraltılması iken sınırlılıkta ise hakkın koruduğu alana müdahale edilmesi ve bu alanın daraltılması hususu dışarıdan değil, bizzat o temel hak ve hürriyetin kendisinden kaynaklanmaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlılığı Anayasal sınırlar, nesnel (objektif) sınırlar ve içkin sınırlar olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir (Gözler, 2000: 220). Gören ise; bu sınırlılığın; doğrudan Anayasadan kaynaklanan sınırlar, yasa kaydı, anayasa içeriksel sınırlar şeklinde tipleştirilebileceğini ifade etmiştir (Gören, 2007: 45). Erdoğan'a göre de; özgürlük karinesi, kanunla sınırlama, nedene bağlılık ve meşru amaçların izlenmesi, demokratik toplumda gereklilik, öze dokunma yasağı olarak sınırlamanın temel ilkeleri beş kategoride belirtilmiştir (Erdoğan, 2007: 125). Sağlam'a göre ise soyut ve hiçbir içeriği olmayan özgürlük doğal olarak bulunmamaktadır. Temel haklar herhangi bir yasal veya anayasal sınırla dahi sınırlanmamış olsa bile nesnel içerikleri ve koruma alanları ile sınırlı bir kullanıma izin vermektedir. Bununla birlikte nesnel sınırların yanında her bir temel hak ve özgürlük, anayasada

korunan başka bir temel hak ve özgürlükle çatışması halinde çatıma oranında yasal sınırdan bağımsız ayrı bir sınırlamaya tabi olmaktadır. Bu ilkelerin ayrıntısına, çalışmamızın kapsam ve konusu gereği değinilmeyecektir.

4. Sınırlamanın Sınırı

Sınırlamanın sınırı kavramı, temel hak kullanımına getirilen sınırlamanın yasa koyucu açısından geçerli olan sınırlarını ifade etmektedir (Gören, 2007: 45). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası temel haklar ve hürriyetlerin sınırlandırılması rejimini olağan ve olağanüstü dönemler olarak iki ayrı sisteme bağlamıştır. Olağan dönemlerde temel haklar ve hürriyetlerin sınırlandırılması sistemi Anayasanın 13'üncü, olağanüstü hallerde ise Anayasanın 15'inci maddesinde düzenlenmiştir. Gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 13'üncü maddesinin metni; *“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”* ve 15'inci maddesinin birinci fıkrası; *“Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.”* şeklindedir. Bu çalışmanın kapsamı gereği yalnızca olağan dönem sınırlama rejimine değinilecektir.

Olağan dönem sınırlandırma nedenleri yani 13 üncü madde hükümleri dikkate alındığında; temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının şartları:

1. Sınırlama kanunla olmalıdır.
2. Sınırlama Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
3. Sınırlama anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olmalıdır.
4. Sınırlama temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunmamalıdır.
5. Sınırlama “demokratik toplum düzeninin gerekleri”ne aykırı olmamalıdır.
6. Sınırlama “lâik Cumhuriyetin gerekleri”ne aykırı olmamalıdır.
7. Sınırlama “ölçülülük ilkesi”ne aykırı olmamalıdır.

şeklinde ifade edilebilir (Gözler, 2001: 55). 13'üncü maddede açıkça belirtilmemiş olsa da Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2'nci maddesindeki hukuk devleti ilkesinden hareketle Anayasamıza göre “belirginlik ilkesi”nin de sınırlamanın sınırı olarak kabulü gerektiğini ifade eden yazarlar da bulunmaktadır (Gören, 2007: 50). Yukarıda ifade edilen 7 yedi sınırlama sebebi, 3 Ekim 2001 tarih ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi

Hakkında Kanunla getirilmiş sebeplerdir (RG: Mükerrer 24556). Sınırlama sebeplerini düzenleyen 13'üncü maddenin ilk hali; “*Temel hak ve hürriyetler. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.*

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.” şeklindedir. 2001 yılında 13'üncü madde yapılan değişiklikle temel haklar ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi sisteminin benimsendiği görülmektedir. (Aydın, 2008: 157)

Aşağıda 3 Ekim 2001 tarihli ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasanın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla getirilmiş yedi sınırlama nedeni ele alınacaktır.

4.1 Sınırlama Kanunla Olması Koşulu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 13'üncü maddesinin hem 2001 değişikliğinden önceki şeklinde hem de sonraki şeklinde temel hak ve hürriyetlerin kanunla sınırlanabileceği ilkesi kabul edilmiştir. İki hüküm incelendiğinde “ancak” kelimesi hükmün yeni şekline eklenmiş olsa da bu düzenlemeden farklı bir hukukî sonuç doğması mümkün değildir. Burada anlatılmak istenen yasa dışındaki bir düzenleme ile temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanamayacağıdır (Gözler, 2001: 56). Yasayla sınırlama koşulunu basit yasa kaydı ve nitelikli yasa kaydı olarak ayırmak mümkündür. Basit yasa sınırlaması Anayasanın sınırlamaya sadece bir yasayla izin verdiği temel haklarda söz konusudur. Bu sınırlama şeklinde, özgürlüğü sınırlayan yasada belli koşullar aranmamaktadır. Nitelikli yasa kaydında ise Anayasanın sınırlamanın yasayla yapılabileceğini ifade etmenin ötesinde, sınırlama getiren yasanın ya da sınırlamanın belli şartlara dayanmasını, belli amaçlara hizmet etmesini veya belli araçları kullanmasını öngördüğü temel haklar ifade edilmektedir (Gören, 2007: 47). Kanunla sınırlama şartı, temel hak ve özgürlükler alanında yürütme organının düzenleyici işlem yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Yürütme organı bir kanuna dayanmak koşuluyla, kanunun öngördüğü sınırlamaların ayrıntılarını ve teknik hususları düzenleyebilmektedir (Gözler, 2007: 136). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 104'üncü maddesinin on yedinci fıkrasının ikinci cümlesinde; “*Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez.*” hükmü yer almaktadır. İlgili hükümden anlaşılacağı üzere Anayasamızın ikinci kısmının üçüncü bölümünde yer alan sosyal ve ekonomik hakların kanunla sınırlama koşuluna istisna getirildiği düşünülebilir.

Ancak bu maddedeki ifade düzenlenebileceği yönündedir. Burada bir sınırlandırma değil düzenleme söz konusudur.

Kanunla sınırlama koşulunda ifade edilen, idarenin düzenleyici işlemiyle yasanın öngörmediği bir sınırlamanın konulmasının mümkün olmadığıdır.

4.2. Sınırlama Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olması Koşulu.

Anayasamızın 13'üncü maddesi temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak sınırlanabileceğine hükmetmiştir. Yani yapılacak bir sınırlama anayasanın hem sözüne hem de ruhuna uygun olmak zorundadır. Anayasanın sözü ifadesinde anlaşılması gereken doğrudan Anayasanın metnidir. Anayasanın sözüne uygunluk koşulu, daha çok Anayasanın temel hak ve hürriyetler için ek teminat veya özgül teminat getirmiş olması halinde önem arz etmektedir. Ek teminatlar, temel hak ve hürriyete özel ve daha yoğun bir koruma getiren teminatlardır. Bu teminatlar, kanun koyucuya temel hak ve hürriyetleri sınırlandırırken dokunamayacağı alanları işaret eder. Anayasa, bir hak ve hürriyeti sınırlama noktasında yasama organının yapamayacağı hususları da belirtmiştir. Bu hükümlerle Anayasa, kanun koyucuya yönelik yasaklama hükümleri ihdas etmiştir (Gözler, 2000: 223).

Anayasanın ruhu kavramı doktrinde tartışmalı bir kavramdır. Anayasanın bütünü ve bu bütünden çıkan temel anlam olarak tanımlayan yazarlar (Özbudun, 2002: 103) olmakla beraber, Anayasanın ruhu ifadesinden sınırlama yapılırken Anayasanın bütünü göz önünde tutulması anlaşılması gerektiğini savunan yazarlar da bulunmaktadır (Sabuncu, 2005: 62). Anayasanın ruhu terimini, Türk medeni kanununun 1'inci maddesinde yer alan hükümlerle bağdaştıran ve iktibas edilen İsviçre medeni kanununda geçen "yorumuna göre" ifadesinin iktibas esnasında ruhu ifadesiyle kanunumuza geçmesi ve bu nedenden hareketle anayasanın tamamına hakim olan ilke ve düşünceler esas alınarak, anayasa hükmünün öncelikle amaçsal yorumla elde edilecek objektif anlamının belirlenmesi gerektiğini ifade eden yazarlar bulunmaktadır (Atar, 2019: 143).

Gözler'e göre ise; Bir kavramın hukuken geçerli olması maddi varlığına bağlıdır. Bu nedenle "Anayasanın ruhu" kavramı hukuk dışı bir kavramdır (Gözler, 1999: 235). Anayasadaki bir başka maddenin içinde ayrıca ve açıkça anayasanın ruhu tanımlanmadıkça, Anayasanın 13'üncü maddesinde geçen Anayasanın ruhuna uygunluk koşuluna herhangi bir anlam verilebilmesi mümkün değildir (Gözler, 2000: 234).

Kanaatimizce anayasanın ruhundan anlaşılması gereken, Anayasa hükümlerinin bütününden çıkan yorumdur. Ancak pozitif bir hukuk belgesi olan anayasalarda hukuk dışı kavramların kullanılması halinde tanımlanması da gerekmektedir.

4.3 Sınırlamanın Anayasanın İlgili Maddesinde Belirtilen Sebeplere Bağlı Olması Koşulu

Anayasanın 13'üncü maddesinde yer alan temel hakları sınırlama koşullarından biri de sınırlamanın anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olmasıdır. Bu kural 2001 yılı Anayasa değişikliği ile getirilmiştir. Anayasanın 13'üncü maddenin eski şeklinin birinci fıkrasında ;*“temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğinin, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile... sınırlanabilir”*. hükmü bulunmaktaydı. Türk anayasa hukuku literatüründe bu sebepler “genel sınırlama sebepleri” olarak ifade edilmekteydi. (Gözler, 2001: 63) Ancak 2001 yılında yapılan değişiklikle bu genel sınırlama sebepleri kaldırılmıştır. 2001 değişikliği ile beraber Anayasada yer alan her bir temel hak ve hürriyete ilişkin maddede her hak ve hürriyetin niteliğine göre ayrı ayrı konulan sebepler yer almaktadır. Bu sebepler yalnızca ilgili maddede yer alan hak ve hürriyetler için geçerli olup, başka hak ve hürriyetler için kısıtlama sebebi olarak kullanılamayacaktır (Atar, 2019: 140). Örneğin, Anayasanın 23'üncü maddesi; *“Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.”* hükmü yer almaktadır. İlgili madde metninden de anlaşılacağı üzere, Seyahat hürriyetinin sınırlama sebepleri madde metninde belirtilenle sınırlı olup, başka bir nedenle sınırlandırılması mümkün olmayacaktır. Hatta yorum yoluyla dahi bu sınırlama sebepleri genişletilemeyecektir (Gözler, 2001: 64).

2001 değişikliği öncesinde bir temel hak ve hürriyet kanunla sınırlanırken hem Anayasanın 13'üncü maddesinde yer alan genel sınırlama sebeplerine tek tek veya birkaçına bir arada, hem Anayasanın ilgili maddesinde yer alan özel sınırlama sebeplerine hem de her ikisine birden dayanılabilmesi mümkündü. Gerçekten de Anayasa Mahkemesinin E.1985/8 K.1986/27 no ile 26.11.1986 tarihli kararında ; *“Bütün hak ve özgürlükler için geçerli, “genel nitelikte” olan sınırlama nedenleri Anayasanın 13. maddesinde yer almaktadır. Bu nedenlerden herhangi birisi tek başına yahut birkaçı bir arada belli bir hak ve özgürlüğün sınırlandırılmasına haklı gerekçe teşkil eder.”* ifadelerine yer vermiştir.

Sınırlamanın sebebe bağlı olması aynı zamanda sınırlamanın öngörülen amaç dışında yapılmasını da yasaklamaktadır. Anayasanın ilgili maddesinde zikredilmemiş olan bir sınırlama sebebi, o hakkın sınırlanması için kullanılamayacaktır. Anayasa hukukunda hakkın varlığı kural, sınırlılığı ise istisnadır. Bu nedenle istisnanın açıkça Anayasa hükmünde tanımlanması gerekmektedir (Atar, 2009: 141).

Anayasanın bazı maddelerinde özel sınırlama nedenlerinin bulunmaması sebebiyle genel sınırlama sebeplerinin de çıkarılması sonucunda hürriyetlerden bazıları sınırsız hâle gelmiştir. Anayasanın temel hak ve hürriyetleri düzenleyen 18'inci maddesiyle 74'üncü maddeleri arasında yer alan haklarda özel sınırlama sebepleri metne eklenmiştir. Fakat hiçbir maddede, 13'üncü maddenin

eski halinde yer alan dokuz sınırlama sebebinin tamamı sayılmamıştır. Dolayısıyla bu maddelerdeki temel hak ve hürriyetler, o maddede hangi sınırlama sebebi ifade edilmiş ise, yalnızca o sebeple sınırlandırılabilir duruma getirilmiştir (Gözler, 2001: 64).

4.4 Sınırlama Temel Hak ve Hürriyetlerin Özlerine Dokunmama Koşulu

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında öze dokunma yasağı ilk kez 1961 Anayasasının 11 inci maddesiyle öngörülmüştü fakat 2001 Anayasa değişikliğine dek 1982 Anayasasında yer alan bir kavram değildi. Ancak 1982 Anayasası döneminde, Anayasa Mahkemesi Kararlarında öze dokunma yasağı benimsenmekteydi (Gözler, 2007: 141). Anayasa Mahkemesinin 26.11.1986 tarih ve 1985/5 E. 1986/27 K. no ile verdiği kararında;

“Kişinin sahip olduğu dokunulmaz, vazgeçilmez, devredilmez, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunup tümüyle kullanılamaz hale getiren kısıtlamalar, demokratik toplum düzeninin gerekleri ile uyum içinde sayılamaz.”

ifadeleri yer almaktadır. 18.11.1998 tarihli ve 1997/59 E. 1998/71 K. No ile verilen Anayasa Mahkemesi Kararında da;

“Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunup tümüyle kullanılamaz hale getiren sınırlamalar; demokratik toplum düzeni gerekleriyle uyum içinde sayılamaz”

ifadeleri ile hakkın özü kavramı kullanılmıştır.

Hak ve hürriyetlerin varlığının esas sınırlandırılması ise istisna olması kuralı karşısında; sınırlandırma kavramı içine hakkın ortadan kalkması sonucunu doğuracak nitelikte kayıtların konulması mümkün değildir. (Atar, 2019: 147) Anayasa Mahkemesi de 08.04.1963 Tarih ve E.1963/25 K.1963/87 sayılı kararında;

“Özüne dokunulup dokunulmadığına gelince : Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu raporunda ve Anayasa tasarısının Meclisteki görüşmelerinden de anlaşılacağı veçhile bir hak ve hürriyetin gayesine uygun şekilde kullanılmasını son derecede zorlaştıran veya onu kullanılamaz duruma düşüren kayıtlara tabi tutulması halindedir ki o hak ve hürriyetin özüne dokunulmuş olması söz konusu edilebilir.”

ifadeleriyle hakkın özü kavramını tanımlamaktadır. Buna karşı bu kriterin objektif olarak tanımlanamayacağını hakkın özünün nerede başlayıp bittiğinin belirsizliği ve haberleşmenin gizliliği hakkı gibi bazı hakların özüne dokunulma zorunluluğu karşısında hakka ait bir özün kalmaması neticesine varan bir sınırlamanın doğacağı dolayısıyla sınırlama kriteri olarak demokratik toplum düzeninin esas alınması gerektiğini ifade eden yazarlar da bulunmaktadır (Gözler, 2001: 59).

Kanaatimizce hakkın özü kavramı sınırlamanın sınırı olarak hakkın kullanımını tamamen ortadan kaldıracak şekilde adeta hakkı çıplak bırakan bir sınırlamanın yapılmamasını ifade etmektedir.

Örneğin; slogan atmaksızın, döviz pankart taşımaksızın, basın açıklaması yapmaksızın, beş kişiyi geçmeyen ve bu beş kişi arasında en az iki metre mesafe olmasını ve toplantını üç dakikadan fazla sürmemesini öngören bir toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının tanınması durumu gibi hakkı tamamen yok eden bir sınırlamanın yapılmasını engellemeye yönelik bir düzenlemedir.

4.5 Sınırlamanın Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Aykırı Olmaması Koşulu

1982 Anayasasının ilk düzenlemesinde yer alan demokratik toplum düzeni ifadesi 2001 yılı değişikliği ile de korunmuştur. 1961 Anayasasında yer alamayan ancak 1982 Anayasasında yer alan demokratik toplum düzeni ifadesi; 1982 Anayasasının 13'üncü maddesinin gerekçesinde şöyle açıklanmıştır:

“Getirilen bu kıstas, 1961 Anayasasının kabul ettiği öze dokunmama kıstasından daha belirgin, uygulanması daha kolay olan bir kıstastır. Esasen uluslar arası sözleşme ve bildirimler de bu kıstası kabul etmişlerdir” (Atar, 2019: 144)

Yukarıda da ifade edildiği üzere öze dokunma yasağı 2001 yılında yeniden sınırlama kriterlerine dâhil edilmiştir. Artık bu iki kriterin birlikte uygulanması gerekmektedir.

Demokratik toplum düzenini gerekleri ifadesinde yer alan “demokratik toplum”un hangi toplum olduğu doktrinde tartışmalıdır. Buradaki demokratik toplum ifadesinin 1982 Anayasası ile benimsenen anlayış mı yoksa çağdaş batılı demokrasi anlayışı mı olduğu hususu doktrinde tartışma konusu edilmektedir. 1982 Anayasasının benimsediği demokrasi anlayışının çağdaş batılı demokrasiden farkı olmadığını söyleyen yazarlar (Gözler, 2007: 141) olduğu gibi demokratik toplum düzeninin 1982 Anayasasıyla sınırlı bir anlayış ifade etmediğini (Turhan, 1991: 409), bu anlayışın çağdaş ve hürriyetçi demokrasi anlayışı ve bu demokrasi anlayışının genel ve evrensel unsurları olduğunu (Atar, 2019: 144) ifade eden yazarlar da bulunmaktadır.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının bir sınırı olarak demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (m.9/12, 10/2, 11/2) ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde hazırlanan Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde de yer almaktadır (Gözler, 2000: 237).

4.6 Sınırlamanın Lâik Cumhuriyetin Gereklere Aykırı Olmaması Koşulu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2'nci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olduğu ifade edilmektedir. Laiklik kavramı ibadet ve inanç hürriyetinin tanınması ile din ve devlet işlerinin ayrılığı olarak iki cephede incelenebilir. İnanç hürriyeti inanmama hürriyetini de kapsayan kişinin istediği dine, felsefi inanca dâhil olmasını sağlayan bir özgürlüktür. İbadet hürriyetinde ise kişinin inandığı dinin gereklerini yerine getirebilmesi ifade edilmektedir. Anayasamız, Anayasanın 14'üncü maddesine aykırı olmamak koşuluyla ibadet etme ve etmeme hürriyetini 24'üncü maddesi ile

tanılmaktadır. Din ve devlet işlerinin ayrılığında ise devletin resmî bir dinin olmaması, devletin tüm din ve inançlara karşı tarafsız olması, din ve devlet kurumlarının birbirinden ayrı olması, devletin tüm din mensubu vatandaşlarına eşit davranması ve hukuk kurallarının din kurallarına uymak zorunluluğunun bulunmaması anlaşılmaktadır (Gözler, 2007: 75).

Anayasamızın 13'üncü maddesinde yer alan bu sınırlama sınırı 2001 değişikliği ile getirilmiş bir sınırdır. Doktrinde tartışmalı olan bu sınırlamanın sınırını, çağdaş demokrasilerde görülmeyen, anlamsız, kavram kargaşasına yol açmaktan başka bir neticesi olmayan, acayip bir şart (Gözler, 2001: 63) olarak gören yazarlar olduğu gibi, bu sınırlamanın sınırı ile temel hak ve özgürlüklerin, belli bir dini inancı toplumun tamamına benimsetme amacıyla veya laik Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dini inançlara yönelik tarafsız durumunu bozacak biçimde sınırlandırılması önlenmeye çalışan bir şart olduğunu (Teziç, 2003: 193) ifade eden yazarlar da bulunmaktadır. Öte yandan bazı yazarlara göre ise, Anayasamız, laiklik ilkesine aykırı bir Anayasa değişikliğine dahi izin vermezken bu ilkeye aykırı yasa ile yapılacak olan temel hak sınırlamasının da yasaklanmasının Anayasanın ruhuna uygun olacağı ifade edilmektedir (Gören, 2007:57).

Kanaatimizce laiklik kavramıyla temel hakların sınırlandırılmasının sınırı farklı kavramlar olup birbirini etkilemesi çok muhtemel görülmemektedir. Birbirinden tamamen farklı iki kavram olan temel haklar ve laikliğin bir sınırlama koşulu olarak değerlendirilmesi çok anlaşılabilir değildir.

4.7 Sınırlamanın Ölçülülük İlkesine Aykırı Olmaması Koşulu

2001 değişikliği ile beraber Anayasamızın 13'üncü maddesine ölçülülük ilkesi de eklenmiştir. Ölçülülük ilkesi, alınan önlemin amaca ulaşmak için elverişli ve gerekli olmasını, kişilerin hukuki konumlarına orantısız bir şekilde müdahale edilmemesini ifade etmektedir. Ölçülülük ilkesine uygunluk denetimi yapılırken, önce meşru bir amacın güdülüp güdülmediğine, daha sonra da sırasıyla elverişlilik, gereklilik ve orantılılık ilkelerine uygunluğuna bakılmaktadır (Metin, 2017: 7).

Elverişlilik ilkesi ile ifade edilen sınırlamada kullanılan aracın sınırlama maksadını gerçekleştirmeye elverişli olmasıdır. Öngörülen tedbirin, hedeflenen amacı gerçekleştiremeyeceği durumlarda bu tedbirin uygulanması elverişlilik ilkesine aykırı olacaktır (Gözler, 2007: 143).

Gereklilik ilkesiyle ifade edilen ise; ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirme anlamında aynı yada yakın derecede elverişli iki araç arasından, daha az sınırlayıcı, yani daha yumuşak olanın seçilmesi gerekliliğidir (Metin: 2017: 11).

Orantılılık ilkesi, ulaşılmak istenen amaç ile araç arasında ölçülü bir orantının bulunması gerektiğini ifade eder. Bu ilkeye göre bir aracın kullanılması, öngörülen amaca erişme karşısında orantısız olmamalıdır. Araç, ilgililere ölçüsüz yükümlülükler getirmemeli ve ilgililer bakımından katlanılması mümkün olmalıdır (Metin: 2017: 13).

5. Temel Hakların Sınıflandırılması

İnsan haklarının sınıflandırılması hususunda öğretilerde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bireysel haklar- kolektif haklar, temel haklar - temel olmayan haklar, negatif haklar-pozitif haklar,yasal haklar-moral haklar,birinci ikinci ve üçüncü kuşak haklar gibi farklı sınıflandırmalar yapılmıştır (Kalabalık, 2017: 56). Ancak hem 1961 hem de 1982 Anayasasının kabul ettiği sınıflandırma ise Alman Hukukçu Georges Jellinek'in sınıflandırması olan; koruyucu haklar,isteme hakları ve katılma hakları şeklinde olan sınıflandırmadır(Tezcan vd. 2019: 64). Biz çalışmamızın kapsamı gereği bu sınıflandırmayı esas alarak devam edeceğiz.

Jellinek'in sınıflandırmasına göre koruyucu haklar ile kast edilen kişileri devletin gücüne karşı koruyan haklardır. Devlet bu haklar kapsamında pasif bir konumda bulunmaktadır. Kişilerin, devletin dokunamayacağı özel alanının bulunduğunu kabul eden ve bu özel alanının çerçevesinin çizilmesine yönelik düzenlemelerin yer alması gerektiği ifade edilmektedir. Bir düzenlemenin yapılmasının ve çerçevenin çizilmesinin ötesinde bu hakları koruyucu başka düzenlemelerde getirilmektedir (Kalabalık, 2017: 57). Bu haklar ile devlete bir yapmama dokunmama edimi yüklenmektedir. 1982 Anayasasına baktığımızda Kişi Hak ve Ödevleri başlığı altında düzenlenen Kişi Dokunulmazlığı (Md. 17), Zorla Çalıştırma Yasağı (Md. 18), Kişi Hürriyeti ve Güvenliği (Md.19), Özel Hayatın Gizliliği (Md 20), Konut Dokunulmazlığı (Md. 21), Haberleşme Hürriyeti (Md. 22),Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti(Md. 23),Din ve Vicdan Hürriyeti (Md.24), Düşünce ve Kanaat Hürriyeti (Md. 25), Basın Hürriyeti (Md.28), Hak Arama Hürriyeti (Md.36), Kanuni Hakim Güvencesi (Md. 37) gibi haklar hem bu çerçeveyi çizmeye hem de bu hakları koruyucu düzenlemeler getirmektedir. 1982 Anayasasının 17'nci maddesiyle 40'ıncı maddesi arasında düzenlenen kişi hakları ve ödevleri Jellinek'in sınıflandırmasına göre koruyucu haklar kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Jellinek'in sınıflandırılmasında yer alan isteme hakları ise kişiler tarafından devletten istenebilecek olan hakları ifade etmektedir. Devletin kişiler nazarında bu haklar kapsamındaki edimi yapma edimi olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet bu haklar kapsamında aktif bir konumda olup, kişilerin yardım ve hizmet talep etme yetkileri bulunmaktadır. (Kalabalık,2017: 57) Bu haklar Anayasamızın sosyal ve ekonomik haklar bölümünde düzenlenmiş haklardır. Gerçekten de 1982 Anayasasının 41-65 maddeleri arasında yer alan haklar Ekonomik ve Sosyal Haklar başlığında düzenlenmiştir. Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları (Md.41) Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi(Md 42), Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti (Md.48), Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı (Md.50), Sendika Kurma Hakkı (Md.51), Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı (Md. 53), Sosyal Güvenlik Hakkı (Md. 60) gibi haklar bu haklara örnek olarak gösterilebilir.

Kişilerin, siyasal iktidarın kullanımına ve belirlenmesine katıldığı haklara katılma hakları adı verilmektedir. Bu haklar ile kişinin demokratik bir siyasal sisteme katılması güvence altına alınmaktadır. Bu haklar ile kişiye oy kullanma, referanduma katılma, siyasi görüş ve kanaat edinme hürriyeti tanınmaktadır. Böylece vatandaş olma ve yönetimde söz sahibi olabilme imkanı kişilere verilmektedir (Kalabalık, 2017: 58). Kısacası katılma ile ifade edilen karar alma ve yönetim süreçlerine katılmadır. 1982 Anayasasında Siyasi Haklar ve Ödevler başlığı altında toplanan haklar katılma hakları kapsamında yer almaktadır. Anayasamızın 66-74 üncü maddelerinde bu haklar düzenlenmiştir. Vatandaşlık Hakkı (Md. 66), Seçme Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı (Md. 67), Siyasi Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma Hakkı (Md. 68), Kamu Hizmetine Girme Hakkı (Md. 70) bu haklar arasında yer almaktadır.

6. Kişi Hak ve Özgürlüğü Kapsamında Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

Yerleşme ve seyahat özgürlüğü açık toplum olmanın görünümünden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özgürlük ile kişilerin ülkenin herhangi bir yerinde konut edinme, ikamet etme, mesleki ve sosyal bir faaliyette bulunmak gibi maksatlarla kamu gücü tarafından engellenmeksizin bir yerden başka bir yere gidebilmesi ifade edilmektedir (Erdoğan, 2007: 158). Anayasamızda yer alan 23'üncü madde düzenlemesine bakıldığında yalnızca yer değiştirme özgürlüğü değil, ikamet yerini seçme de anayasal koruma altına alınmıştır. Gelişmiş ülkelerin tamamında bireyler çalışacakları ve ikamet edecekleri yeri serbestçe seçebilmektedir. Bu imkân bireylerin mutluluğu için de önemlidir (Gören, 2016: 338).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 13'üncü maddesinde yerleşme ve seyahat hürriyeti

“1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

2. Herkes , kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.” şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye tarafından 2003/5851 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 12'nci maddesi yine seyahat özgürlüğünü aynı içerikle tanımaktadır (RG; 25175). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS)'ın orijinal metninde yerleşme ve seyahat özgürlüğü bulunmamaktaydı. Ancak 1968 yılında yürürlüğe giren ek 4 nolu protokol uyarınca bu özgürlük İHAS'a dâhil edilmiş olmuş oldu. 4 nolu ek protokolün 2'nci maddesiyle bu özgürlük tanınmıştır (Erdoğan, 2007: 159). Madde metnine bakıldığında; 2'nci maddenin birinci fıkrasında *“Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.”* hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm uyarınca hukuka uygun olarak ülkede bulunma koşulu esas alınarak bu hakkın tanındığı anlaşılmaktadır. Bu hakkın taşıyıcısı olabilmek için bulunulan ülkede usule uygun olarak bulunmak gerekmektedir.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğünün temel hak taşıyıcısı olanlar gerçek kişilerdir. Tüzel kişiler için böyle bir haktan bahsetmek mümkün değildir. İster yurt edinme yani yerleşme ister kısa süreli bulunma hatta birkaç saatlik bir ziyaret dahi olsa yerleşme ve seyahat özgürlüğünün koruması kapsamındadır. Bu korumanın kapsamında esas olan bir ikamet varlığı olup süresi değildir. Hangi araçla olursa olsun ulaşılabilir şekilde seyahat etme hürriyeti bu özgürlüğün kapsamı içinde yer almaktadır. Son olarak yer değiştirmeme yani negatif seyahat özgürlüğü de bu özgürlüğün kapsamı dâhilindedir. Seyahat özgürlüğü malvarlığını yanında taşıma maddi ve manevi gelişimi sağlama noktasında kişisel özgürlük ile bağlantılı bir özgürlük olarak görüldüğü için koruma alanı bu şekilde ifade edilmektedir. (Gören, 2016: 339)

Seyahat özgürlüğü kişi hak ve özgürlükleri arasında görülmektedir. Hem uluslar arası insan hakları belgelerinde hem de Anayasamızda kişi hakkı olarak tanınmış haklardandır. Kamu gücünün müdahalesine uğramaksızın bir yerden bir yere ister kişisel gelişim için, ister yerleşmek veya kısa süreli bir ziyaret için olsun ulaşabilmeyi, bu yolda istediği aracı kullanabilmeyi kapsayan yerleşme ve seyahat hürriyeti temel haklar arasında da sayılmıştır.

Modern endüstri toplumları yüksek oranda mobilite ile varlığını sürdürür. Hatta endüstri toplumunun fonksiyonel olarak kendi topraklarında var olmasına ve de faaliyet göstermesine ihtiyaç duyan devlet, seyahat ve yerleşme özgürlüğünü olağan bir hürriyet olarak kabul etmek durumundadır. Sosyal devlet ilkesi ile hakkın sınırlanma nedenleri olan "sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak" sebepleri birlikte düşünüldüğünde, kamu otoritesinin kişilere külfet oldukları gerekçesiyle başka bir yere taşınmaları gerektiğini söylemelerini de yasaklamaktadır. Özellikle dezavantajlı durumda olan hastalar engelliler ile annesine muhtaç çocukların annelerinin ve çocuklarının seyahat ve göçünün engellenmesi sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmayacaktır. Sosyal devlet ilkesine bu tür külfetlerin toplumun tamamı tarafından taşınmasını, oluşan yükün sorumlu toplum bireyleri arasındamali açıdan dengeli paylaşılmasını öngörmektedir. Yine sosyal devlet açısından bakıldığında işgücüne dahil sağlıklı bireylerin de istediği yerde çalışabilmesinin sağlanması gerekmektedir. Anayasamızın 5'inci maddesinde -"kişilerin ve toplumun, refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak: kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" şeklinde sayılan sosyal devletin görevleri dikkate alındığında bu husus görülecektir. Sosyal devlet gereği külfet dağılımını, seyahat ve yerleşme özgürlüğünü kullanan vatandaşa yükleyebilmek mümkün değildir (Gören, 2016: 339).

6.1 Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğünün Sınırlandırılması

Bir temel hak olarak tanınan yerleşme ve seyahat hürriyeti elbette sınırsız bir hürriyet değildir. Seyahat hürriyeti yukarıda açıklanan Anayasamızın ve uluslararası hukukun getirdiği sınırlama

kurallarına tâbi bir hürriyettir. Gerçekten de İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 4 nolu ek protokolünün 2'nci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği haller hüküm altına alınmıştır. 4 nolu ek protokolünün 2'nci maddesinin üçüncü fıkrasında; *“Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir”*. hükmü, dördüncü fıkrasında; *“Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir.”* hükmü yer almaktadır. İlgili hükümden anlaşılacağı üzere Sözleşme, yerleşme ve seyahat hürriyetinin sınırlanabileceği durumları *ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler* olarak sayma yoluyla belirttikten sonrabu sınırlamanın ancak yasayla yapılabileceği vurgulanmıştır. Yine Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 12'nci maddesinin üçüncü fıkrasında; *“Yukarıda sözü edilen haklara, ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını yada genel ahlaki veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak üzere yasalarla konulmuş ve bu Sözleşme’de tanınan haklarla uyumlu olanlar dışında herhangi bir sınırlama konulamaz.”* hükmü yer almaktadır. Bu hükümden de görüleceği üzere *ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını yada genel ahlaki veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak* koşullarıyla seyahat özgürlüğüne yasayla sınırlama getirilebileceği ifade edilmiştir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine taraf devletlerden, İtalya Cumhuriyeti Anayasasının 16'ncı maddesinde seyahat hürriyeti; *“Sağlık ve güvenlik sebepleriyle kanun tarafından konulan sınırlamalar dışında herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Siyasi nedenlerle hiçbir sınırlama konulamaz. Yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi şartıyla tüm vatandaşlar Cumhuriyet topraklarından ayrılmakta ve bu topraklara yeniden girmekte serbesttir.”* şeklinde ifadesini bulmaktadır. Yine sözleşmeye taraf devletlerden olan Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın Dolaşım Özgürlüğü başlıklı 11'nci maddesinin birinci fıkrasında; *“Bütün Almanlar, Federasyonun topraklarının tamamında dolaşım özgürlüğüne sahiptir.”* hükmü ikinci fıkrasında da; *“Bu hak ancak, yaşam kaynaklarının yetersiz olması ve bundan dolayı topluma olağanüstü yükler gelmesi durumunda, Federasyon veya bir eyaletin varlığını veya özgürlükçü demokratik temel düzenini tehdit eden bir tehlikenin savuşturulması, salgın hastalık tehlikesi, doğal afetler veya olağanüstü kazalar, gençliğin sefaletten veya suç işlenmesinden korunması halleri için bir yasayla veya bir yasaya dayanarak sınırlandırılabilir.”* hükmü yer almaktadır. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti 1982 Anayasası'nın 23'üncü maddesinde ise; *“ Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Yukarıda detaylarıyla açıklandığı üzere Anayasamızın 13'üncü maddesi uyarınca yerleşme ve seyahat hürriyeti bu maddede sayılan özel sınırlama nedenleriyle ancak yasayla sınırlanabilmektedir. Madde metnine göre yerleşme hürriyeti; *suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak* amacıyla, seyahat hürriyeti ise *suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek* sebebine bağlı olarak yasayla sınırlandırılabilir. Anayasamız seyahat hürriyeti ile yerleşme hürriyetinin sınırlama sebeplerini birbirinden ayırmış ancak sınırlamanın yasayla yapılacağını tekraren vurgulamıştır.

6.2 Salgın Hastalık Nedeniyle Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğünün Sınırlandırılması

Bulaşıcı salgın hastalıklar epidemiler olarak adlandırılmaktadır. Pandemiler ise çok geniş coğrafyalara kimi zaman bir kıtaya, hatta bazen tüm küreye yayılabilen, insanlar ve/veya hayvanlarda hastalık hatta ölümlere yol açan bulaşıcı salgın hastalıklardır (Aslan, 2020: 35).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubei bölgesinin başkenti olan Vuhan'da 1 Aralık 2019 tarihinde ortaya bir virüs salgını çıktı. Bazı hastalarda bir neden bulunmadan gelişen ve tedavi ile aşılara cevap vermeyen bir tür zatürre görülmesi üzerine SARS-CoV-2 olarak adlandırılan yeni bir tür koronavirüs teşhis edildi. İnsandan insana bulaşabilen virüsün, bulaş oranı 2020 Ocak ortasında daha da artış gösterdi. İlerleyen süreçte Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik'te yer alan çeşitli ülkelerde yaşanan virüs vakaları rapor edilmeye başlandı. 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü ise bu durumu pandemi (küresel salgın) ilan etti. ("wikipedia",2020)("Sağlık Bakanlığı",2020)

Ülkemizde de 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın görülmesi ile seyahat kısıtlamaları başta olmak üzere bir dizi önlemler alınarak insandan insan bulaşma ihtimali minimize edilmeye çalışıldı. Bu tedbirler arasında belli yaş gruplarındaki kişilerin sokağa çıkmasının yasaklanması, ilk ve orta dereceli okulların uzaktan eğitim-öğretime geçişi, yükseköğretimde uzaktan eğitim modellerinin denemesi, berber, hamam, sauna gibi tesislerin faaliyetine ara verilmesi, lokantaların sadece paket servis yapması gibi ülke çapında etki oluşturacak pek çok ciddi tedbir sayılabilir. Bu tedbirlerden birçoğu temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması sonucunu doğuracak tedbirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada seyahat hürriyetinin kısıtlanması yönüyle konu ele alınacağından diğer tedbirlerin temel hak ve özgürlüklere etkilerinden bahsedilmeyecektir.

İçişleri Bakanlığının 03.04.2020 tarih ve 6235 sayılı genelgesi ile 30 büyükşehir ve Zonguldak iline giriş ve çıkışların durdurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu genelge ile seyahat hürriyeti açıkça kısıtlanmaktadır. Gerçekten de genelgede; *"A- Büyükşehir statüsündeki 30 ilimiz (Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa,Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van) ile Zonguldak ili için;*

1- *Büyükşehir statüsündeki 30 ilimiz ile Zonguldak il sınırlarından kara, hava ve deniz yolu ile (toplu ulaşım aracı, özel araç ve yaya vb.) yapılacak tüm giriş/çıkışlar 03 Nisan 2020 Cuma günü saat 24.00'den itibaren 15 günlük bir süre için geçici olarak durdurulacaktır.*

2- *Bu illerimizde yaşayan/bulunan tüm vatandaşlarımızın belirtilen süre boyunca illerinde kalmaları esas olacaktır.*” ifadelerine yer verilmek suretiyle seyahat hürriyet 31 il için kısıtlanmış hale gelmektedir. Ayrıca aynı genelge ile ülke çapında belli yaş gruplarının sokağa çıkması da yasaklanmıştır. Yine bu genelgeye göre seyahat kısıtlamalarına uymayanlar hakkında Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 282'inci maddesi uyarınca idari para cezası düzenlenebileceği ifade edilmiştir. Yine bir başka genelgeyle bu 31 ilde 10.04.2020 ile 12.04.2020 tarihleri arasında belli istisnalar dışında sokağa çıkmak herkes için yasaklanmıştır. Bu yasak yine müteakip genelgelerle devam ettirilmiştir.

Her iki genelgede de “*Bu çerçevede Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulunun önerileri, Sayın Cumhurbaşkanımızın talimatları doğrultusunda, İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi ile Umumi Hıfzısıhha Kanununun 27nci ve 72 nci maddesi kapsamında il valileri tarafından aşağıdaki ek tedbirlerin alınması gerekmektedir*” ifadelerine yer verilmek suretiyle genelgelerin dayanağı oluşturulmuştur. Öncelikle Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 27'nci ve 72'nci maddelerinin incelenmesi gerekmektedir. Kanunun 27'nci maddesi 23'üncü madde ile kurulan Umumi Hıfzısıhha meclislerinin görevlerinden bahsetmekte olup, mahalde sağlık tedbirlerinin alınmasına ilişkindir. Madde metni; “*Umumi hıfzısıhha meclisleri mahallin sıhhi ahvalini daima nazarı dikkat önünde bulundurarak şehir ve kasaba ve köyler sıhhi vaziyetinin islahına ve mevcut mahzurların izalesine yarayan tedbirleri alırlar. Sari ve salgın hastalıklar hakkında istihbaratı tanzim, sari ve içtimai hastalıklardan korunmak çareleri ve sıhhi hayatın faydeleri hakkında halkı tenvir ve bir sari hastalık zuhurunda hastalığın izalesi için alınan tedbirlerin ifasına muavenet eylerler.*” şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla seyahat hürriyetine doğrudan müdahale noktasında bir cevaz vermesi söz konusu değildir. 72'nci madde ise belli hastalıkların ortaya çıkması halinde alınacak tedbirleri sayma yoluyla belirtmektedir. Madde metni; “*57'nci maddede zikredilen hastalıklardan biri zuhur ettiği veya zuhurundan şüphelenildiği takdirde aşağıda gösterilen tedbirler tatbik olunur:*

1 - *Hasta olanların veya hasta olduğundan şüphe edilenlerin ve hastalığı neşrü tamim eylediği tetkikatı fenniye ile tebeyyün edenlerin fennen icap eden müddet zarfında ve sıhhat memurlarınca hanelerinde veya sıhhi ve fenni şartları haiz mahallerde tecrit ve müşahede altına vaz'ı.*

2 - *Hastalara veya hastalığa maruz bulunanlara serum veya aşı tatbiki.*

3 - *Eşhas, eşya, elbise, çamaşır ve binaların ve fennen intana maruz olduğu tebeyyün eden sair bilcümle mevaddın fenni tathiri.*

4 - *Hastalık neşreden haşarat ve hayvanatın itlafi.*

5 - Memleket dahilinde seyahat eden eşhasın icap eden mahallerde muayenesi ve eşyalarının tathiri.

6 - Hastalığın sirayet ve intişarına sebebiyet veren gıda maddelerinin sarf ve istihlakinin men'i.

7 - Dahilinde sari ve salgın hastalıklardan biri zuhur eden umumi mahallerin tehlike zail oluncaya kadar set ve tahliyesi.” şeklinde düzenlenmektedir. Bu madde ile hasta olan ve hasta olduğundan şüphelenilen kişilerin, belli bir zaman diliminde belli bir yerde kontrol altında tutulabileceği ifade olunmaktadır. Topluca seyahat etmenin kısıtlanabilmesine bu madde ile de cevaz verilmemektedir. Kaldı ki cevaz verilmiş olsa dahi madde sadece 57’inci maddede sayılan hastalıklar bakımından uygulama alanı bulmaktadır. 57’inci madde ise “*Kolera, veba (Bübon veya zatürree şekli), lekeli humma, karahumma (hummayi tiroidi) daimi surette basil çıkaran mikrop hamilleri dahi - paratifoit humması veya her nevi gıda maddeleri tesemmümatı, çiçek, difteri (Kuşpalazı) - bütün tevkiatı dahi sari beyin humması (İltihabı sahayai dimağii şevkii müstevli), uyku hastalığı (İltihabı dimağii sari), dizanteri (Basilli ve amipli), lohusa humması (Hummai nıfası) ruam, kızıl, şarbon, felci tıfli (İltihabı nuhai kuddamii sincabii haddı tıfli), kızamık, cüzam (Miskin), hummai racia ve malta humması*” hastalıkları sayılmaktadır. Dolayısıyla güncel bir hastalık olan COVID-19(Yeni Korona Virüs Hastalığı) hastalığından kaynaklı bir tedbirin alınması da yasal olarak mümkün görülmemektedir. Yine genelgenin dayanakları arasında gösterilen İl İdaresi Kanunu’nun 11/C maddesi de toplu olarak bir ilin tamamında seyahat edilmesini kısıtlayan bir yetkiyi valilere tanımamaktadır. Madde metni; “*İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteaallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlandırabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere kamu düzeninin bozulması halinde ildeki belli yerlere giriş çıkışın vali tarafından yasaklanabileceğini ifade edilmektedir. İl İdaresi Kanunu uyarınca hem ilin tamamını kapsayacak bir giriş çıkış yasağı yetkisi valide bulunmadığı gibi hem de bu yasağın da kamu sağlığı sebebiyle getirilmesi mümkün değildir.

Anayasamıza göre seyahat hürriyeti “*suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek*” koşullarıyla ve sadece kanunla sınırlanabilmektedir. Anayasa metnine bakıldığında genel sağlık nedeniyle seyahat hürriyetinin kısıtlanamayacağı görülmekle beraber kanun dışında tesis edilecek bir idari işlemle de kısıtlanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Genel sağlık

neniyle seyahat hürriyetinin kısıtlanması anayasal olarak mümkün görülmemektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere yasal olarak da böyle bir yetkinin tanınmadığı düşünüldüğünde hukukumuzda genel sağlık nedenine dayanarak seyahat hürriyetinin kısıtlanması imkânı bulunmamaktadır. Her ne kadar Anayasamızda ve yasalarımızda yer almasa da; pandemi durumunun ciddiyeti, kamu sağlığının korunması zorunluluğu gözetilerek ülkemizde seyahat hürriyetinin kısıtlanması yönünde uygulamalar yapılmak durumunda kalmıştır.

Anayasamızın 23'üncü maddesinde yer alan düzenleme ve 13'üncü maddesinde yer alan sınırlama sebepleri beraber değerlendirildiğinde genel sağlık sebebiyle seyahat özgürlüğünün kısıtlanabilmesinin mümkün olduğunu ileri süren yazarlar da mevcuttur. Seyahat özgürlüğüne getirilebilecek kısıtlama her ne kadar 23'üncü madde metninde suç soruşturma ve kovuşturması nedeniyle sınırlandırılmış olsa da Anayasanın 17'inci maddesinde yer alan yaşama maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkı ile 56'ncı maddede yer alan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıyla çatışan seyahat hürriyetinin sınırlandırılması anayasada öngörülmemiş olsa dahi genel sağlık nedeniyle sınırlanabilecektir. Temel hakların çatışması halinde ortaya çıkan Anayasal sınırlılık sonucu bu kısıtlama oluşmaktadır. Aksini düşünmenin katı bir pozitivist yaklaşım olacağı ifade eden yazarlar bulunmaktadır (Sağlam, 2002: 263). Fazıl Sağlam'a göre; sadece norm alanı ile nesnel bir bağlantı içinde sayılabilen temel hak kullanımları ancak o hakkın geçerlilik alanı içinde sayılabilir. Dolayısıyla normun korumakta olduğu temel hak kullanımı sadece normalanın sağladığı spesifik (özgü) eylem olanaklarıyla sınırlıdır. Bu nedenle bir temel hak kullanımı ile yalnızca dışsal bir bağlantı (arizî bir ilişki) içinde görünen eylem biçimleri, o temel hak normunun geçerlilik alanı içinde dâhil edilemezler (Sağlam, 1982: 49-50). Buradan hareketle seyahat hürriyetine ilişkin anayasa kuralının, salgın hastalık tehlikesi altında dahi bu hürriyete koruma sağlayacak biçimde düzenlendiği söylenemeyecektir. Salgın hastalık dönemlerinde seyahat özgürlüğünün kullanılmasının seyahat özgürlüğünün norm alanının dışında bir kullanım olduğu bu norm alanları arasındaki bağlantının tesadüfi bir bağlantı olduğunu ifade eden yazarlar da bulunmaktadır (Sağlam, 2002b:305).

Yukarıda ifade edilen hususlar göz önüne alındığında kanaatimizce İçişleri Bakanlığı genelgeleriyle konulan seyahat yasaklamaları, anayasaya ve yasaya aykırı olarak getirilmiş kısıtlamalardır. Temel hakların yasayla sınırlandırılması gerekliliği kuralı karşısında kısıtlamanın genelge şeklinde bir idari işlem ile yapılmış olması anayasaya açık bir aykırılık oluşturmaktadır. Bununla beraber Anayasa'nın 13'üncü maddesi hükmü uyarınca temel hakların yalnızca anayasanın ilgili maddesine yer alan özel sınırlama nedeniyle sınırlandırılması kuralı karşısında bu genelgelerin, hak ve menfaatleri ihlal edilen kimseler tarafından dava konusu edilmesi halinde yargı yerlerinde iptali yönünde karar verilmesi mümkün görünmektedir. İdare, bu seyahat kısıtlamalarını anayasanın 13'üncü maddesinde öngörüldüğü gibi kanunla yapmış olsa dahi anayasa metninde seyahat hürriyetinin genel

sağlık nedeni ile kısıtlanmasına cevaz verilmemiş olması nedeniyle idare yine anayasaya aykırı işlem tesis ederek kamu sağlığını korumak durumunda bırakılmaktadır.

SONUÇ

Evrensel olan ve doğuştan sırf insan olmak nedeniyle sahip olunan insan hakları, pozitif hukukun bir parçası olarak kodifiye edildiğinde temel haklara dönüşmektedir. İnsan haklarının doğuştan gelen ve mutlak haklar olması sınırsız olacağı anlamına gelmemektedir. Temel hakların sınırlarının belirlenerek kişilere tanınan isteme yetkilerini çerçvelendirilmektedir. Sınırları ve sınırlandırılma sınırları belirlenen bu haklar uluslar arası insan hakları belgeleriyle anayasalarda yer almaktadır. Kişilerin dokunulmaz alanlarını, ekonomik ve sosyal varlıklarını geliştirmelerini ve devlet yönetimine katılmalarını anayasal düzeyde güvence altına alan bu hakların sınırlandırılması da en az tanınmaları kadar önem arz etmektedir. Çünkü sınırları makul olarak belirlenememiş hakların tanınması ya hakkın kullanımını tamamen ortadan kaldıracak yada hakkı sınırsız hale getirerek kaotik bir yapıya zemin hazırlayacaktır. Kişi hakları arasında yer alan seyahat hürriyeti de sınırsız bir hürriyet olmayıp makul sınırlandırmalara ihtiyaç duymaktadır.

Seyahat hürriyeti kapsamında sınırlama nedenlerine baktığımızda genel sağlığın korunması uluslararası insan hakları metinlerinin pek çoğuyla, Avrupa Birliği içinde yer alan bazı devletlerin anayasalarının da mutabık olduğu bir sınırlama sebebidir. Ayrıca son derece makul bir sebeptir ve fakat anayasamızda bu husus düzenlenmemiştir. 03.10.2001 tarihli Anayasa değişikliğinden önce genel sınırlama nedenleri arasında sayılan genel sağlık, 2001 yılı değişikliği ile anayasadan çıkarılmış ancak seyahat hürriyetini düzenleyen maddeye özel sınırlama nedeni olarak eklenmemiştir. Üstelik hem 1924 Teşkilat-ı Esasiye hem de 1961 anayasasında seyahat hürriyetini düzenleyen maddelerde genel sağlık sebebi özel bir sınırlama sebebi olarak bulunmaktadır. 1924 Teşkilat-ı Esasiye'nin 78'inci maddesi "*Seferberlik ve sıkıyönetim hallerinin veyahut salgın hastalıklardan dolayı kanun gereğince alınacak tedbirlerin gerektirdiği kısıntıların dışında yolculuk hiç bir kayıt altına alınamaz.*" şeklindedir. Yine 1961 anayasasının 18'inci maddesinin birinci fıkrasında "*Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.*" hükmü bulunmaktadır. Her iki anayasada da özel sınırlama nedeni olarak açıkça düzenlenmiş olan genel sağlık nedeninin 1982 anayasasının ilk halinde genel sınırlama sebepleri ön görülerek maddede özel sınırlama sebeplerinin arasında sayılmaması makul karşılanabilir ancak 2001 yılı değişikliği ile getirilen genel sınırlama sebeplerinin kalkmasına karşılık anayasanın seyahat hürriyetini düzenleyen 23'üncü maddesine bu sebebin eklenmemiş olması makul karşılanamayacaktır. Genel sağlık nedeniyle bir yere giriş ve çıkışın yasaklanması tüm demokratik ülkelerde görülen bir önlemdir (Gözler, 2001: 65).

Bu önemlilerin gerekliliği COVID-19(Yeni Korona Virüs Hastalığı) pandemisinde bir kez daha ortaya çıkmıştır. İçişleri Bakanlığınca 03.04.2020 tarihli ve 6235 sayılı genelge ile bir dizi seyahat

yasakları konulmuştur. Anayasada yer alan düzenlemenin eksikliği nedeniyle İçişleri Bakanlığınca anayasaya aykırı olarak yasa dışındaki bir idari işlemle üstelik özel sınırlama nedenine de dayanmaksızın bir temel hak ve özgürlük kısıtlanmak durumunda kalmıştır. Elbette sağlık açısından bu tip önlemlere uyulması bir zorunluluğun yanında rasyonel düşünen insanın da bir tercihi olacaktır. Yaşamak hayatta kalmak tüm canlıların iç güdüsüdür kimse bile isteye sağlığını tehlikeye atacak bir eylemi gerçekleştirmeyecektir. Ancak hukukun insan ihtiyaçlarını öngörmesi ve olası ihtimalleri gözeterek düzenleme yapması ise bir başka gerekliliktir. Devletin halk sağlığını koruma ödevini yerine getirirken anayasal çerçevenin dışına çıkmak durumunda kalması da hukuk devleti açısından istenen bir durum değildir. Her ne kadar pratik uyum ilkesi uyarınca anayasanın 56'ncı maddesinde yer alan sağlıklı çevrede yaşama hakkı ile 23'üncü maddesinde yer alan seyahat hürriyetinin çatışması halinde sağlıklı çevrede yaşama hakkının baskın olacağı hakkın doğası gereği olarak nitelendirilerek, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ile çatışan seyahat hürriyetinin kısıtlanması optimal normatif etki yaratacak bir çözüm olacağı söylenebilir. Bu husus pratik uyum ilkesi olarak bilinmektedir. Pratik uyum ilkesi gereği çatışan haklar ve anayasal normlardan her biri için optimal normatif bir çözüm bulunarak çatışan haklardan her birinin belli ölçüde sınırlanmaya tabi olması ifade edilmektedir (Sağlam, 2002b: 291). Ancak temel hakların sınırlanması rejiminin kuralları anayasada belirtilmişken, daha önceki anayasalarımızda, uluslar arası insan hakları belgelerinde ve de Almanya İtalya gibi İnsan Hakları Avrupa sözleşmesine taraf devletlerin anayasalarında açıkça seyahat hürriyetinin genel sağlık ve salgın hastalık sebebiyle kısıtlanması zikredilmişken pratik uyum ilkesine dayanarak seyahat hürriyetinin üstelik bir idari işlem ile kısıtlanması kanaatimizce düşünülemeyecektir. Ayrıca kanunumuz olan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun dili ve içeriğinin gözden geçirilerek özellikle genel sağlığın korunması ve salgın hastalıklarla mücadele konuları ele alınmalı veya salgın hastalıklarla ilgili alınacak tedbirlere yönelik yeni bir yasal düzenleme de yapılmalıdır. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu salgın hastalıkları tahdidi olarak saymakta yeni bir hastalık için bu kanun tahdidi sayma yöntemi yetersiz kalmaktadır.

1982 Anayasasının kazuistik yöntemle hazırlanmış olması bu anayasanın pek çok defa değişmek durumunda kalmasına yol açmıştır. 2001 yılında yapılan 13'üncü madde değişiklik ile özellikle temel hakların sınırlanması alanında ciddi bir değişiklik yapılmıştır. Yapılan bu değişiklik ve 1982 Anayasasının kazuistik yapısı beraber değerlendirildiğinde Anayasanın 23'üncü maddesinde seyahat hürriyetinin genel sağlık nedeniyle kısıtlanmasının öngörülmemiş olması, hatta sadece suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amacıyla sınırlandırılabilmesi devlet organlarını halk sağlığını korumak ile anayasal sınırların dışında işlem tesis etmek çelişkisi içinde bırakmaktadır. Bu yönüyle seyahat hürriyetini düzenleyen bu maddenin hem uluslar arası insan hakları metinleri hem de eski anayasalarımızda yer alan metinlerle paralel hale getirilerek genel sağlık sebebini de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Yapılacak bir anayasa değişikliği ile 23'üncü madde metninde yer alan seyahat hürriyetini kısıtlama nedenleri

arasında genel sağlık ya da salgın hastalık sebebi mutlaka zikredilmelidir. Kaldı ki İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine taraf devletlerden olan Almaya ve İtalya anayasalarında da bu sınırlama nedeni mevcuttur.

KAYNAKÇA

03.04.2020 tarih ve 6235 sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi

09.04.2020 tarih ve bila sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi

21.07.2003 tarihli ve 25175 sayılı Resmi Gazete

17.10.2001 tarihli ve 24556 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete

Aslan, R., (2020) Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve COVID-19. Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı Cilt 8 Sayı 85, 35-41.

Atar, Y., (2019) Türk Anayasa Hukuku (13.Baskı). Ankara :Seçkin Yayıncılık

Aydın, N., (2008) 3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliklerinin Temel Hak Ve Hürriyetler Üzerine Etkileri (1.Baskı). Ankara:Seçkin Yayıncılık

Canıklıoğlu, Dikmen M., (2001) Anlamı Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız. DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Tefvik Birsal Armağanı, 461-494.

Erdoğan, M., (2007) İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku (1.Baskı).Ankara : Orion Kitapevi.

Gören, Z., (2007) Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6 (12) Güz 39-59.

Gören, Z., (2016) Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(1-2), 337-347.

Gözler , K., (1999) Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu(1. Baskı).Bursa : Ekin Kitabevi

Gözler, K., (2001) Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme. Ankara Barosu Dergisi, 59 (4) 53-67.

Gözler, K., (2000) Türk Anayasa Hukuku(1.Baskı).Bursa: Ekin Kitabevi

Gözler, K., (2007) Türk Anayasa Hukuku Dersleri(4. Baskı). Bursa :Ekin Kitabevi

https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemisi, [https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/COVID-19\(yeni_korona_virus_hastaligi\)-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir](https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/COVID-19(yeni_korona_virus_hastaligi)-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir)

Kalabalık, H. (2017) İnsan Hakları Hukuku(2.Baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık

- Metin, Y., (2017) Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük. SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 7 (1) 3-73.
- Özbudun, E., (2002) Türk Anayasa Hukuku(7.Baskı).Ankara :Yetkin Yayıncılık
- Öztürk, N. K., (2019) Anayasa Hukuku(2.Baskı).Ankara :Seçkin Yayıncılık
- Sabuncu, Y., (2005) Anayasaya Giriş(11.Baskı).Ankara: İmaj Yayıncılık
- Sağlam, F., (2002) 2001 Yılı Anayasa Değişikliğinin Yaratabileceği Bazı Sorunlar ve Bunların Çözüm Olanakları, Anayasa Yargısı, 19, 288-310
- Sağlam, F., (1982) Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Sağlam, M., (2002) Ekim 2001 Tarihinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri Sonrasında, Düzenlendikleri Maddede Hiçbir Sınırlama Nedenine Yer Verilmemiş Olan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırı Sorunu, Anayasa Yargısı, 19, 233-266
- Tezcan, D., Erdem, M. R., Sancaktar, O., Önok R. M., (2019) İnsan Hakları El Kitabı(8.Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Teziç, E., (2003), Anayasa Hukuku(8.Baskı) Ankara: Beta Yayınevi
- Turhan, M., (1991).Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri. Anayasa Yargısı, 8, 401-420.

AMAÇ ve KAPSAM

Yirminci yüzyılda gelişen kamu politikaları alanı başta akademik araştırmacılardan başlayarak uygulamacılara doğru ilgi odağı halinde görünüyor. Bu kapsamda yayın hayatına atılan dergimizin amacı, Türkiye'de kamu yönetimi çalışmalarıyla ilgili bir bilgi merkezi olmak ve kamu politikaları disiplini odaklı bir yayın merkezi kurmaktır. Binaenaleyh, kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimlerin çalışmalarının alanyazına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak bu dergi ile İktisadi ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler vb. beşeri bilimler bünyesindeki farklı disiplinlerden ortak bir akademik platform oluşturulmak istenmektedir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek; akademik yayıncılıkta referans kaynağı olmak; kamu politikası, kamu yönetimi ve sosyal alanda sürdürülebilirliği incelemek derginin hedefidir. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) editör kurulu, yayın hayatına başladığı günden bu yana hedeflerin ancak ilkeli yayıncılık politikası, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, bilim ve araştırma etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık ile gerçekleşeceğine inanmaktadır.

1. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD), Mart, Temmuz ve Kasım ayları olmak üzere yılda üç kez yayınlanan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir. Dergi gerektiğinde özel sayılar çıkarabilecektir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayım dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça'dır.
3. Dergide, sosyal bilimler alanındaki tüm konu başlıklarına sahip bilimsel makaleler kabul edilmektedir. Dergimizde belirtilen sosyal bilim dallarında teorik ve deneye dayalı çalışmalar, kitap incelemeleri, açıklamalı bibliyografiler ve derleme makaleler de yer alabilecektir.
4. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, açık erişim politikasını benimsemiş ve akademik özgürlüğü savunan bir yayım alanıdır. Yayın öncesinde, sürecinde ya da sonrasında yazarlardan ücret talep edilmez. Yazarlara bir telif ücreti ödenmez.
5. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayım kurulu tarafından ilk değerlendirmesi yapıldıktan sonra hakemlere gönderilir. Yayım kurulu hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına karar verir. Yayım kararı yazar(lar)a bildirilir.
6. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e-posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Sisteme yüklenen her bir makalenin iThenticate, Turnitin gibi intihal tarama programı aracılığı ile taranarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RET edilmektedir. Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.
8. Dergide yayımlanması istenilen metinlerin, word veya open office gibi döküman biçiminde ve DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>) başvurusu yapılmalıdır.
9. ULAKBİM/TR Dizin'in 2020 yılında zorunlu kıldığı "etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir." kriteri çerçevesinde insan ve hayvan örnekleme olan nitel ve nicel saha araştırmaları için etik kurul onayı makaleye ek olarak verilmeli ve makalenin yöntem kısmında belge tarih ve sayısı belirtilerek etik kurallara uyulduğu ifade edilmelidir.
10. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için uluslararası standartlara uygunluk aranmaktadır.
11. Yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Düzeltme metnini 30 gün içerisinde göndermeyen yazarların metinleri reddedilir.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarını yayımlamak amacıyla kurulmuştur. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinde yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınmıştır. Aşağıda yazar, hakem ve editörlerin uyması gereken etik ilke ve kurallara yer verilmiştir.

Yazarlara İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen makalelerin kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün çalışmalar olması gerekmektedir.
- Makalelerde yararlanılan tüm kaynaklara ilişkin doğru ve uygun bir şekilde kaynak gösterimi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen makalelerin başka bir dergiye gönderilmemiş olması ve KAYPOD Telif Hakkı Devir Formu doldurulması gerekmektedir.
- Makaleye fikren katkıda bulunmayan kişilere yazar olarak yer verilmemelidir.
- Gönderilen makaleye ilişkin çıkar çatışmaları belirtilerek nedeni açıklanmalıdır.
- Yazarların, hakem sürecindeyken çalışmalarına ilişkin ham verileri editörler kuruluna iletmesi istenebilir, bu durumda yazarların ham verilerini editörler kuruluyla paylaşmaları beklenebilir. Yazarlar, yayımlanan bir makaleye ilişkin verileri 5 yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
- Yazarlar çalışmalarında bir hata tespit ettiklerinde editörü ve editörler kurulunu bilgilendirmelidir. Düzeltme veya geri çekme süreçlerini editörler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Hakemlere İlişkin Etik İlke ve Kurallar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler çift taraflı kör hakemlik süreci ile değerlendirilmektedir. Çift taraflı kör hakemlik, yansız, nesnel ve bağımsız bir değerlendirme sürecinin sağlanabilmesi için yazarların hakemlerden, hakemlerin de yazarlardan gizli tutulması anlamına gelmektedir. Hakemlere makaleler değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden iletilmektedir. Hakemler, değerlendirdikleri makalenin KAYPOD'un temel yayın alanlarına katkısını ve makalenin yayımlanabilir olup olmadığına ilişkin kararlarını kendilerine sistem üzerinden iletilen formu doldurmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde hakem olarak görev yapan akademisyenlerin etik sorumlulukları şunlardır:

- Hakemlerin uzmanlık alanlarına ilişkin makalelere hakemlik yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Hakemler çıkar çatışması olabilecek çalışmalarını değerlendiremeyeceklerini editörlere iletmelidirler.
- Hakemler makaleleri tarafsız olarak değerlendirmelidirler.
- Hakemlerin değerlendirdikleri makalelere ilişkin çevrimiçi Makale Değerlendirme Formunu doldurmaları gerekmektedir. Hakemler değerlendirdikleri makaleye ilişkin görüşlerini makale değerlendirme formunda gerekçeli olarak ifade etmelidirler.
- Hakemler makale değerlendirmelerinde yazarları rencide edecek bir dil kullanmaktan kaçınmalı, aksine önerilerinde kullandıkları üslubun bilimsel olması gerekmektedir. Olumsuz bir durum ile karşılaşılması halinde editörler hakem ile iletişime geçerek yorumlarını yeniden gözden geçirmeleri ve düzeltmelerini talep edebilirler.
- Hakemlerin kendilerine verilen süre içerisinde etik sorumluluklara uyarak değerlendirmelerini tamamlamaları gerekmektedir.

Editör(ler)e İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Editörlerin Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan olduğu 'COPE Dergi Editörleri için Etik Davranışlar ve En İyi Uygulamalar Kılavuzu'nda yer alan etik sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdürler. Editörlerin etik görevleri ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:
- Editör derginin niteliğinin artırılması ve gelişimine katkıda bulunmak için çaba sarf etmekle yükümlüdür.
- Editörün, yazarların ifade özgürlüğünü desteklemesi gerekmektedir.

- Editörün, dergide hakem değerlendirmesinin gerekli olmadığı bölümlerin (editöre mektup, davetli yazılar, konferans duyuruları vb.) açıkça belirtildiğinden emin olması gerekmektedir.
- Editörün yayımlanan makalelerin dergi okuyucularının bilgi ve becerileriyle uyumlu olabilmesi için çaba sarfetmesi gerekmektedir.
- Editör, hakemlerin bilgi ve uzmanlıklarına uygun makaleleri değerlendirmelerini istemelidir. Böylece makalelerin alanında uzman kişilerce uygun bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Editör, hakemlerin bir makaleyi değerlendirmeden önce makaleye ilişkin çıkar çatışmaları bulunmadığını belirtmelerini talep etmekte yükümlüdür.
- Editörün hakem değerlendirme sürecine ilişkin gerekli tüm bilgileri ve hakemlerden yapması beklenenleri hakemlere iletilmesi gerekmektedir.
- Editör, hakem değerlendirme sürecinin çift taraflı kör hakemlik ile sürdürüldüğünden emin olmalı ve yazarlara hakemleri, hakemlere de yazarları ifşa etmemelidir.
- Editör, hakemleri zamanlama ve performanslarına göre değerlendirmelidir.
- Editör, hakemlere ilişkin bir veri tabanı oluşturmalı ve hakemlerin performansına göre veri tabanını güncellemelidir.
- Editör, kaba ve kırıncı yorumlarda bulunan ya da geç dönen hakemleri hakem listesinden çıkarmalıdır.
- Editör, hakem listesini hakemlerin uzmanlık alanlarına göre sürekli yenilemeli ve genişletmelidir.
- Editör, yazarlara kendilerinden ne beklediğine ilişkin yayım ve yazım kuralları ile örnek şablonu sürekli güncellemelidir.
- Editör dergiye gönderilen makaleleri dergi yazım kuralları, çalışmanın önemi, özgünlüğü açısından değerlendirmeli ve makaleyi ilk gönderim sürecinde reddetme kararı alırsa, yazarlara bunun nedenini açık ve yansız bir şekilde iletmelidir. Bu süreçte, makalenin dilbilgisi, noktalama ve/veya yazım kuralları (kenar boşlukları, uygun şekilde referans gösterme, vb.) açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine karar verilirse, yazarlar bu konuda bilgilendirilmeli ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınmalıdır.
- Makalelerde gönderim ve yayıma kabul tarihleri yer almalıdır.
- Yazarların makalelerinin durumuna ilişkin bilgi talebi olduğunda çift taraflı kör hakemlik sürecini bozmayacak şekilde yazarlara makalelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmelidir.
- Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen makalelerde son karar editör kuruluna aittir. Editör kurulu objektif ve akademik kriterler dahilinde dergide yayınlanacak makaleleri belirlemekle yükümlüdür.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarını iletmeli ve kendilerinden beklenenleri açıklamalıdır.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarının en güncel halini iletmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini değerlendirmeli ve derginin gelişimine aktif olarak katılım gösterecek üyeleri editörler kuruluna seçmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini aşağıda yer alan rolleri ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelidir
  - Derginin gelişimini desteklemek
  - Kendilerinden istendiğinde uzmanlık alanlarına ilişkin derlemeler yazmak
  - Yayım ve yazım kurallarını gözden geçirmek ve iyileştirmek
  - Derginin işletiminde gerekli sorumlulukları yerine getirmek

İntihal ve Etik Dışı Davranışlar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler basılmadan önce herhangi bir intihal yazılım programı ile taranmaktadır. Benzerlik oranı %20 ve altında olan makaleler yayına kabul edilir. Bu oranı aşan makaleler ayrıntılı olarak incelenir ve gerekli görülürse gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi için yazarlara geri gönderilir, intihal ya da etik dışı davranışlar tespit edilirse yayımlanması reddedilir.

Aşağıda etik dışı bazı davranışlar listelenmiştir:

- Çalışmaya fıkren katkıda bulunmayan kişilerin yazar olarak belirtilmesi,
- Çalışmaya fıkren katkıda bulunan kişilerin yazar olarak belirtilmemesi,
- Makalenin yüksek lisans/doktora tezinden ya da bir projeden üretilmişse bunun belirtilmemesi,
- Dilimleme yapılması yani, tek bir çalışmadan birden fazla makale yayımlanması,
- Gönderilen makalelere ilişkin çıkar çatışmalarının bildirilmemesi,
- Çift taraflı kör hakemlik sürecinin deşifre edilmesi.

YAZIM KURALLARI

1. Her makalede, ana başlığın hemen altında, makalenin amacı ve önemini içeren biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 200 kelimeelik öz/abstract yer almalıdır. "Öz"lerin altında, beş kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.

2. Makaleler 8.000 kelimeyi geçmemelidir.

3. Kamu Yönetimi ve Politikaları dergisine gönderilecek tüm makaleler makale şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Bu şablon kullanılmadan gönderilmiş makaleler RED edilecektir. Makale şablonuna <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/18581> linkine tıklayarak ulaşabilirsiniz.

4. Ana metin Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 11 punto ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrası paragraf boşluğu bırakılmamalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.

5. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları iki yana yaslı, Times New Roman 13 punto, 1,25 cm paragraf girintili olarak yazılmalıdır ve 1., 1.1., 1.1.1 gibi ondalıklı şekilde, 1.GİRİŞ'ten başlayarak (Kaynakça Hariç) numaralandırılmalıdır. Giriş, Bulgular vs. bölüm başlıkları koyu ve büyük harflerle yazılmalıdır. Alt başlıklar ise koyu ve kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.

6. Metin içinde kısa alıntılar çift tırnak içinde verilmeli, alıntının içinde tırnak işareti kullanılması gerekmesi durumunda ise tek tırnağa başvurulmalıdır. 40 sözcükten uzun alıntılar blok halinde, tırnaksız, paragrafların ilk satırı ile aynı hizada (soldan 1,25 cm girintili) ve tek satır aralık ile italik (Eğik) yazılmalıdır. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.

7. "Uzun alıntılar için Microsoft Word programında Giriş sekmesinin altında bulunan Stiller kısmından UzunAlıntı stili seçilmelidir. Kısa alıntılar çift tırnak içinde verilebilir."

8. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.

1.1. Başlıklar

(Hazırlamış olduğunuz Diğer kısımları bu alanın tamamını silerek yapılandırabilirsiniz)

İkinci dereceden başlıklar Başlık 2 Seçilerek yapılmalıdır

1.1.1. Üçüncü ve Dördüncü Dereceden Başlıklar

Üçüncü dereceden başlıklar Başlık 3,

1.1.1.1.

Dördüncü dereceden başlıklar Başlık 4 seçilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1- Kaynakça 1,25 cm aslı ve 1,25 soldan girintili olacaktır.

2- Dergiye gönderilen tüm yazıların metin içi referansları ve kaynakçaları APA sistemine uygun olarak düzenlenmeli, kaynak olarak Publication Manual of the American Psychological Association'ın altıncı baskısı kullanılmalıdır.

3- Metin içinde yapılan tüm göndermeler, yine metnin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve eğer alıntı yapılmışsa sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir (Barthes, 1975, s. 104). Aynı kaynaklara yapılan diğer göndermelerde de aynı yöntem uygulanmalı, "age." gibi ibareler kullanılmamalıdır.

4- Gönderme yapılan eser iki yazarlı ise, her iki yazarın da soyadları belirtilmeli (Lipovetsky ve Charles, 2004); yazarlar ikiden fazlaysa, ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "vd." ibaresi kullanılmalı (Jenkins vd., 2009); birden fazla kaynağa yapılan göndermeler ise noktalı virgülle ayrılmalıdır (Alemdar, 1999; Oskay, 1994).

5- Aynı yazarın aynı yılda yaptığı çalışmalar için "a, b, c" ibareleri kullanılmalı (Cassetti, 2011a) ve bu ibareler metin içinde ve kaynakçada aynı olmalıdır.

6- İkincil bir kaynak söz konusu ise metin içi referans, alıntı yapılan yazarın adının metinde geçip geçmemesine göre (aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) veya (Musser'den aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) şeklinde düzenlenmelidir.

7- Kaynakçada yalnızca metinde gönderme yapılan kaynaklara tam künyeleri ile yer verilmeli ve türleri dikkate alınmaksızın tüm kaynaklar yazar soyadı ve yıla göre düzenlenmelidir.

8- Çeşitli eserlerin kaynakçada nasıl gösterilmesi gerektiği ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

KİTAP

Tek yazarlı kitap

Tekşen, Ö. (2014). Ertelenmiş Vergilerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi 1 (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı çeviri kitap

Wacquant, L. (2011). Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi. (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitap

Eco, U. ve Dixon, R. (2012). Inventing the enemy and other occasional writings. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Eco, U., Martini, C. M., Proctor, M. ve Cox, H. (2012). Belief or nonbelief? A confrontation. New York: Skyhorse Pub.

Derleme kitap

Bottomore, T. ve Nisbet R. (Ed.). (2002). Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Ankara: Ayraç.

Kitapta bölüm/makale

Giddens, A. (2002). Pozitivizm ve Eleştiriciler. (L. Köker, Çev.). T. Bottomore ve R. Nisbet, (Ed.), Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi içinde (243-291). Ankara: Ayraç.

MAKALE

Basılı dergide makale

Eco, U. ve Pezzini, I. (1982). La sémiologie des Mythologies. Communications, 36(1), 19-42.

Çevrimiçi dergide makale

Caoduro, E. ve Baschiera, S. (2015). Retro, Faux-vintage and Anachronism: When Cinema Looks Back. Necsus. Bahar 2015. Erişim 8 Mart 2016, <http://www.necsus-ejms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/>

DIĞER KAYNAKLAR

Yayınlanmamış tez

Pinto, A. (2012). Lessalles de cinémad'art et essai: Sociologie d'un label culturel entremarché et politique publique. Yayınlanmamış doktora tezi, Picardi Jules Verne Üniversitesi.

Gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). L'Union européenne doit se repenser d'urgence. Le Monde. 4.

Çevrimiçi gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). L'Union européenne doit se repenser d'urgence. Le Monde. Erişim 7 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/03/05/aveuglements-europeens_4877082_3232.html

Gazete haberi (yazar adı yoksa)

Réformé du code du travail: Manuel Valls promet des « améliorations ». (6 Mart 2016). Le Monde. Erişim 07 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/03/06/loi-travail-manuel-valls-promet-des-ameliorations_4877336_823448.html

Web sitesi

Hacızade, N. (10 Eylül 2015). Yaşar Kemal'den, Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne. Erişim 07 Mart 2016, <http://www.5harfililer.com/yasar-kemalden-sevmek-sevinmek-iyi-seyler-ustune/>

What we learned in Seoul with AlphaGo. Erişim 17 Mart 2016, <https://googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html>

Film

Anderson, W. (1999). Rushmore [Film].